

Δ. ΚΛΕΙΔΑ - Λ. ΤΑΒΑΛΑ

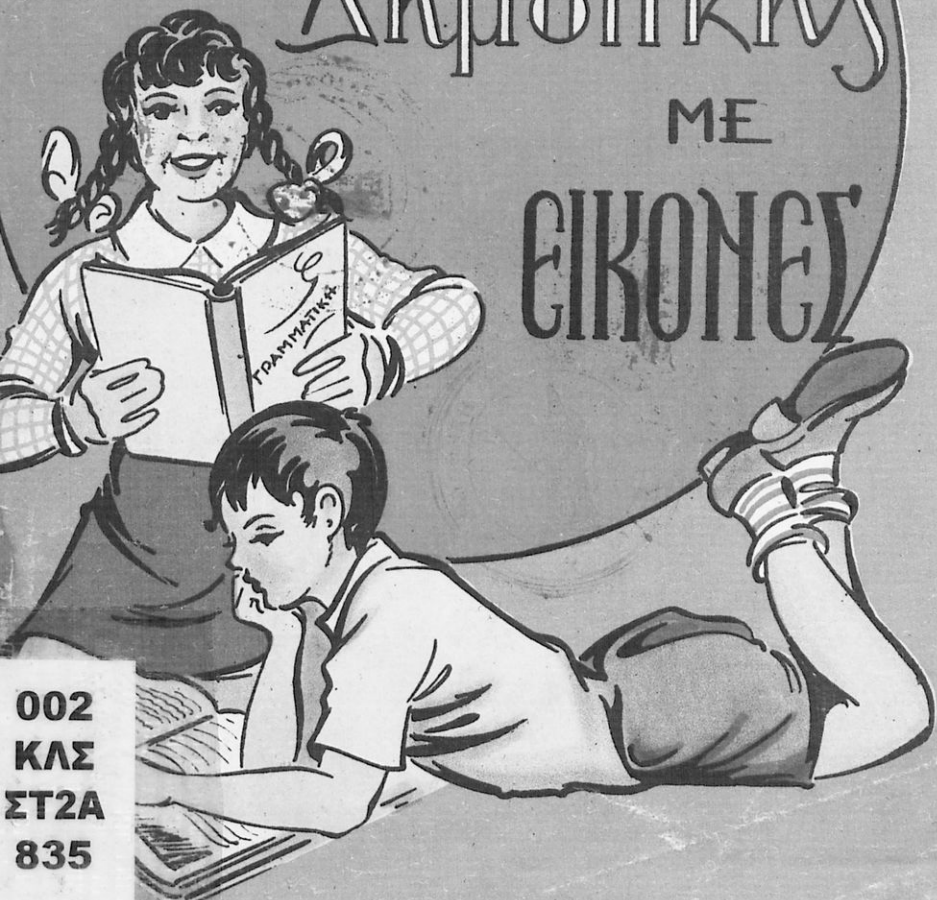
Η

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

Της
Δημοτικής

ΜΕ

ΕΙΚΟΝΕΣ

002
ΚΛΣ
ΣΤ2Α
835

ΙΟΣ ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΔΗΜ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Α.Ε.

ΑΘΗΝΑΙ: ΠΛΑΤΕΙΑ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ - ΘΕΣ/ΝΙΚΗ: ΑΓΙΟΥ ΜΗΝΑ 10

5 69 11 213
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΚΛΕΙΔΑ

Διευθ. 3ου Δημοτ. Σχολ. Α' Πειραιώς.

ΛΑΖΑΡΟΥ ΓΑΒΑΛΑ

Διευθ. Α' Προτύπου Μαρ. 'Ακαδημίας

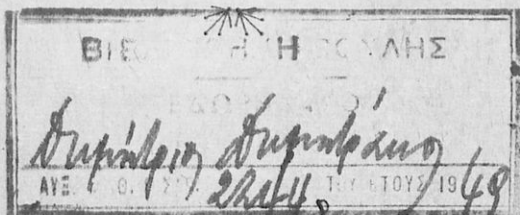
Κλειδα (Βιβλ.) Γαβαλά (Βιβλ.)

Η ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ

Για όλες τις τάξεις του Δημοτικού Σχολείου

ΕΚΔΟΣΗ ΠΡΩΤΗ

ΑΡΧΑΙΟΣ ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Α. Ε.
ΑΘΗΝΑΙ — ΠΛΑΤΕΙΑ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ — ΟΔΟΣ ΑΓΙΟΥ ΜΗΝΑ 10

002
ΚΛΣ
ΣΤ2Α
835

Κάθε αντίτυπο πρέπει να έχει τις υπογραφές των συγγραφέων.

Παυλός

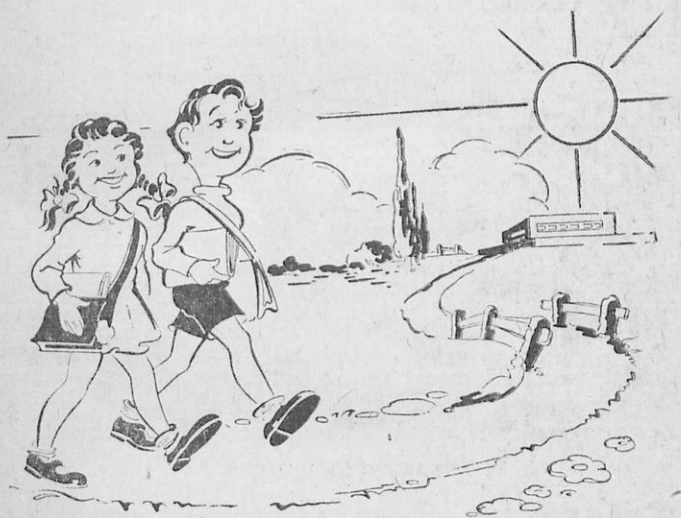
PRINTED IN GREECE

ΑΡΧΑΙΟΣ ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Α. Ε.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο

ΤΟ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟ ΒΙΒΛΙΟ

Ἡ πρόταση

Ὁ Νίκος κι ἡ Μαρία πηγαίνουν στὸ σχολεῖο

- Ἐρωτήσεις:*
1. Τί κρατοῦν αὐτὰ τὰ παιδιά;
 2. Τί βιβλία εἶναι;
 3. Τί δείχνουν τὰ πρόσωπά τους;
 4. Περιγράψτε κ' ἐσεῖς μὲ λόγια ὅ,τι ἄλλο βλέπετε στὴν εἰκόνα.

Παρατηρήσεις: 1. Αυτό που είναι γραμμένο κάτω από την εικόνα είναι μια **γραπτή** ὁμιλία.

2. Οι ἀπαντήσεις πού δώσατε στις παραπάνω ἐρωτήσεις, εἶναι κι αὐτὲς ὁμιλίες, ἀλλὰ **προφορικές**. Ἡ ὁμιλία, **γραπτή** ἢ **προφορική** γιὰ ἓνα πράγμα, λέγεται καὶ **πρόταση**.

Πρόταση εἶναι κάθε γραπτή ἢ προφορική ὁμιλία.

Ἄσκηση 1. Παρατήρησε τὴν παρακάτω εἰκόνα καὶ γράψε/5 διαφορετικές προτάσεις.

Οἱ λέξεις

Ὁ Νίκος παίζει κυνηγητό

Παρατήρηση: Πρόσεξε τὴν παραπάνω πρόταση:

Ὁ—Νίκος—παίζει—κυνηγητό.

Ἡ πρόταση αὐτή, καθὼς βλέπεις, εἶναι χωρισμένη σὲ 4 κομμάτια. Καθένα ἀπ' αὐτὰ τὰ κομμάτια λέγεται **λέξη**.

Ἡ πρόταση γίνεται μὲ μιά ἢ πολλές λέξεις.

Οἱ συλλαβές

Ὁ Νι-κος παί-ζει κυ-νη-γη-τό.

Παρατήρηση: Στὴν παραπάνω πρόταση ἡ πρώτη

λέξη ο προφέρεται με μιὰ ἀπλή φωνή (ὀ). Ἡ δεύτερη κ' ἢ τρίτη προφέρονται με δυὸ φωνές, (Νί-κος, παί-ζει) κ' ἢ τετάρτη με τέσσερες (κυ-νη-γη-τό).

Τὰ κομμάτια αὐτὰ ποὺ κάνουν τὶς λέξεις, λέγονται **συλλαβές**.

Οἱ λέξεις γίνονται ἀπὸ συλλαβές.

Τὰ γράμματα

Παράτηρηση : Κάθε συλλαβὴ ἔχει ἓνα, δυὸ, τρία ἢ περισσότερα **γράμματα**.

Οἱ συλλαβές γίνονται ἀπὸ γράμματα.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Ἡ πρόταση γίνεται ἀπὸ λέξεις· ἡ λέξη ἀπὸ συλλαβές· ἡ συλλαβὴ ἀπὸ γράμματα.

Ἄσκηση 2. Γράψε μιὰ πρόταση, ποὺ νάχη μιὰ λέξη, ἄλλη πρόταση με δυὸ, με τρεῖς καὶ τέσσερες λέξεις.

Ἄσκηση 3. Γράψε 5 λέξεις, ποὺ νὰ ἔχουν μιὰ συλλαβή. Γράψε 5 λέξεις, ποὺ νὰ ἔχουν δυὸ συλλαβές. Γράψε 5 λέξεις ποὺ νὰ ἔχουν τρεῖς συλλαβές. Γράψε 5 λέξεις ποὺ νὰ ἔχουν περισσότερες ἀπὸ τρεῖς συλλαβές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Ὁ Κάδμος διδάσκει τὰ γράμματα στοὺς Ἐθναίους.

Στὰ πολὺ παλιὰ χρόνια ἦρθε στὴ Θήβα ἀπὸ τὴν Ἀνατολή ἓνας ἄνθρωπος σοφὸς καὶ κοσμογυρισμένος, ποὺ λεγόταν Κάδμος. Βλέποντας πὸς οἱ Ἐθναῖοι ἐκείνου τοῦ καιροῦ δὲν ἤξεραν ἀκόμη νὰ χρησιμοποιοῦν τὰ **γραπτὰ** ἐκεῖνα **σημάδια**, γιὰ νὰ γράφουν τὶς σκέψεις τους, σκέφθηκε νὰ τοὺς τὰ μάθη. Ἔτσι ἔμαθαν νὰ

διαβάζουν και να γράφουν χάρη στα γράμματα του Κάδιμου.

Για σκεφθήτε, παιδιά, πόσο άλλαξαν τα παλιά εκείνα σημάδια, για να φτάσωμε στα σημερινά **24 γράμματα** του αλφαβήτου!

Τὰ βλέπετε στα βιβλία σας, στις εφημερίδες, στις φωτεινές επιγραφές και παντοῦ.

Μ^ο αὐτὰ τὰ 24 γράμματα γράφομε κάθε ελληνική λέξη.

Τὰ γράμματα του αλφαβήτου γράφονται **μικρὰ και κεφαλαῖα** και είναι μετὰ τὰ ὀνόματά τους τὰ παρακάτω :

α Α ἄλφα	η Η ἦτα	ν Ν νί	τ Τ τὰ (ταῦ)
β Β βῆτα	θ Θ θῆτα	ξ Ξ ξί	υ Υ ὕψιλο
γ Γ γάμα	ι Ι γιώτα	ο Ο ὀμικρο	φ Φ φί
δ Δ δέλτα	κ Κ κάπα	π Π πί	χ Χ χί
ε Ε ἔψιλο	λ Λ λάμδα	ρ Ρ ρὸ	ψ Ψ ψί
ζ Ζ ζῆτα	μ Μ μί	σ Σ σίγμα	ω Ω ὠμέγα

Ὁρθογραφία. Με κεφαλαῖα γράφομε :

1. Τὸ πρῶτο γράμμα στη λέξη, πού ἀρχίζει κάθε πρόταση, ὅποτε ἀπὸ τελεία.

2. Τὸ πρῶτο γράμμα στὸ ὄνομα, πὺ ἐχει κάθε πρόσωπο ἢ πὺ δίνουμε σ' ἓνα ζῶο ἢ πράγμα (Κώστας, Ἄζοο, Ὀλυμπος).

3. Τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τὸ α στὴ λέξη ἅγιος, ὅταν εἶναι μαζί με τὸ ὄνομα τοῦ ἁγίου (Ἄγιος Γεράσιμος).

4. Τὸ πρῶτο γράμμα στὰ ὀνόματα, πὺ ἔχουν οἱ γιορτές, οἱ μῆνες κ' οἱ μέρες (Φῶτα, Μάρτιος, Κυριακή).

5. Τίς ἐπιγραφές (ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΤΡΟΦΙΜΩΝ).

Σημείωση. Τὸ (σ) στὸ τέλος τῶν λέξεων τὸ γράφομε με τελικὸ (ς). κῆπος, φῶς.

Ἄσκηση 4. Γράφε κι ἀποστήθισε τὰ 24 γράμματα.

Ἄσκηση 5. Ν' ἀντιγράψης τὰ παρακάτω, βάζοντας κεφαλαῖο γράμμα ὅπου χρειάζεται :

«Οἱ δύο μεγάλοι νομοθέτες τῆς ἀρχαίας ἐλλάδας εἶναι ὁ σόλων ἀπὸ τὴν ἀθήνα καὶ ὁ λυκοῦργος ἀπὸ τὴ σπάρτη».

Ἄσκηση 6. Γράφε τὰ ὀνόματα τῶν 12 μηνῶν καὶ τῶν 7 ἡμερῶν.

Ἄσκηση 7. Ν' ἀντιγράψης με μικρὰ γράμματα τὰ παρακάτω, ἀφήνοντας τὰ κεφαλαῖα μονάχα ὅπου χρειάζονται :

«ΤΗ ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΗΜΩΝ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΓΙΟΡΤΑΖΟΜΕ ΣΤΙΣ 25 ΤΟΥ ΔΕΚΕΜΒΡΗ, ΤΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ».

«Ο ΗΡΑΚΛΗΣ ΕΠΝΙΞΕ ΜΕ ΤΑ ΧΕΡΙΑ ΤΟΥ ΤΟ ΛΙΟΝΤΑΡΙ ΤΗΣ ΝΕΜΕΑΣ».

Γράφε 5 λέξεις με τελικὸ (ς).

ΔΙΑΙΡΕΣΗ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Φωνήεντα - σύμφωνα

Ἀπὸ τὰ 24 γράμματα τοῦ ἀλφαβῆτου, 7 ξεχωρίζουν γιὰ τὴ δυνατὴ τους φωνὴ καὶ τὰ λέμε **φωνήεντα**.

Αὐτὰ καὶ μόνα τους διαβάζονται καὶ κάνουν συλλαβή.

Τὰ ἄλλα 17 ἔχουν ἀδύνατη φωνὴ καὶ μόνο με ἓνα ἢ περισσό-τερα φωνήεντα κάνουν συλλαβή. Αὐτὰ τὰ λέμε **σύμφωνα**.

Τὰ φωνήεντα εἶναι 7 : α, ε, η, ι, ο, υ, ω.

Τὰ 17 σύμφωνα εἶναι : β, γ, δ, ζ, θ, κ, λ, μ, ν, ξ, π, ρ, σ, τ, φ, γ, ψ.

Ἄσκηση 8. Γράφε χωριστὰ τὰ φωνήεντα καὶ χωριστὰ τὰ σύμφωνα.

Ἄσκηση 9. Γράφε ἀπὸ τὸ σημερινὸ σου μάθημα 5 λέξεις, πὺ νὰ

ἔχουν περισσότερα φωνήεντα παρὰ σύμφωνα καὶ 5 μὲ περισσότερα σύμφωνα παρὰ φωνήεντα.

Παιγνίδι 1. (Λιποφωνήεντο).

Συμπλήρωσε μὲ φωνήεντα τὸ παρακάτω τραγουδάκι:

Φ. γγ. ρ. κ. μ. λ. μπρ.
 φ. γγ. μ. ν. π. ρπ. τ.
 ν. π. γ. ν. στ. σχ. λ...
 ν. μ. θ. ν. γρ. μμ. τ.
 τ. Θ... τ. πρ. γμ. τ.

Παιγνίδι 2. (Λιποσύμφωνο).

Συμπλήρωσε μὲ σύμφωνα τὴ φράση:

. Η . Ω Η 28 Ο . . Ω . . ΙΟΥ

Διαίρεση φωνηέντων

Ἐπὸ τὰ 7 φωνήεντα, τὸ **ε** καὶ τὸ **ο** τὰ λέμε **βραχέα**.

Τὸ **η** καὶ **ω** τὰ λέμε **μακρά**.

Τὸ **α**, **ι**, καὶ **υ** τὰ λέμε δίχρονα (σ' ἄλλες λέξεις εἶναι βραχύχρονα καὶ σ' ἄλλες μακρόχρονα).

Ἀσκηση 10. Μάθε καλὰ μὲ τ' ὄνομά τους (ἄλφα, ἔψιλο, γιώτα κλπ.), τὰ μακρά, τὰ βραχέα καὶ τὰ δίχρονα.

Ἀσκηση 11. Στὴν πρώτη γραμμὴ τῆς σημερινῆς σου γραφῆς σημείωσε πάνω ἀπὸ τὰ μακρὰ φωνήεντα μιὰ παύλα (—), πάνω ἀπὸ τὰ βραχέα τὸ σημεῖο (·) καὶ πάνω ἀπὸ τὰ δίχρονα τὰ σημεῖα (˘).

Παράδειγμα: σῆμ̄αν̄τρο̄.

Παιγνίδι 3. Δοκίμασε μὲ τοὺς φίλους σου ποιὸς θὰ βρῆ λέξεις μὲ βραχέα ἢ μόνο μὲ μακρὰ ἢ μόνο μὲ δίχρονα. Νικᾷ ὁποῖος βρῆ τὸ περισσότερα.

Δίφηφα φωνήεντα (σύνθετα)

«Ἡ σημαία τοῦ σχολειοῦ μας
 κυματίζει γαλανή
 κι ὅλοι ἐμεῖς ἀδελφωμένοι...»

Στὶς παραπάνω φράσεις, τὰ φωνήεντα **α**, **ε**, καὶ **ο** μαζί μὲ **ι** (=αι, ει, οι), καθὼς καὶ τὸ **ο** μαζί μὲ **υ** (=ου) διαβάζονται μὲ

μιὰ φωνή, ἂν καὶ ἔχουν δυὸ ψηφία. Αὐτὰ λέγονται **δίψηφα φωνήεντα**.

Ὁ ρ θ ο γ ρ α φ ί α : Τὰ δίψηφα φωνήεντα εἶναι μακρά.

Ὅμως τὸ **αι** καὶ τὸ **οι** στὸ τέλος τῆς λέξης εἶναι βραχύχρονα (τοῖχοι, εἶμαι).

Διπλοφωνήεντα

Πρόσεξε τὸ παρακάτω ἄστεϊο τοῦ Ἱεροκλῆ : Μιὰ βραδιά γύριζε ὁ σχολαστικὸς ἀπὸ τὶς δουλειές του συλλογισμένος. Τοῦ εἶχαν πῆ πὸς ἓνα ἀπὸ τὰ **δυὸ ἀδέρφια**, πὸν κάθονταν στὴ γειτονιά του, εἶχε πεθάνει, μὰ δὲν τοῦ εἶπαν καὶ **ποιό** ἀπὸ τὰ **δυό**. Ξάφνου **νοιώθει** νὰ τὸν τραβᾷ **κάποιος** ἀπὸ τὸ χέρι. Γυρίζει καὶ βλέπει ἓνα ἀπὸ τὰ **δυὸ** ἐκεῖνα ἀδέρφια.

— Γειά σου! τοῦ λέει χαρούμενος : ἴσια, ἴσια καὶ ἐγὼ ἔναν ἀπὸ σᾶς γύρευα. Δὲ μοῦ λές : **ποιός** ἀπὸ τοὺς **δυό** σας πέθανε : ἐσύ ἢ ὁ ἀδερφός σου ;

Ἄν στὰ διπλοφωνήεντα τὸ **ι** καὶ τὸ **υ** βρίσκονται ὄχι πίσω, ἀλλὰ μπροστὰ ἀπὸ τὸ **α**, **ε**, **ο**, **ω** καὶ **ου**, τότε ἀκοῦμε χωριστὰ τὴ φωνὴ τοῦ καθενός, μὰ τόσο σφιχτόδεμένα, σὰ νὰ βγάζουν μιὰ φωνή.

Δυὸ φωνήεντα, πὸν διαβάζονται μαζί, χωρὶς νὰ χάση ὀλότελα τὸ καθένα τους τὴν ιδιαίτερή του φωνή, τὰ λέμε διπλοφωνήεντα.

Διπλοφωνήεντα εἶναι τὰ παρακάτω :

ια	(μιὰ)
ιε	(καρδιές)
ιο	(πιὸ)
ιω	(ἰσκιώνω)
υο	(δυὸ)
ιου	(παιδιοῦ).

Διπλοφωνήεντα γίνονται ακόμη και με τὰ σύνθετα (δίψηφα) φωνήεντα ει και οι :

εια	(γ <u>ει</u> ά σου)	οια	(<u>ποι</u> ά)
ειε	(δου <u>λει</u> ές)	οιε	(<u>ποι</u> ές)
ειο	(σ <u>χο</u> λειό)	οιο	(<u>ποι</u> ο)
ειω	(σ <u>χο</u> λ <u>ει</u> ών)	οιω	(<u>νοι</u> ώθει)
ειου	(σ <u>χο</u> λ <u>ει</u> οῦ)	οιου	(<u>ποι</u> οῦ).

Άσκηση 12. Νὰ βρῆς ἀπὸ τὸ σημερινὸ σου μάθημα 5 λέξεις με δίψηφα (σύνθετα) φωνήεντα καὶ 5 με διπλοφωνήεντα.

Δίφθογγοι

Δυὸ φωνήεντα ποὺ προφέρονται γρήγορα τὸ ἓνα πίσω ἀπὸ τὸ ἄλλο καὶ κάνουν μιὰ μόνο συλλαβή, λέγονται **δίφθογγοι**.

Τέτιοι δίφθογγοι εἶναι :

αι (νε <u>ρα</u> ΐδα)	} Τὸ πρῶτο φωνῆεν ἀκούεται πιὸ δυνατὰ ἀπὸ τὸ δεύτερο.
αιη (ἄ <u>η</u> δόνη)	
οι (ρ <u>ο</u> ΐδο)	
οη (β <u>ο</u> ή <u>θη</u> α)	

Δίφθογγοι εἶναι ἀκόμη :

Τὸ **αυ** καὶ **ευ**, γιατίστην προφορὰ ἀκοῦμε καθαρὰ δυὸ φωνές (φθόγγους).

Σὲ ἄλλες λέξεις διαβάζονται αβ καὶ εβ καὶ σ' ἄλλες αφ καὶ εφ.

Παράδειγμα. (αβ) αὐγή
(εβ) εὐλογία
(αφ) αὐτὸς
(εφ) εὐχή

Άσκηση 13. Νὰ βρῆς 5 λέξεις με τοὺς παραπάνω διφθόγγους.

Γλωσσικὸ παίγνιδι 4.

(αφ - εφ)	Ἐκεῖ κάτω κόφτουν πεῦκο. Αὐτοῦ κόφτουν πεῦκο τάχα ; Αὐτοῦ πέφτει ὁ πεῦκος κάτω ;
(αβ - εβ)	Αὐγουστιάτικο φεγγάρι εὐλογία Θεοῦ καὶ χάρι.

Τὰ πνεύματα

Ὁρθογραφία. Ὅσες λέξεις ἀρχίζουν ἀπὸ φωνῆν ἢ ἀπὸ δίφθογγο παίρνουν πνεῦμα.

Τὰ πνεύματα εἶναι 2, ἡ ψιλὴ (˘) καὶ ἡ δασεῖα (˙). Στὸ δίφθογγο τὸ πνεῦμα μπαίνει στὸ δεύτερο γράμμα (αὐγὸ, αἶμα, οὐρανός, εὐτυχία).

Οἱ περισσότερες λέξεις παίρνουν ψιλὴ.

Δασεῖα παίρνουν: 1. Ὅσες λέξεις ἀρχίζουν ἀπὸ **υ** (ὑπνος, ὑγεία).

2. Οἱ ἄτονες λέξεις **δ, ἦ, οἶ, ὤς**.

3. Οἱ ἀριθμοὶ ἕνας, ἕξι, ἑπτὰ, ἔντεκα, ἑκατό.

4. Οἱ παρακάτω λέξεις:

A	E	H
* Ἄδης, ἅγιος, ἄγνός, αἶμα, ἄμαξα, ἀπλός, ἄλμα, ἄμα, ἀλυκὴ, ἄμαρτάνω καὶ ἀφή.	* Ἐδρα, ἔτοιμος, Ἐρμῆς, ἔβδομος, Ἑλλάς, ἔξῃς, Ἐκτορας, Ἑλένη, ἔλος, ἔλικας, ἐνώνω, ἔως.	* Ἡμερος, ἡμέρα, ἥλιος, Ἡρα, ἥπατα, καὶ ἥρωσ, Ἡθῆ, Ἡφαιστος, ἡνία, Ἡρακλῆς καὶ ἡλικία.

I	O
ἵπποδρόμιο, ἱερός, ἱκανός, ἱστορικός, Ἴπποκράτης, ἱστορία, ἴδρυμα καὶ ἱκεσία.	* Ὀμηρος, ὀρίζω, ὄλος, ὀδηγός, ὀδὸς καὶ ὄρκος, ὄμοιος, ὀμάδα, ὄσος, ὀμαλός, ὀμίχλη, ὀποιος,

ὀμιλῶ, ὀρμῶ καὶ ὀπως, ὀπλο, ὀτι, ὀταν, ὀμως.

Ω

ὦρα, ὦριμος, ὦραῖο καὶ τὸ ὤς, τὸ τελευταῖο.

Ἀσκηση 14. Νὰ βρῆς ἀπὸ τὸ μάθημά σου 10 λέξεις μὲ ψιλὴ καὶ 5 μὲ δασεῖα.

Ἀσκηση 15. Βάλε τὸ σωστὸ πνεῦμα στὶς παρακάτω φράσεις: «Ὅλοι ὅσοι κατοικοῦν τὴ χώρα μας Ἑλλάδα λέγονται Ἑλληνες. Ἡ εβδομάδα ἔχει ἐπτά ἡμέρες· τίς ἐξί εργαζόμαστε καὶ τὴν εβδόμη — τὴν Κυριακὴ—ποῦ εἶναι αγία μέρα τὴν αφιερώνομε στὸ Θεό».

Ἔργασία: Μάζευε κάθε μέρα μέσα σὲ μιὰ σελίδα τοῦ τετραδίου σου ὅσες λέξεις βρίσκεις μὲ δασεῖα, γιὰ νὰ φτιαγῆς τὸν κατάλογο τῶν δασυνομένων λέξεων.

Εἶδη συμφώνων

1. **Δίψηφα** : Ὅπως ἔχομε δίψηφα φωνήεντα, ἔχομε καὶ δίψηφα σύμφωνα. Αὐτὰ εἶναι: 1) μπ, ντ, γκ, γγ (μπαστούνι, ντομάτα, ἄγκυρα, ἄγγελος). 2) τσ, τζ (Μῆτσος, τζάμι).

2. **Διπλά** : Τὰ σύμφωνα ξ καὶ ψ, λέγονται διπλά, γιὰτι γίνονται ἀπὸ δυὸ σύμφωνα : ψ=πσ, ξ=κσ (ξένος, ψάρι).

3. **Ὅμοια** : Σὲ πολλὰς λέξεις γράφομε δυὸ ὅμοια σύμφωνα, ἀλλὰ προφέρομε σὰ νὰ ἦταν ἓνα. Αὐτὸ γίνεται μόνο μὲ τὰ σύμφωνα: β, κ, λ, μ, ν, π, ρ, σ, τ, (Σάββατο, ἐκκλησία, Ἑλλάς, γράμμα, Χριστοῦγεννα, ἵπποδρόμιο, ἄρρωστος, μέλισσα, Ἄττική).

4. **Συμπλέγματα συμφώνων** : Σὲ πολλὰς λέξεις βρίσκομε στὴ σειρά καὶ περισσότερα ἀπὸ 2 σύμφωνα (στρατός, ἐχθρός, αὐστηρός, σύγχρονος, ἀνδρεία, Πέμπτη, ἄσπλαχνος, σφουρίχτρα).

Ἄσκηση 16. Γράφε 5 λέξεις μὲ δίψηφα σύμφωνα, 5 μὲ διπλά, 5 μὲ ὅμοια καὶ 5 μὲ συμπλέγματα συμφώνων.

Διαίρεση καὶ ὀνομασία τῶν συμφώνων

Τὰ σύμφωνα διαίροῦνται :

Α' Κατὰ τὴ φωνὴ πού ἔχουν σέ :

ἄηχα κ, π, τ, χ, φ, θ, σ, τσ

ἠχηρά γ, β, δ, μπ, γκ, ντ, ζ, τζ, λ, μ, ν, ρ.

Β' Κατὰ τὴ διάρκειά τους σέ :

στιγμιαῖα, πού προφέρονται μόνο μιὰ στιγμή : κ, π, τ, γκ, μπ,

ντ, τσ, τζ

ἐξακολουθητικά, πού ἡ φωνὴ τους βασταίει ὅσο θέλομε :

γ, β, δ, χ, φ, θ, σ, ζ, λ, μ, ν, ρ.

Γ' Κατὰ τὸ μέρος πού σχηματίζεται στὸ στόμα, σέ :

χειλικά, π, β, φ, μπ

ὀδοντικά, τ, δ, θ, ντ

διπλοδοντικά, σ, ζ, τσ, τζ, (τὰ λέμε καὶ συριστικά).

λαρυγγικά, κ, γ, χ, γκ

γλωσσικά, λ, ρ, (τὰ λέμε καὶ ὑγρά).

ρινικά, μ, ν, (προφέρονται μὲ τὴ μύτη).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο

ΣΥΛΛΑΒΕΣ

ἀ-έ-ρας, βι-βλί-ο, πα-ρά-θυ-ρο, οὐ-ρα-νός.

Εἶπαμε πὼς κάθε λέξη χωρίζεται σὲ μικρότερα κομμάτια. Κάθε κομμάτι προφέρεται μὲ μιὰ ἀπλή φωνή καὶ λέγεται **συλλαβή**.

Σ υ λ λ α β ῆ λοιπὸν λέγεται κάθε κομμάτι τῆς λέξης, πὸν προφέρεται μὲ μιὰ ἀπλή φωνή.

Ἡ συλλαβὴ γίνεται : Ἐπὸ ἓνα φωνῆεν ἢ δίφθογγο. Ἐπὸ σύμφωνο καὶ φωνῆεν ἢ δίφθογγο καὶ ἀπὸ περισσότερα ἀπὸ 2 σύμφωνα μὲ φωνῆεν ἢ δίφθογγο (ἀ-έ-ρας, οὐ-ρα-νός, βι-βλί-ο, τοῦ-βλα, ἀ-στρα-πή).

Α' Ὅλες οἱ λέξεις δὲν ἔχουν τὶς ἴδιες συλλαβές.

Ὅσες ἔχουν μιὰ μόνο συλλαβή, λέγονται **μονοσύλλαβες** (φῶς).

Ὅσες ἔχουν δύο, λέγονται **δισύλλαβες** (κῆ-πος).

Ὅσες ἔχουν τρεῖς, λέγονται **τρισύλλαβες** (παι-χνί-δι).

Οἱ λέξεις πὸν ἔχουν περισσότερες ἀπὸ τρεῖς συλλαβές λέγονται **πολυσύλλαβες** (τα-χυ-δρο-μεῖ-ο).

Ἄσκηση 17. Γράψε σὲ ξεχωριστὴ στήλη, σύμφωνα μὲ τὸ παρακάτω σχέδιο, 5 μονοσύλλαβες, 5 δισύλλαβες, 5 τρισύλλαβες καὶ 5 πολυσύλλαβες λέξεις.

μονοσύλλαβες	δισύλλαβες	τρισύλλαβες	πολυσύλλαβες
φῶς	μῆ-λο	σῆ-με-ρα	τη-λέ-φω-νο

Β' Οἱ συλλαβές, ἀνάλογα μὲ τὴ θέση πὸν ἔχουν στὴ λέξη, παίρνουν καὶ ἰδιαίτερο ὄνομα.

Ἡ τελευταία συλλαβὴ σὲ κάθε λέξη λέγεται λήγουσα, ἢ προτελευταία, παραλήγουσα καὶ ἡ συλλαβὴ, πὸν βρίσκεται μπροστὰ ἀπ' τὴν παραλήγουσα, λέγεται προπαραλήγουσα.

λα-χα-νό-κη-πος (πος=λήγουσα)

λα-χα-νό-κη-πος (κη=παραλήγουσα)

λα-χα-νό-κη-πος (νό=προπαραλήγουσα).

Άσκηση 18. Γράψε τὸ παρακάτω τραγουδάκι καὶ σημείωσε πάνω στὴ λήγουσα κάθε λέξης ἓνα λ, στὴν παραλήγουσα ἓνα π καὶ στὴν προπαραλήγουσα ἓνα πρ.

Τῆς δεξαμενῆς οἱ βαθρακοὶ
βράδου βράδου στήσανε χορό,
κ' ἔχουν συναυλία μουσικὴ
μὲς στὸ καταπράσινο νερό.

Συλλαβισμός

Πολλὲς φορές ὅταν γράφουμε, φτάνουμε στὸ τέλος τῆς σειρᾶς χωρὶς νὰ τελειώσῃ ἡ λέξη. Τότε πρέπει νὰ κόψουμε τὴ λέξη ἐκεῖ ποὺ τελειώνει ἡ μιὰ συλλαβὴ κι ἀρχίζει ἡ ἄλλη. **Τὸ χάρισμα αὐτὸ τῆς λέξης σὲ συλλαβὲς λέγεται συλλαβισμός.**

Ὁρθογραφία. Ὁ συλλαβισμὸς γίνεται σύμφωνα μὲ τοὺς παρακάτω κανόνες:

1. Ἐνα σύμφωνο ἀνάμεσα σὲ δυὸ φωνήεντα συλλαβίζεται μὲ τὸ δεύτερο φωνῆεν (στρα-τός, σου-ρου-πο, λό-φος).

2. Δυὸ σύμφωνα ἀνάμεσα σὲ δυὸ φωνήεντα, συλλαβίζονται μὲ τὸ δεύτερο φωνῆεν, ἂν ἀρχίζῃ ἀπ' αὐτὰ τὰ δυὸ φωνήεντα ἑλληνικὴ λέξη, ἀλλιῶς χωρίζονται. Π.χ. κο-**φ**τε-ρός, (**φ**τωχός), πα-**τ**ρί-δα (**τ**ρώγω), ἀ-**κ**ρί-δα (**κ**ρασί), βι-**β**λί-ο (**β**λέπω). Ἄρ-**χ**ίζω, Μάε-**τ**ης, ἦρ-**θ**ε, (δὲν ὑπάρχει ἑλληνικὴ λέξη, ποὺ ν' ἀρχίζῃ ἀπὸ τὰ σύμφωνα αὐτά, γι' αὐτὸ χωρίζονται).

3. Δυὸ ὅμοια σύμφωνα πάντοτε χωρίζονται. (Ἐλ-λά-δα, θά-λασ-σα, θά-ρ-ρος, Ἄτ-τι-κή).

3. Τρία σύμφωνα ἀνάμεσα σὲ φωνήεντα συλλαβίζονται καὶ τὰ τρία μὲ τὸ δεύτερο φωνῆεν, ἂν ἀρχίζῃ ἑλληνικὴ λέξη ἀπὸ αὐτὰ ἢ καὶ μόνο ἀπ' τὰ δυὸ πρῶτα, ἀλλιῶς χωρίζονται. Τὸ πρῶτο πάει μὲ τὸ πρῶτο φωνῆεν καὶ τὰ δυὸ ἄλλα μὲ τὸ δεύτερο. Π.χ.:

ἀ-**σ**τρα-πὴ (**σ**τρατός), ἐ-**χ**θρός (**χ**θές), ἀν-**θ**ρω-πος (γιατὶ δὲν ἀρχίζει ἑλληνικὴ λέξη οὔτε ἀπὸ **νθρ**, οὔτε ἀπὸ **νθ**).

5. Τὰ συμπλέγματα μπ, ντ, γκ, χωρίζονται στὸ συλλαβισμὸ. ἀμ-πέ-λι, πέν-τε, ἄγ-κυ-ρα.

“Όταν όμως πριν απ’ αυτά υπάρχει άλλο σύμφωνο, δὲ χωρίζονται: **μαρ-μπού-νι, κα-βουρ-ντί-ζω.**

*Άσκηση 19. Διόρθωσε τὸ συλλαβισμό στὸ παρακάτω ποίημα :

Ξυπν-άτε μὲ τὴ σά-λπι-γγα
 Ξυπν-άτε μὲ τ’ ἀ-ηδ-ό-νι!
 Ὁ-ρθοὶ λεβ-έντ-ες φοβ-ε-ροί,
 τὴν μπα-γιον-έττ-α σας κι ὀρθοί!
 Στὸν Πί-νδο ξημ-ερ-ών-ει!

Παιχνίδι 5. Συλλάβισε σωστά τις παρακάτω λέξεις, ὥστε νὰ σχηματιστῇ ἀπὸ τὴν πρώτη συλλαβὴ τῆς πρώτης, τὴ δεύτερη τῆς δευτέρας καὶ τὴν τρίτη τῆς τρίτης ἓνα ἑλληνικὸ ποτάμι :

Σπέρνω, ξεχειμωνιάζω, τίμιος.

Χρόνος συλλαβῶν

Θε-ός, νέ-ος, λό-γος

“Όσες συλλαβὲς ἔχουν βραχὺ φωνῆεν (ε-ο) εἶναι **βραχύχρονες.**

Θή-κη, χω-ρῶ, πη-δῶ, παι-ζω

“Όσες ἔχουν μακρὸ φωνῆεν ἢ δίφθογγο εἶναι **μακρόχρονες.**

Σι-τά-ρι, μά-τι, ἀ-φύς

“Όσες ἔχουν δίχρονο φωνῆεν εἶναι ἄλλοτε **μακρόχρονες** κι ἄλλοτε **βραχύχρονες.**

*Άσκηση 20. Χώρισε σὲ συλλαβὲς τὴν παρακάτω παροιμία καὶ βάλε πάνω ἀπὸ κάθε συλλαβὴ τὸ σημάδι γιὰ τὸ μακρὸ, τὸ βραχὺ καὶ τὸ δίχρονο (— ◡ ◡).

«Λαγὸς τὴ φτέρη ἐτριβε, κακὸ τοῦ κεφαλιοῦ του».

Οἱ τόνοι

Ἄρνάκια εἶναι ὥρα
 τὸ σκοτός ἀρχινᾷ
 νὰ κατεβῆτε τώρα
 ἀπ’ τὰ ψηλὰ βουνά.

Στὸ τραγουδάκι αὐτὸ καὶ σὲ κάθε λέξη πού βάζομε, μιὰ συλλαβὴ ἀκούεται δυνατώτερα ἀπὸ τις ἄλλες. Ἡ συλλαβὴ αὐτὴ λέμε πὼς τονίζεται ἢ παίρνει τόνο.

Ο τόνος είναι ένα σημάδι, που μπαίνει πάνω στην τονιζόμενη συλλαβή.

Οι τόνοι είναι δύο: ὀξεία (´) και περισπωμένη (˘) (νέος, σῶμα).

Σημείωση. Ἐκτός ἀπὸ τὴν ὀξεία καὶ τὴν περισπωμένη, χρησιμοποιεῖται στὰ τυπωμένα μόνο βιβλία καὶ ἡ βαρεία στὴ λήγουσα τῶν λέξεων, ὅταν δὲν ἀκολουθῆ τελεία, κόμμα, ἐρωτηματικὸ κλπ. (Ὁ κηπουρὸς εἶπε στὸ παιδί. Ποιὸς ;).

Ὁρθογραφία. 1. Στὰ κεφαλαῖα γράμματα δὲν βάζουμε τόνο: (ΕΙΡΗΝΟΔΙΚΕΙΟ, ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΟΣ ΣΤΑΘΜΟΣ κλπ.).

2. Στὰ δίηφα φωνήεντα ὁ τόνος μπαίνει στὸ δεύτερο γράμμα (φοῦρος, τοῦχος, αἶμα).

Κανόνες τονισμού

α) Ποῦ βάζουμε ὀξεία

1. *Στὴν προπαραλήγουσα.*

Π.χ. ἄ-μαξα, ἄν-θρω-πος, ἔρ-χο-μαι, σή-με-ρα.

2. *Στὴ βραχύχρονη συλλαβή.*

Π.χ. λό-φος, φέ-ρε, ἔ-χω, Θε-ός.

3. *Στὴ μακρόχρονη παραλήγουσα, ὅταν καὶ ἡ λήγουσα εἶναι μακρόχρονη.*

Π.χ. θή-κη, τρώ-γουν, πι-στεύ-ω, παί-ζει.

4. *Στὴν τονιζόμενη παραλήγουσα, ποῦ ἔχει δίχρονο βάζουμε ὀξεία, γιατί τὸ δίχρονο λογαριάζεται βραχύχρονο.*

Π.χ. γά-μος, Νί-κος, ὕ-φος.

Ἄσκηση 21. Τόνισε τίς λέξεις ποῦ δὲν ἔχουν τόνο: Ἄκουε πάντα τίς συμβουλές τῶν μεγαλύτερων σου. Εὐχὴ γονίου ἀγόρασε καὶ στο βουνό περπατά.

β) Ποῦ βάζουμε περισπωμένη

1. *Στὴ μακρόχρονη παραλήγουσα, ὅταν ἡ λήγουσα εἶναι βραχύχρονη.*

Π.χ. κῆ-πος, πεῦ-κο, φοῦρ-νος.

Π ρ ό σ ε ξ ε : οἱ λέξεις οὔτε, μήτε, εἴτε, εἶθε, ὥστε παίρ-
νουν ὀξεῖα.

2. Στὶς λήγουσες ποὺ τελειώνουν σὲ —ου, —ων καὶ —ως.
Π.χ. τοῦ καλοῦ, μαθητῶν, ἀλλιῶς, ἀσφαλῶς, ἐντελῶς.

3. Στὴ μακρόχρονη λήγουσα τῶν ρημάτων διὰ τονίζεται
Πηδῶ, πηδᾶς, πηδᾶ, παρακαλῶ, παρακαλεῖς, παρακα-
λεῖ, τραγουδοῦν.

*Άσκηση 22. α) Δικαιολόγησε προφορικὰ τὸν τονισμὸ τῆς πρώτης
σειρᾶς τοῦ μαθήματός σου.

β) Βάλε τὸ σωστὸ τόνο στὸ ἀκόλουθο ἄστεῖο τοῦ Ἱεροκλῆ :

Σχολαστικὸς πούλουσε τὸ σπιτί του. Ἐβγαλε ἀπ' αὐτό μια πέτρα
καὶ τὴν εἶχε μαζί του. Σ' ὅποιο ζητοῦσε νὰ ἴδῃ τὸ σπιτί του, πρὶν
νὰ τ' ἀγοράσῃ, του ἔδειχνε τὴν πέτρα γιὰ δείγμα.

Ἐπανάληψη : Ὁ χρόνος τῶν φωνηέντων
ε—ο=βραχύχρονα· α, ι, υ=δίχρονα·
η—ω=μακρόχρονα· αι, ει, οι, ου (αυ, ευ)=μακρόχρονα.
Μόνο τὰ αι καὶ οι στὸ τέλος τῆς λέξης εἶναι βραχύχρονα.

Ὀνομασία τῶν λέξεων ἀπὸ τὸν τόνο τους :

1. Ὄταν μιὰ λέξη παίρῃ ὀξεῖα στὴ λήγουσα λέγεται **ὀξύτονη**.

Π.χ. **γε-ωρ-γός, μα-θη-τής**

2. Ὄταν μιὰ λέξη παίρῃ ὀξεῖα στὴν παραλήγουσα λέγεται
παροξύτονη.

Π.χ. **μη-τέ-ρα, ση-κῶ-νω**

3. Ὄταν μιὰ λέξη παίρῃ ὀξεῖα στὴν προπαραλήγουσα λέγεται
προπαροξύτονη.

Π.χ. **ἄν-θρω-πος, ἄ-μα-ξα**

4. Ὄταν μιὰ λέξη παίρῃ περισπωμένη στὴ λήγουσα λέγεται
περισπώμενη.

Π.χ. **μι-λῶ, γε-λᾶς**

5. Ὄταν μιὰ λέξη παίρῃ περισπωμένη στὴν παραλήγουσα λέ-
γεται **προπερισπώμενη**.

Π.χ. **μῆ-λα, κῆ-πος**

Γραμματικὴ Δημοτικῆς, Δ. Κλειδᾶ—Λ. Γαβαλᾶ

Άσκηση 23. Ὄνόμασε τίς λέξεις τοῦ παρακάτω ποιήματος ἀνάλογα μὲ τὸν τόνο τους (π.χ. ἀνεμος=προπαροξύτονη).

Ἥλιος πάλι λαμπρὸς ξεπροβάλλει,
σηκωθῆτε, παιδιά, σηκωθῆτε!
Τῆς αὐγῆς τὴ δροσιά νὰ χαρῆτε
καὶ νὰ πῆτε τραγούδια γλυκά.

Άσκηση 24. Γράφε 5 λέξεις ὀξύτονες, 5 παροξύτονες, 5 προπαοξύτονες, 5 περισπώμενες καὶ 5 προπερισπώμενες.

Ἄτονες λέξεις

Ὁ Κώστας, ἡ Μαρία καὶ οἱ φίλοι τους διασκέδασαν στὴ θάλασσα ὡς τὸ βράδυ.

Στὴν παραπάνω φράση βλέπετε λέξεις χωρὶς τόνο (ὀ, ἦ, οἶ, ὡς)· αὐτὲς τίς λέμε **ἄτονες**.

Ἐγκλιτικὲς λέξεις

Ὁ πατέρας μου σοῦ ἔδωσε δῶρα·
ἦ γιαγιά σου μοῦ εἶπε ἓνα παραμῦθι·
πάρε με μαζί σου, νὰ σὲ χαρῶ·
σᾶς περιμένει τὸ αὐτοκίνητό σας.

Μερικὲς μονοσύλλαβες λέξεις (ἀντωνυμίες) προφέρονται μαζί μὲ τὴν προηγούμενὴ τους καὶ γι' αὐτὸ ὁ τόνος τους χάνεται ἢ πηγαινεὶ στὴ λήγουσα τῆς προηγούμενης λέξης. Οἱ λέξεις αὐτὲς λέγονται **ἐγκλιτικὲς**.

Τέτοιες ἐγκλιτικὲς εἶναι: μοῦ, μέ, μᾶς, σοῦ, σέ, σᾶς, τοῦ, τόν, τός, τή, τούς, τές, τά.

Ὁρθογραφία: Ὁ τόνος τῶν ἐγκλιτικῶν:
1) Χάνεται ἐντελῶς, ὅταν ἡ προηγούμενη λέξη εἶναι ὀξύτονη ἢ παροξύτονη (παιδί μου, λέγε μου). 2) Ἀνεβαίνει στὴ λήγουσα τῆς προηγούμενης λέξης, ὅταν αὐτὴ εἶναι προπαροξύτονη (τὸ ἄλογό σου).

Άσκηση 25. Νὰ βρῆς ἀπὸ τῆ γραφῆ σου καὶ νὰ γράφης ἰδιαιτέρως τὶς ἄτονες καὶ ἐγκλιτικὲς λέξεις.

Τὰ σημάδια τῆς στίξης

Ὁ ἀνυπόμονος

Μόλις τ' αὐγὰ τῆς ζέστανε ἡ κλώσσα
καὶ τὰ μικρὰ ἔτοιμάστηκε νὰ βγάλῃ,
ἓνα πουλάκι ἐσήκωσε κεφάλι
μὲς στὸ τσόφλι, μιλώντας τέτοια γλώσσα :
— "Ὡς πότε ἐδῶ θὰ μ' ἔχουνε κλεισμένο ;
Καθόλου δὲν μπορῶ νὰ περιμένω !
Πῶς ; Τὸν καιρὸ μου ἐδῶ θὰ χάνω ;
'Εγὼ ἔχω κατορθώματα νὰ κάνω !
Κόκκορας βέβαια θάμαι δίχως ἄλλο·
λοφίο φηλό, χρυσὰ φτερὰ θὰ βγάλω·
τῆ μέρα καὶ τῆ νύχτα θὰ στολίσω,
θὰ φέρνω τὴν αὐγὴ μόλις λαλήσω.
στὸ φράχτη, στὴν αὐλή, σὲ κάθε μέρος
στρατεύματα τὶς κότες θὰ ὀδηγῶ.

Καὶ τοῦπε τότε ὁ κόκκορας ὁ γέρος :
— «Στάσου νὰ βγῆς, παιδάκι μου, ἀπ' τ' αὐγό.»

(Ζ. Παπαντωνίου)

Ἀπαγγέλλοντας τὸ ποιηματάκι αὐτὸ ἀνεβάζομε ἢ κατεβάζομε τὴ φωνὴ μας σταματοῦμε λιγώτερο ἢ περισσότερο· ἀλλάζομε τὴ φωνὴ μας, ρωτοῦμε, ἀποροῦμε ἢ θαυμάζομε, γιὰ νὰ δώσωμε στὸν ἄλλο νὰ καταλάβῃ καλλίτερα τὸ νόημα. Πῶς τὸ κατορθώνομε αὐτό; Μὲ μερικὰ γραφικὰ σημάδια, πού τὰ λέμε *σημεῖα τῆς στίξης*.

Πολλὰ ἀπ' αὐτὰ τὰ σημεῖα πού θ' ἀναφέρωμε θὰ τὰ βρῆς στὸ παραπάνω ποιηματάκι.

1. **Ἡ τελεία (.)** Μπαίνει στὸ τέλος τῆς ὁμιλίας: (Σήμερα βρέχει.)

2. **Ἡ ἐπάνω τελεία (·)** Μπαίνει ἀνάμεσα σὲ δυὸ προτάσεις, ὅταν θέλωμε νὰ κάνωμε μικρότερη διακοπὴ ἀπὸ τὴν τελεία: (Μὴν πηδᾶς ἀπόρροετα· θὰ πέσης).

3. **Τὸ κόμμα (.)**. Χωρίζει μιὰ πρόταση ἀπὸ ἄλλη ἢ ὅμοιες λέξεις σὲ μιὰ πρόταση. Ὅπου εἶναι κόμμα, σταματοῦμε λίγο τὴ φωνή μας: (Μάθε νὰ ἐργάζεσαι, γιὰ νὰ προκόψης στὴ ζωὴ σου. Οἱ ἄνθρωποι, τὰ ζῶα καὶ τὰ φυτὰ εἶναι δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ.)

4. **Τὸ ἐρωτηματικὸ (;)**. Τὸ χρησιμοποιοῦμε, ὅταν ἐρωτοῦμε: (Ποιὲς ἐθνικὲς γιορτὲς γίνονται τὸν Ὀκτώβριο;)

5. **Τὸ θαυμαστικὸ (!)**. Τὸ χρησιμοποιοῦμε γιὰ νὰ φανερώσωμε **θαυμασμό, χαρὰ, λύπη, ἐλπίδα, φόβο, ἐνθουσιασμό**. (Μπράβο! Ἀλλίμονο! Μακάρι! Ζήτω!)

6. **Τὰ εἰσαγωγικὰ (« »)**. Τὰ χρησιμοποιοῦμε γιὰ νὰ βάλωμε ἀνάμεσά τους τὰ λόγια ἐνὸς ἄλλου, ὅπως τὰ εἶπε: (Ὁ ληστής πάνω στὸ Σταυρὸ εἶπε στὸ Χριστό: «Μνήσθητί μου, Κύριε»).

7. **Τὸ ἐνωτικὸ (-)**. Εἶναι ἡ γραμμούλα ποὺ χωρίζομε τὴ λέξη στὸ τέλος τῆς σειρᾶς. Μ' αὐτὸ χωρίζομε καὶ τίς λέξεις σὲ συλλαβές.

8. **Ἡ παύλα (—)**. Ὅταν μιλοῦν δυὸ πρόσωπα (διάλογος) σημειώνεται μπροστὰ στὴν ὁμιλία τοῦ καθενός, γιὰ νὰ δεῖξῃ πῶς ἀλλάζει πρόσωπο ἡ ὁμιλία:

(—Γειά σου, Κώστα!)
(—Καλῶς τὸ Γιάννη!)

9. **Τὰ ἀποσιωπητικὰ (.....)**. Τὰ χρησιμοποιοῦμε, ὅταν δὲν τελώνωμε μιὰ φράση καὶ ἀποσιωποῦμε κάτι: (Νὰ μελετᾷ, γιατί...)

10. **Ἡ παρὲνθεση (())**. Κλείνομε μέσα σ' αὐτὴν λέξη ἢ φράση ποὺ μᾶς ἐξηγεῖ ἢ συμπληρώνει κάτι: (Ὅλα τὰ παιδιά τοῦ σχολείου (ἄγόρια καὶ κορίτσια) θὰ πᾶμε αὔριο στὴν Ἐκκλησία.)

11. **Ἄλλα σημεῖα:**

Ὑποδιαστολὴ (,) ὅ,τι ἔγινε, ἔγινε.

Διαλυτικὰ (·) καίτι, καϊνάκι...

Διπλὴ τελεία (:): ὁ Χριστὸς εἶπε: «Ἀγάπα τὸν πλησίον σου»

Ἀπόστροφος ('): σ' ἔπιασα!

ΠΑΘΗ ΦΩΝΗΤΩΝ

1. Ἐκθλιψη

Σ' [ε] ἔπιασα· ἀπ' (ο) ἔδῶ και πέρα... Ν' [α] ἀγαπᾶς...

Τὸ (ε) τὸ (ο) καὶ τὸ (α) στὶς παραπάνω φράσεις χάθηκαν γιατί ἡ ἐπόμενη λέξη ἀρχίζει μὲ φωνῆεν· αὐτὸ λέγεται *ἐκθλιψη*.

Ἔρθογραφία: Στὴ θέση τοῦ χαμένου φωνήεντος μπαίνει *ἀπόστροφος*.

Ἐκθλιψη παθαίνουν: α) Τὰ ἄρθρα: τό, τοῦ, τὰ (τ' ὀλόγιμο φεγγάρι, τ' οὐρανοῦ τ' ἀστέρια).

β) Τὰ μόρια: θά, νὰ (θ' ἀρχίσω, θέλω ν' ἀκούσω).

γ) Οἱ προθέσεις: ἀπό, γιά, σέ (ἀπ' ὄλα, γι' αὐτό, σ' ἐκεῖνο).

2. Συναίρεση

Ἀκούουν=ἀκοῦν. Δεκαέξι=δεκάξι

Δυὸ ὅμοια γειτονικά φωνήεντα στὴν ἴδια λέξη γίνονται ἓνα. Τὸ φαινόμενο αὐτὸ λέγεται *συναίρεση*.

3. Κράση

Τὸ ἓνα=τόνα. Μοῦ ἔδωσε=μοῦδωσε

Ἐδῶ ἐνώθησαν τὸ τελευταῖο φωνῆεν τῆς πρώτης λέξης μὲ τὸ πρῶτο φωνῆεν τῆς ἄλλης. Αὐτὸ τὸ φαινόμενο λέγεται *κράση*.

4. Ἀφαίρεση

Ἀγελάδα—γελάδα. Ἑβδομάδα—βδομάδα. Ἀμύδαλο—μύδαλο. Ἐξοδεύω—ξοδεύω

Στὶς λέξεις αὐτὲς τὸ πρῶτο γράμμα πολλὲς φορὲς χάνεται. Αὐτὸ λέγεται *ἀφαίρεση* ἢ *ἀποβολή*.

5. Συνίζηση

1. «...σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψη
ποῦ μὲ βία μετράει τὴ γῆ».

2. Ἡ κοπέλα ἢ Μαριγῶ
 μιὰ δουλειὰ σωστή δὲν κάνει.

3. Βοήθεια=βοήθεια
 Ἡλιος—ἥλιος

Πολλὲς φορές δυὸ γειτονικὰ φωνήεντα σὲ δυὸ λέξεις ἢ καὶ στὴν ἴδια λέξη, προφέρονται **μὲ μιὰ** φωνή. Τὸ φαινόμενο αὐτὸ λέγεται **συνίζηση**.

ΠΑΘΗ ΣΥΜΦΩΝΩΝ

Φώναξε τὴν Ἄννα, τὸν Κώστα καὶ τὸ Νίκο.

Τὸ τελικὸ **ν**

Ἄλλοτε **διατηρεῖται** καὶ ἄλλοτε **χάνεται**.

1. **Διατηρεῖται** στὰ ἄρθρα (τόν, τήν), ὅταν ἡ ἀκόλουθη λέξη ἀρχίζῃ ἀπὸ **φωνῆεν** ἢ **σύμφωνο στιγμιαῖο**. Στιγμιαῖα σύμφωνα λέγονται, γιατί ἡ φωνή τους διαρκεῖ μιὰ στιγμή καὶ εἶναι τὰ σύμφωνα **κ, π, τ** π.χ. τὸν ἔφερα, τὴν καλότυχη, τὸν πατέρα, τὸν τίμιο

2. **Χάνεται**, ὅταν ἡ ἀκόλουθη λέξη ἀρχίζῃ μὲ σύμφωνα **ἐξακολουθητικὰ**. Ἐξακολουθητικὰ λέμε τὰ σύμφωνα β, γ, δ, ζ, φ, θ, λ, ρ, μ, ν, σ, ζ, γιατί ἡ φωνή τους διαρκεῖ περισσότερο. Π.χ. τὸ Γιῶργο, τὴ Βάσω, τὸ Δημήτρη, στὴ χώρα, στὸ θερισμό, στὴ λίμνη, τὸ ράφτη, τὴ μητέρα, τὴ Νίτσα, τὸ Σταῦρο, τὴ Ζωή.

Ἀσκηση 26. Νὰ βρῆς ἀπὸ τὸ σημερινὸ σου μάθημα τὰ ἄρθρα τόν, τήν, ποῦ διατηροῦν ἢ χάνουν τὸ τελικὸ **ν** καὶ νὰ τὰ δικαιολογήσῃς.

Ἀνακεφαλαιωτικὰ Γυμνάσματα

Ἀντίγραψε προσεχτικὰ τὸν παρακάτω μῦθο τοῦ Αἰσώπου:
Νὰ ἢ Ρόδος, νὰ καὶ τὸ πῆδημα! 1. Κάποιος πολυταξιδιμέ-
 νος γύρισε στὴν πατρίδα του.

2. Ἄρχισε τότε νὰ διηγίεται τί εἶδε καὶ τί ἔκαμε στὰ διάφορα μέρη ποῦ βρέθηκε καὶ ἔλεγε πολλὰ καὶ παράδοξα κατορθώ-
 ματά του.

3. Ἀνάμεσα στὰ ἄλλα διηγήθηκε πὺς σὰν ἦταν στὴ Ρόδο πήδησε τόσο μεγάλο πηδῶμα, πὺ κανέναν δὲν μπόρεσε ὡς τώρα νὰ τὸ προσπεράσει.

—Γιατί ἀπορεῖτε; Ἔχω καὶ μάρτυρες νὰ σᾶς φέρω, ὅλους, ὅσοι μὲ εἶδαν νὰ πηδῶ ἐκεῖνο τὸ φοβερὸ πηδῶμα! τοὺς ἔλεγε.

4. Ἐνας ἀπ' αὐτοὺς, πὺ τὸν ἄκουγαν, τοῦ εἶπε τότε:

—Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ φέρης κανένα μάρτυρα. Νά ἡ Ρόδος, νά καὶ τὸ πηδῶμα! Πήδησε ἐδῶ μπροστὰ μας καὶ σὲ πιστεύομε.

5. Ἔτσι ὁ καυχισιάρης ἀποστομώθηκε.

Ἀσκηση 27. α') Γράψε πόσες συλλαβὲς ἔχει κάθε λέξη στὸν παράγραφο 1.

β') Πόσες μονοσύλλαβες λέξεις ἔχει ὁ παράγραφος 2, ἀντίγραφέ τες.

γ') Ἀντίγραψε τίς τρισύλλαβες καὶ πολυσύλλαβες λέξεις, πὺ ἔχει ὁ παράγραφος 3.

δ') Γράψε ποιὰ σύνθετα φωνήεντα καὶ δίφθογγα βρῆκες στὸν παράγραφο 4 καὶ σὲ ποιὲς λέξεις.

ε') Γράψε πόσα καὶ ποιὰ βραχύχρονα φωνήεντα, πόσα καὶ ποιὰ μακρόχρονα καὶ ποιὰ διπλοφωνήεντα ἔχει ὁ παράγραφος 5.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο

ΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

Ἡ ὁμιλία μας, προφορική ἢ γραπτή, λέγεται καὶ **λόγος**· ὅλες οἱ λέξεις τῆς ὁμιλίας μας δὲν εἶναι ἴδιες. Εἶναι λογῆς λογῆς. Γιὰ νὰ τὶς ἐξετάσωμε καλλίτερα τὶς χωρίζομε σὲ ομάδες. Αὐτὲς τὶς ομάδες τὶς λέμε **μέρη τοῦ λόγου**.

Τὰ μέρη τοῦ λόγου εἶναι δέκα (10) : **ἄρθρο, οὐσιαστικό, επίθετο, ἀντωνυμία, ῥῆμα, μετοχή, πρόθεση, ἐπίρρημα, σύνδεσμος, ἐπιφώνημα**.

Σημείωση. Τὸ οὐσιαστικό καὶ τὸ ἐπίθετο τὰ λέμε καὶ ὀνόματα. Ἀπὸ τὰ δέκα μέρη τοῦ λόγου τὰ πρῶτα ἐξὶ ἀλλάζουν μορφή (κλίνονται) καὶ γι' αὐτὸ λέγονται κλιτὰ μέρη. Τὰ ὑπόλοιπα τέσσερα δὲν ἀλλάζουν μορφή (δὲν κλίνονται) καὶ λέγονται ἄκλιτα μέρη.

***Άσκηση 28.** Μάθε τὰ μέρη τοῦ λόγου.

***Άσκηση 29.** Γράφε χωριστὰ τὰ κλιτὰ καὶ χωριστὰ τὰ ἄκλιτα.

ΚΛΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

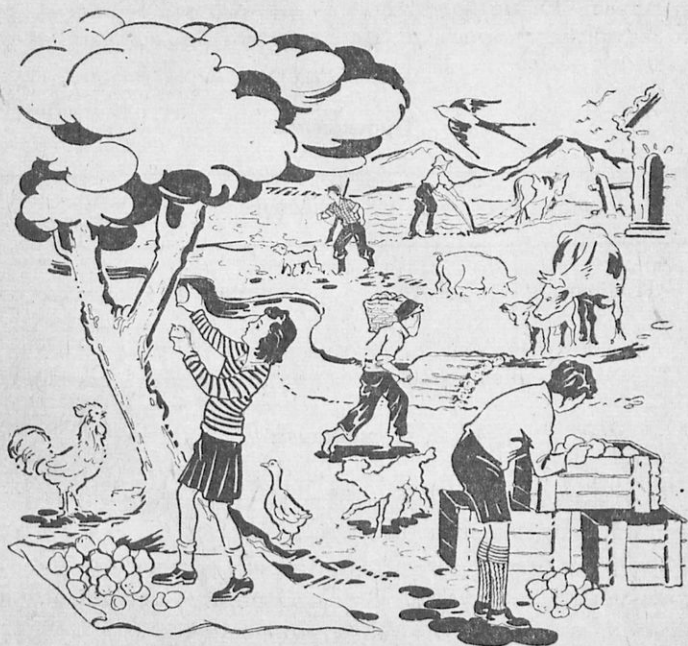
Οὐσιαστικά

Ἡ Ἑλένη μαζεύει τὰ κυδῶνια. Ὁ Παῦλος τὰ τακτοποιεῖ μέσα σὲ καφάσια. Ὁ πατέρας ὀργώνει μὲ τὸ ἄλογο τὸ χωράφι. Ἡ ἀγελάδα μὲ τὸ μοσχάρι τῆς πίνουν νερὸ στὸ ποτάμι. Οἱ κυδωνιῆς εἶναι φορτωμένες κυδῶνια. Ἐνας κυνηγὸς βγῆκε κυνήγι. Τὸ παιδί φορτώνεται τὸ καλάθι.

Νὰ παρατηρήσης καὶ νὰ περιγράψης τί ἄλλο βλέπεις ἀκόμη στὴν εἰκόνα.

Στὴν εἰκόνα αὐτὴ βλέπομε τὸν Παῦλο, τὴν Ἑλένη, τὸ γεωργό, τὸν κυνηγό. Εἶναι τὰ **πρόσωπα**.

Ἐπίσης βλέπομε : τὸ ἄλογο, τὴ γελάδα, τὸ μοσχάρι, τὸ σῦλο, τὶς κατσικοῦλες κ. ἄ. Ὅλα αὐτὰ εἶναι **ζῶα**.

Στην εικόνα βλέπουμε ακόμα: τις κυδωνιές, τὸ ἄροτρο, τὸ ποτάμι, τὰ βουνά, τὸ χωράφι. Ὅλα αὐτὰ εἶναι **πράγματα**.

Ἐκτὸς ἀπ' αὐτὰ βλέπουμε στὴν εἰκόνα τί κάνει ὁ γεωργὸς (ὄργωμα), ὁ κυνηγὸς (κυνήγι), ὁ Παῦλος (φόρτωμα).

Τὴν **ἐπιμέλεια** καὶ τὴ **φροντίδα** τῶν παιδιῶν γιὰ τὰ φρούτα, τέλος τὴ **χαρά** των, ποὺ βρίσκονται στὴν ἐξοχή. Ὅλ' αὐτὰ φανερόνουν **ἐνέργειες** ἢ **καταστάσεις**.

Ὅποτε ἔχομε στὴν εἰκόνα: **πρόσωπα**, **ζῶα**, **πράγματα**, **ἐνέργειες** καὶ **καταστάσεις**.

Τις λέξεις ποὺ χρησιμοποιοῦμε γιὰ νὰ ὀνομάσωμε τὰ πρόσωπα, τὰ ζῶα, τὰ πράγματα, τις ἐνέργειες ἢ τις καταστάσεις, τις λέμε **οὐσιαστικά**.

Δηλαδή: Τὸ οὐσιαστικὸ φανερόνουν: πρόσωπο, ζῶο, πρᾶγμα, κατάσταση ἢ ἐνέργεια.

Άσκηση 30. Νά βρῆς ἀπὸ τὸ ἀναγνωστικὸ σου οὐσιαστικὰ καὶ νά τὰ χωρίσῃς σὲ πρόσωπα, ζῶα, πράγματα κλπ. σύμφωνα μὲ τὸ παρακάτω σχέδιο.

Οὐσιαστικὰ

Πρόσωπα	Ζῶα	Πράγματα	Ἐνέργεια ἢ κατάσταση
Χωρικός	Ἄλογο	Ἄροτρο	Ὅργωμα Χαρά

Συμπλήρωσε μὲ τὰ κατάλληλα οὐσιαστικὰ, τὶς παρακάτω φράσεις:

Ἡ κυδωνιά

Ἡ — εἶναι δέντρο. Ἡ ρίζα τῆς — εἶναι χωμένη μέσα στὴ —.
 Ὅ — τῆς κυδωνιάς εἶναι χοντρός καὶ δυνατός. Τὰ — τῆς εἶναι πράσινα, μὰ τὰ — τῆς εἶναι κίτρινα καὶ νόστιμα φρούτα. Τὰ ὄριμα — εἶναι πολὺ γλυκά. Ὅ — μαζὶ μὲ τὰ — του μαζεύει καὶ τακτοποιεῖ μὲ — τὰ — μέσα σὲ μεγάλα καλάθια —.

Ὄνόματα κοινὰ καὶ κύρια

Γεωργός, ἀγελάδα, ἄροτρο.

1. **Κοινά.** Τὸ ὄνομα *γεωργός* τὸ χρησιμοποιοῦμε γιὰ ὅλους τοὺς γεωργούς.

Τὸ ὄνομα *ἀγελάδα* τὸ χρησιμοποιοῦμε γιὰ ὅλες τὶς ἀγελάδες.

Τὸ ὄνομα *ἄροτρο* τὰ χρησιμοποιοῦμε γιὰ ὅλα τὰ ἄροτρα.

Τὰ ὀνόματα πὸν τὰ χρησιμοποιοῦμε γιὰ ὅλα μαζὶ τὰ ὁμοια πρόσωπα, ζῶα ἢ πράγματα τὰ λέμε κοινά.

Παῦλος, Ἀζόρ, Ἀθήνα.

2. **Κύρια.** Τὸ ὄνομα Παῦλος τὸ δώσαμε σὲ ὀρισμένο παιδί (*πρόσωπο*).

Τὸ ὄνομα Ἀζόρ τὸ δώσαμε σὲ ὀρισμένο σῦλο (*ζῶο*).

Ἔτσι καὶ τὸ ὄνομα Ἀθήνα τὸ δίνομε σὲ ὀρισμένη πόλη (πράγμα).

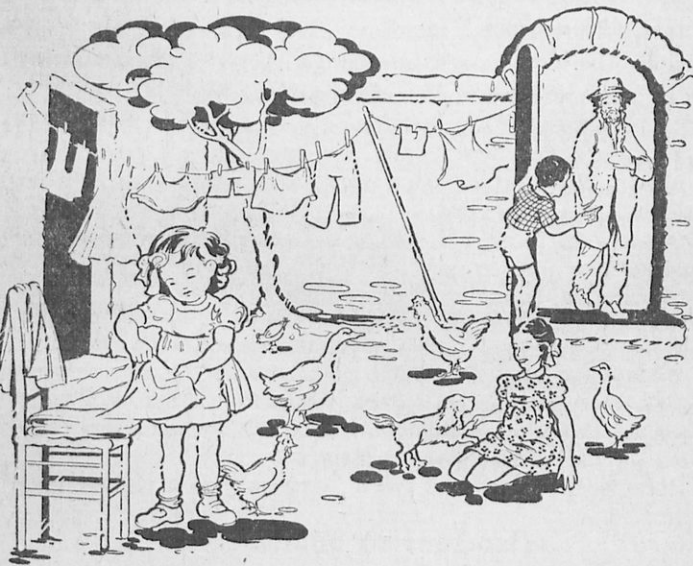
Μ' ἄλλα λόγια, κύρια ὀνόματα εἶναι ἐκεῖνα ποὺ δίνομε σὲ ὀρισμένα πρόσωπα, ζῶα ἢ πράγματα.

Ὁρθογραφία : Τὸ πρῶτο γράμμα στὰ κύρια ὀνόματα τὸ γράφομε μὲ κεφαλαῖο.

Ἄσκηση 31. Γράφε 3 κοινὰ ὀνόματα, ποὺ νὰ φανερώνουν πρόσωπα, 3 ποὺ νὰ φανερώνουν ζῶα καὶ 3 ποὺ νὰ φανερώνουν πράγματα.

Ἄσκηση 32. Γράφε 3 κύρια ὀνόματα προσώπων, ζώων καὶ πραγμάτων (πόλεις, βουνά, ποτάμια κλπ.).

Συγκεκριμένα καὶ ἀφηρημένα οὐσιαστικά

Τί βλέπομε στὴν εἰκόνα καὶ τί καταλαβαίνομε ἀπ' αὐτή;

Στὴν παραπάνω εἰκόνα βλέπομε :

1. Παιδιὰ—ἄγόρι, κορίτσια—ἓνα ζητιάνο (πρόσωπα).

2. Σκυλάκι, κοτούλες (ζῶα).

3. Ρουῖχα, καρέλλα, σπίτι (πράγματα).

Όλα αὐτὰ τὰ ὀνόματα φανερώουν πρόσωπα, ζῶα ἢ πράγματα, πού τὰ βλέπομε ἢ πού μποροῦμε νὰ τ' ἀκούσωμε ἢ ἀκόμη πού μποροῦμε νὰ τὰ πιάσωμε εἶναι δηλαδὴ χεροπιαστά. Αὐτὰ τὰ λέμε **συγκεκριμένα οὐσιαστικά**.

Βλέποντας τὴν παραπάνω εἰκόνα καταλαβαίνομε:

1. Τὴν **τάξη**, **ἐπιμέλεια** καὶ **νοικοκυροσύνη** τῆς μικρῆς νοικοκυρούλας, πού μαζεύει τὰ ρουῖχα.

2. Τὴν **καλοσύνη** καὶ τὴν **ἀγάπη** τοῦ μικροῦ κοριτσιοῦ πού δείχνει στοῦ πληγωμένο ζῶο, δένοντας τὴν πληγὴ του.

3. Τὴν **ἐλεημοσύνη** τοῦ μικροῦ στοῦ φτωχὸ ζητιάνο.

Τὰ ὀνόματα: **τάξη**, **ἐπιμέλεια**, **νοικοκυροσύνη**, **καλοσύνη**, **ἀγάπη**, **ἐλεημοσύνη** δὲ μοιάζουν μὲ τὰ παραπάνω οὐσιαστικά, γιατί δὲν εἶναι χεροπιαστά, σὰν ἐκεῖνα. Αὐτὰ τὰ οὐσιαστικά, πού δὲν εἶναι χεροπιαστά, τὰ λέμε **ἀφηρημένα**.

Τὰ ἀφηρημένα οὐσιαστικά φανερώουν **ἐνέργεια**, **κατάσταση**, **ιδιότητα**.

Παραδείγματα: Παλληκαριά, ἔξυρνάδα, μόρφωση, φιλία, ἀγάπη, καλοσύνη, εὐγένεια, εὐσέβεια.

Άσκηση 33. Γράφε τρία ὀνόματα συγκεκριμένα, προσώπων, τριῶν ζῶων καὶ τρία πραγμάτων.

Άσκηση 34. Γράφε πέντε ἀφηρημένα οὐσιαστικά.

Άσκηση 35. Γράφε σὲ ἰδιαίτερη στήλη τὰ συγκεκριμένα καὶ σὲ ἰδιαίτερη τὰ ἀφηρημένα οὐσιαστικά τοῦ παρακάτω διηγήματος:

Ὁ Ἄντωνης εἶναι ἓνα φτωχὸ μὰ τίμιο παιδί. Μὲ τὴν καλοσύνη του, τὴν εὐγένειά του καὶ τὴ συμπεριφορὰ του ἔχει κερδίσει τὴν ἀγάπη καὶ τὴ φιλία τῶν συμμαθητῶν του. Ὁ δάσκαλος τὸν ἐπαινεῖ συχνὰ γιὰ τὴν τάξη καὶ τὴν ἐπιμέλειά του.

Πόσο θὰ ἤθελα νὰ ἦμου ἐγὼ ὁ Ἄντωνης μ' αὐτὰ τὰ χαρίσματα

Περίληπτικά οὐσιαστικά

Κόσμος, **λαός**, **πληθός**, **στρατός**, **οικογένεια**, **σύλλογος**, **συγγενολόγι**, **ἐργατιά**, **ἐλαιώνας**, **τουφεκίδι**, **σκυλολόγι**

Τὰ οὐσιαστικά αὐτὰ φανερώουν ἓνα σύνολο ἀπὸ πρόσωπα ζῶα ἢ πράγματα καὶ λέγονται **περίληπτικά**.

Τὸ ἄρθρο

Ὁ γαλατὰς περνᾷ (ὁ γνωστός μας γαλατὰς).

Ἡ γάτα μῆκε (ἡ γάτα πού ξέρομε).

Τὸ παιδί ἔφυγε (τὸ γνωστὸ παιδί).

Γαλατὰς περνᾷ.

Μιά γάτα νιαουρίζει.

Ἐνα παιδί παίζει ἔξω.

Στὴν πρώτη φράση **ὁ γαλατὰς** πού περνᾷ εἶναι ὁ γνωστός μας γαλατὰς. Τὸ ἴδιο καὶ στὰ ἄλλα παραδείγματα, γίνεται λόγος γιὰ τὴ γνωστὴ γάτα καὶ τὸ γνωστὸ παιδί.

Τὰ οὐσιαστικά αὐτὰ παίρνουν μπροστὰ τὶς λεξοῦλες **ὁ, ἡ, τό,** πού τὰ ὀρίζουν καλλίτερα.

Αὐτὲς οἱ λέξεις λέγονται **ἄρθρα**.

Τὰ ἄρθρα τὰ μεταχειριζόμαστε ὅταν τὸ οὐσιαστικὸ εἶναι ὀρισμένο καὶ λέγονται τότε **ὀριστικά ἄρθρα**.

Ὅταν ὅμως τὸ οὐσιαστικὸ δὲν εἶναι γνωστό, τότε ἢ δὲ βάζομε ἄρθρα ἢ μεταχειριζόμαστε τὸ ἀόριστο ἄρθρο: ἕνας, μιά, ἕνα (ἕνας στρατιώτης, μιά γυναίκα, ἕνα παιδί).

Γένη τῶν οὐσιαστικῶν

Τὸ ἄρθρο **ὁ,** τὸ βάζομε μπροστὰ στὰ ἀρσενικά ὀνόματα (ὁ μάγιστρος· τὸ ἄρθρο **ἡ,** μπροστὰ στὰ θηλυκά (ἡ κόρη)· καὶ τὸ ἄρθρο **τό,** μπροστὰ στὰ οὐδέτερα (τὸ πλοῖο).

Τὰ οὐσιαστικά λοιπὸν ἔχουν 3 γένη: **ἀρσενικό, θηλυκὸ** καὶ **οὐδέτερο.**

Παραδείγματα

Ἀρσενικά	Θηλυκά	Οὐδέτερα
ὁ ναύτης	ἡ χώρα	τὸ πλοῖο
ὁ παπὰς	ἡ πηγὴ	τὸ παιδί
ὁ ταμίας	ἡ θάλασσα	τὸ δάσος
ὁ ἐργάτης	ἡ νίκη	τὸ κορῆς
ὁ κῆπος	ἡ ἑλιά	τὸ σῶμα

"Άσκηση 36. Νὰ βρῆς καὶ νὰ συμπληρώσῃς τὸν παραπάνω πίνακα μὲ ἄλλα τόσα οὐσιαστικά.

Οἱ ἀριθμοὶ τῶν οὐσιαστικῶν

Ἡ χελώνα βάλθηκε νὰ ξεπεράσῃ τὸ ποδήλατο!...

Οἱ χελῶνες βάλθηκαν νὰ ξεπεράσουν τὰ ποδήλατα!...

τὸ ποδήλατο
ὁ ναύτης
ἡ χελώνα

φανερόνουν ἓνα πρόσωπο, ἓνα ζῶο καὶ ἓνα πράγμα, δηλαδή **ἓνα** οὐσιαστικό.

οἱ ναῦτες
οἱ χελῶνες
τὰ ποδήλατα

φανερόνουν πολλὰ πρόσωπα, ζῶα ἢ πράγματα, δηλ. **πολλὰ** οὐσιαστικά.

Ὅταν τὸ οὐσιαστικὸ φανερώνη ἓνα μονάχα πρόσωπο, ζῶο ἢ πράγμα, λέμε πὼς εἶναι **ἐνικοῦ** ἀριθμοῦ ὅταν φανερώνη δυὸ ἢ πολλὰ, εἶναι **πληθυντικοῦ** ἀριθμοῦ. Οἱ ἀριθμοὶ εἶναι δύο: **ἐνικός** καὶ **πληθυντικός**.

"Άσκηση 37. Χώρισε σὲ ἰδιαίτερη στήλη τὰ ὀνόματα ποῦ εἶναι στὸν ἐνικὸ καὶ σὲ ἰδιαίτερη τὰ ὀνόματα ποῦ εἶναι στὸν πληθυντικὸ:

Ἡ ἐλιά εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ χρήσιμα δέντρα τοῦ τόπου μας. Ὁ καρπὸς τῆς μᾶς δίνει τὸ λάδι. Οἱ ἐλιές εἶναι ὠφέλιμη τροφή. Οἱ χωρικοὶ ἀγαποῦν τὴν ἐλιά καὶ τὴ θεωροῦνε εὐλογημένο δέντρο.

"Άσκηση 38. Γράψε στὸν πληθυντικὸ τὰ παρακάτω ὀνόματα: σκύλος, σπίτι, στρατιώτης, αὐλή, κάθισμα, κρέας.

Άσκηση 39. Γράφε στὸν ἐνικὸ τὰ παρακάτω ὀνόματα : δέντρα χαρτιά, ἄνθρωποι, βουνά, θρύσες, δρόμοι, πλατείες.

Οἱ πτώσεις

Ποιὸς πέρασε ;	ὁ ταχυδρόμος
ποιανοῦ εἶναι τ' ἄλογο ;	τοῦ ταχυδρόμου
Ἐντὼν, ρώτησε	τὸν ταχυδρόμο
ἂν μᾶς ἔφερε γράμμα.	ταχυδρόμε, ἔχομε γράμμα ;

Ὅπως βλέπομε τὸ ὄνομα ταχυδρόμος παρουσιάζεται μὲ διαφορετικὰς μορφάς. Οἱ ἀλλαγές αὐτὲς λέγονται **πτώσεις** καὶ εἶναι **τέσσερες στὸν ἐνικὸ** καὶ **τέσσερες στὸν πληθυντικὸ** :

Ὀνομαστική, γενική, αἰτιατική καὶ **κλητική**.

Θέμα, χαρακτηῖρας, κατάληξη

ὁ ταχυδρόμ-ος	οἱ ταχυδρόμ-οι
τοῦ ταχυδρόμ-ου	τῶν ταχυδρόμ-ων
τὸν ταχυδρόμ-ο	τούς ταχυδρόμ-ους
ταχυδρόμ-ε	ταχυδρόμ-οι

Στὸ παραπάνω ὄνομα βλέπομε ὅτι ἐκεῖνο ποὺ ἀλλάζει μορφή εἶναι τὸ τελευταῖο μέρος. Αὐτὸ τὸ λέμε **κατάληξη**. Τὸ ἄλλο ποὺ δὲν ἀλλάζει καὶ μένει τὸ ἴδιο (**ταχυδρόμ-**) τὸ λέμε **θέμα**. Τὸ τελευταῖο γράμμα τοῦ θέματος (**μ**) τὸ λέμε **χαρακτήρα**.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

Εἶπαμε, ὅτι τὸ οὐσιαστικὸ εἶναι κλιτὸ μέρος τοῦ λόγου καὶ γι' αὐτὸ θὰ μάθωμε τώρα πῶς κλίνεται.

Παρακάτω θὰ μάθης πῶς πρέπει νὰ κλίνης τὰ **ἀρσενικά**, πῶς τὰ **θηλυκά** καὶ πῶς τὰ **οὐδέτερα**.

Πα ρ α τ ῆ ρ σ η. 1. Ὁ κῆ-πος ἢ χῶ-ρα τὸ θρα-νί-ο
οἱ κῆ-ποι οἱ χῶ-ρες τὰ θρα-νί-α

Βλέπομε ὅτι τὰ ὀνόματα αὐτὰ ἔχουν στὸν ἐνικὸ καὶ στὸν πληθυντικὸ ἀριθμὸ τὸν ἴδιο ἀριθμὸ συλλαβῶν.

Αὐτὰ τὰ ὀνόματα τὰ λέμε **ἰσοσύλλαβα**.

1. ψα-ράς ἄ-λε-πού γά-λα
ψα-ρά-δες ἄ-λε-πού-δες γά-λα-τα

Ἐδῶ βλέπομε πὼς τὰ ὀνόματα αὐτὰ στὸν πληθυντικὸ ἔχουν μιὰ συλλαβὴ περισσότερη.

Αὐτὰ τὰ λέμε **ἀνισοσύλλαβα**.

Ἄρσενικά

1. Ἄρσενικά σὲ -ος (ἰσοσύλλαβα)

Ὁ ταχυδρόμος

Ἐνικός

Ὄνομ. Περνᾷ ἀπὸ τὶς γειτονιὲς ὁ **ταχυδρόμος**, φέρνον-
τας τὰ γράμματα.

Γεν. Ἡ σάκκα τοῦ **ταχυδρό-
μου** εἶναι γεμάτη ἀπὸ
γράμματα.

Αἰτ. Ὅλες οἱ γειτονίσιες στὶς
πόρτες περιμένουν τὸν
ταχυδρόμο.

Οἱ φίλοι τοῦ Τάκη

Πληθυντικός

Ὄνομ. Ὁ Τάκης λέει: αὐτοὶ ἔ-
δῶ εἶναι **οἱ φίλοι** μου.

Γεν. Τὰ ὀνόματα **τῶν φίλων**
μου εἶναι Νίκος, Πέ-
τρος, Γιάννης, Γιώργος,
Λάμπρος.

Αἰτ. Σᾶς παρουσίασα **τοὺς**
φίλους μου.

Κλητ. Ὁ Ἄνδρέας φωνάζει :
« ἔ ταχυδρόμε, μᾶς ἔ-
φερεις γράμμα ;

* Ἀσκηση 40. α) Γράφε μὲ φρά-
σεις τὸν πληθυντικό.

Κλητ. Φίλοι μου, παίζομε κα-
νένα παιγνίδι ;

β) Γράφε μὲ φράσεις τὸν ἐ-
νικό.

Κοίταξε τώρα πῶς κλίνονται ἄλλα ὀνόματα, μονάχα τους, χω-
ρὶς ἄλλα λόγια.

Ἐνικός ἀριθμὸς

Ὄνομ.	ὁ	ποταμὸς	λύκος	ἔμπορος	κῆπος
Γεν.	τοῦ	ποταμοῦ	λύκου	ἐμπόρου	κήπου
Αἰτ.	τὸ(ν)	ποταμὸ	λύκο	ἔμπορο	κῆπο
Κλητ.		ποταμὲ	λύκε	ἔμπορε	κῆπε

Πληθυντικός ἀριθμὸς

Ὄνομ.	οἱ	ποταμοὶ	λύκοι	ἔμποροι	κῆποι
Γεν.	τῶν	ποταμῶν	λύκων	ἐμπόρων	κήπων
Αἰτ.	τοὺς	ποταμοὺς	λύκους	ἐμπόρους	κήπους
Κλητ.		ποταμοὶ	λύκοι	ἔμποροι	κῆποι

Σημείωση. Στὴν κλητική ὄλων τῶν ὀνομάτων ἢ δὲ βάζομε ἄρθρο καθόλου ἢ μεταχειριζόμαστε τὸ ἐπιφώνημα ἔ καὶ μερικές φορές τὸ ὦ : Γιάννη, ἔ Γιάννη, Θεέ μου, ὦ Θεέ μου !

* **Ο ρ θ ο γ ρ α φ ί α.** 1. Τὰ ὀξύτονα ὀνόματα σὲ —ος (ποτα-
μὸς) στὴ γενική τοῦ ἐνικοῦ καὶ τοῦ πληθυντικοῦ παίρνουν περι-
σπωμένη· στὶς ἄλλες πτώσεις παίρνουν ὀξεία.

2. Τὰ παροξύτονα (λύκος) καὶ προπαροξύτονα (ἔμπορος) παίρ-
νουν σ' ὄλες τὶς πτώσεις ὀξεία.

3. Τὰ προπαροξύτονα κατεβάζουν τὸν τόνο στὴν παραλήγουσα,
ὅταν ἡ λήγουσα εἶναι μακρά.

4. Τὰ προπερισπώμενα (κῆπος) στὴ γενική τοῦ ἐνικοῦ καὶ αἰ-
τιατική τοῦ πληθυντικοῦ παίρνουν ὀξεία, ἐπειδὴ ἡ λήγουσα εἶναι
μακρά, σύμφωνα μὲ τὸν κανόνα ποὺ μάθαμε.

5. Ἡ κλητική τοῦ ἐνικοῦ στὰ σὲ —ος πολλές φορές ἀντὶ νὰ
τελειώνη σὲ ε τελειώνει σὲ ο (Γιῶργο, Παῦλο, Νίκο).

* Ὅπως τὸ ὄνομα **ποταμὸς** κλίνονται καὶ τὰ ὀξύτονα : ἀδερ-
Γραμματική Δημοτικῆς, Δ. Κλειδᾶ — Λ. Γαβαλᾶ

φός, λαός, Θεός, κυνηγός, καιρός, σανός, σκοπός, λοχαγός, αξιοματικός.

Όπως τὸ **λύκος** κλίνονται τὰ παροξύτονα : θόλος, ἄμμος, δράκος, θρόνος, κάμπος, λόγος πάγος, πύργος, στόλος, τάφος, ὕπνος, φάρος, δικηγόρος.

Όπως τὸ **ἔμπορος** κλίνονται τὰ παροξύτονα : ἀνήφορος, ἀπόστολος, ἄνεμος, δήμαρχος, δάσκαλος, διάδρομος, θάνατος, κάτοικος, βιομήχανος, ἄνθρωπος.

Όπως τὸ **κῆπος** κλίνονται τὰ περισπώμενα : τοῖχος, τροῦλος, ὄμιος, χοῖρος (ζῶον), χῆρος.

Ὁ βοσκός

Άσκηση 41. Συμπλήρωσε τὶς καταλήξεις πού λείπουν ἀπὸ τὰ ἄρσενικά ὀνόματα τοῦ παρακάτω διηγήματος:

Ὁ βοσκὸς μὲ τὸ κοπάδι κατεβαίνει ἀπ' τὸ βουνό. Ὁ καιρὸς κλίνει στὴ βροχὴ καὶ πρέπει νὰ βιαστῆ, πρὶν ἀρχίσῃ νὰ βρέχῃ. Ὁ ἄνεμος φυσάει μὲ λύσσα μέσα στοὺς κλώνους τῶν δέντρων. Ἀπὸ μακριὰ ἀκούστηκε φωνὴ λύκου, συντροφεμένη μὲ γαβγίσματα τῶν σκύλων. Τὶς μέρες αὐτὲς φάνηκαν λύκοι στὰ γύρω βουνά, πράγμα πού κάνει τοὺς βοσκούς καὶ τοὺς μαντρόσκυλους πολὺ ἀνήσυχους. Γι' αὐτὸ κι ὁ μαντρόσκυλος τοῦ μπαρμπα-Θάνου, ὁ Μοῦργος, μυρίζει ἀνήσυχια δεξιὰ κι' ἀριστερά.

2. Ἄρσενικά σὲ -ας ἰσοσύλλαβα

Ἐνικὸς ἀριθμὸς

Ὄνομ.	ὁ	πατέρας	ταμίας	ἄγώνας	πίνακας
Γεν.	τοῦ	πατέρα	ταμία	ἄγωνα	πίνακα
Αἰτ.	τὸ(ν)	πατέρα	ταμία	ἄγωνα	πίνακα
Κλητ.		πατέρα	ταμία	ἄγωνα	πίνακα

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

Ὄνομ.	οἱ	πατέρες	ταμίες	ἄγῶνες	πίνακες
Γεν.	τῶν	πατέρων	ταμιῶν	ἄγῶνων	πινάκων
Αἰτ.	τοὺς	πατέρες	ταμίες	ἄγῶνες	πίνακες
Κλητ.		πατέρες	ταμίες	ἄγῶνες	πίνακες

Παρατηρήσεις. Τὰ ἰσοσύλλαβα σὲ —**ας** ἔχουν ὅμοιες τὴ γενική, τὴν αἰτιατική καὶ κλητική τοῦ ἐνικοῦ (τοῦ πατέρα, τὸν πατέρα, πατέρα) καὶ τὴν ὀνομαστική, αἰτιατική καὶ κλητική τοῦ πληθυντικοῦ (οἱ ἀγῶνες, τοὺς ἀγῶνες, ἀγῶνες).

Ἡ γενική τοῦ πληθυντικοῦ σ' ὅλα τὰ ὀνόματα τελειώνει σὲ —**ων** καὶ ὅταν τονίζεται παίρνει περισπωμένη (τῶν ταμιῶν, τῶν ἀνδρῶν, τῶν μηνῶν).

Ὅπως τὰ **πατέρας** καὶ **ἀγῶνας** κλίνονται τὰ ὀνόματα: αἰθέρας, σωλήνας, κλητήρας, ὀδοστρωτήρας, ἀγκῶνας, αἰῶνας, ἐλαιῶνας, χειμώνας, στρατώνας.

Ὅπως τὸ **ταμίας** τὰ ὀνόματα: ἄνδρας, μήνας, γύπας, εἰσοδηματίας, κτηματίας, ἐπιχειρηματίας, τραυματίας, ἐπαγγελματίας, λογίας.

Ὅπως τὸ **πίνακας** κλίνονται: φύλακας, ἀγροφύλακας, ἄμβωνας, ἄρχοντας, γείτονας, ἥρωας, θώρακας, κήρυκας, κλήδονας, κόρακας, λάουγγας, εἰσπράκτορας, ρήτορας.

Άσκηση 42. Διάλεξε 5 ἀπὸ τὰ παραπάνω ὀνόματα καὶ κλίνε τα.

Άσκηση 34. Μετάτρεφε τὸν ἐνικὸ στὸν πληθυντικὸ καὶ τὸν πληθυντικὸ στὸν ἐνικὸ, στίς ἴδιες ὁμῶς πτώσεις, τῶν παρακάτω ὀνομάτων, ποὺ τελειώνουν σὲ **ας**: Ὁ εἰσπράκτορας τοῦ αὐτοκινήτου εἶναι γείονάς μου. Ἡ δουλειὰ τοῦ ἀγροφύλακα εἶναι νὰ φυλάῃ τοὺς ἀγρούς. Σήμερα ὑποδεχτήκαμε τοὺς τραυματίες. Δόξα σὲ σᾶς, τραυματίες!

3. Ἄρσενικά σὲ —**ας** ἀνισοσύλλαβα

Ἄνισοσύλλαβα ἄρσενικά σὲ —**ας** εἶναι ὅλα τὰ ὀξύτονα καὶ μερικὰ παροξύτονα καὶ προπαροξύτονα.

	Ἐνικός		Πληθυντικός	
Ὄνομ.	ὁ	παπᾶς	οἱ	παπάδες
Γεν.	τοῦ	παπᾶ	τῶν	παπάδων
Αἰτ.	τὸ(ν)	παπᾶ	τοὺς	παπάδες
Κλητ.		παπᾶ		παπάδες

Ὅπως τὸ **παπᾶς** κλίνονται καὶ τὰ: ἀμαξιάς, ἀρακάς, ψωμάς, βοριάς, ρήγας, κάλφας, τσέλιγκας.

Ὁρθογραφία. Τὸ **α** στὴ λήγουσα τῶν ἀρσενικῶν (καὶ τῶν θηλυκῶν) εἶναι μακρόχρονο καὶ στὴ γενικὴ ὅταν τονίζεται, παίρνει πάντοτε περισπωμένη (τοῦ παπᾶ, τοῦ ψαρᾶ).

4. Ἀρσενικά σέ —ης ἰσοσύλλαβα

Ἐνικός ἀριθμὸς

Ὄνομ.	ὁ	μαθητῆς	ἐργάτης
Γεν.	τοῦ	μαθητῆ	ἐργάτη
Αἰτ.	τὸ(ν)	μαθητῆ	ἐργάτη
Κλητ.		μαθητῆ	ἐργάτη

Πληθυντικός ἀριθμὸς

Ὄνομ.	οἱ	μαθητῆς	ἐργάτες
Γεν.	τῶν	μαθητῶν	ἐργατῶν
Αἰτ.	τούς	μαθητῆς	ἐργάτες
Κλητ.		μαθητῆς	ἐργάτες

Κατὰ τὸ **μαθητῆς** κλίνονται: νικητῆς, δανειστῆς, ἀγοραστῆς, ἐθελοντῆς, θαυμαστῆς, πολεμιστῆς, ἐνοικιαστῆς, προσκυνητῆς, ἐπιμελητῆς.

Κατὰ τὸ **ἐργάτης** κλίνονται: ναύτης, διαβάτης, ἐπιβάτης, κυβερνήτης, κλέφτης, πολίτης, μεσίτης, ράφτης, φράχτης, ταξιδιώτης, στρατιώτης, βιβλιοπώλης, παντοπώλης, εἰρηνοδίκτης, καλλιτέχνης, νομάρχης, Πειραιώτης, Μανιάτης, Χιώτης καὶ ἄλλα.

Ὁρθογραφία. 1. Τὰ παροξύτονα σέ —ης στὴ γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ κατεβάζουν τὸν τόνο στὴ λήγουσα (τῶν νομαρχῶν, τῶν ἐπιβατῶν).

2. Στὴ γενικὴ τοῦ ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ ποὺ τονίζεται στὴ λήγουσα, βάζομε πάντοτε περισπωμένη (τοῦ μαθητῆ, τῶν στρατιωτῶν).

Ἀσκηση 44. Διάλεξε 5 ἀπὸ τὰ παραπάνω ὀνόματα καὶ κλίνε τὰ στὴ γενικὴ τοῦ πληθυντικοῦ καὶ ἄλλα 5 στὴν αἰτιατικὴ ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ.

5. Ἄρσενικά σέ —ης ἀνισοσύλλαβα

Ἐνικός ἀριθμός

Όνομ.	ὁ	καφετζής	περιβολάρης	φούρναρης
Γεν.	τοῦ	καφετζή	περιβολάρη	φούρναρη
Αἰτ.	τὸ(ν)	καφετζή	περιβολάρη	φούρναρη
Κλητ.		καφετζή	περιβολάρη	φούρναρη

Πληθυντικός ἀριθμός

Όνομ.	οἱ	καφετζήδες	περιβολάρηδες	φουρνάρηδες
Γεν.	τῶν	καφετζήδων	περιβολάρηδων	φουρνάρηδων
Αἰτ.	τούς	καφετζήδες	περιβολάρηδες	φουρνάρηδες
Κλητ.		καφετζήδες	περιβολάρηδες	φουρνάρηδες

Κατὰ τὸ καφετζής κλίνονται: μπαλωματής, γανωτής, πεταλωτής, παπουτσιής, Ἡρακλῆς, Παντελής.

Κατὰ τὸ περιβολάρης κλίνονται: μανάβης, βαρκάρης, νοικοκύρης, τιμονιέρης, πατερούλης Γενάρης.

Ἄσκηση 45. Διάλεξε ἀπὸ τὰ παραπάνω ὀνόματα 3 καὶ κλίνε τα μὲ φράσεις.

6. Ἄρσενικά σέ —τής μὲ διπλὸ πληθυντικὸ

Ἄθροιστῆς—οἱ θεριστῆς καὶ θεριστάδες.

Μερικὰ ἄρσενικά σέ —τής, ὅταν κλίνονται, σχηματίζουν τὸν πληθυντικὸν τοὺς σὰν ἰσοσύλλαβα καὶ σὰν ἀνισοσύλλαβα.

Τέτοια ὀνόματα εἶναι: βουλευτής, δουλευτής, κλαδευτής, πουλητής, τραγουδιστής, τευγητής, καλοθελητής.

7. Ἄρσενικά σέ —ές καὶ σέ —ους

Ἐνικός ἀριθμός

Όνομ.	ὁ	μενεξές	παππούς
Γεν.	τοῦ	μενεξέ	παππού
Αἰτ.	τὸ(ν)	μενεξέ	παππού
Κλητ.		μενεξέ	παππού

Πληθυντικός ἀριθμὸς

Ὄνομ.	οἱ	μενεξέδες	παπποῦδες
Γεν.	τῶν	μενεξέδων	παππούδων
Αἰτ.	τοὺς	μενεξέδες	παπποῦδες
Κλητ.		μενεξέδες	παπποῦδες

Κατὰ τὸ **μενεξές** κλίνονται : πανσές, καναπές, κεφτές, μεξές, φιδές, χασές, καφές.

***Άσκηση 46.** Κλίνε τρία ἀπὸ τὰ παραπάνω ὀνόματα.

8. Ἰδιόκλιτα

Ἰδιόκλιτα λέμε τὰ οὐσιαστικά ποὺ δὲν κλίνονται σὰν τὰ προηγούμενα, ἀλλὰ μὲ ἄλλο τρόπο :

Ἐνικός ἀριθμὸς

Ὄνομ.	ὁ	συγγενής	συγγραφέας
Γεν.	τοῦ	συγγενῆ	συγγραφέα
Αἰτ.	τὸ(ν)	συγγενῆ	συγγραφέα
Κλητ.		συγγενῆ	συγγραφέα

Πληθυντικός ἀριθμὸς

Ὄνομ.	οἱ	συγγενεῖς	συγγραφεῖς
Γεν.	τῶν	συγγενῶν	συγγραφέων
Αἰτ.	τοὺς	συγγενεῖς	συγγραφεῖς
Κλητ.		συγγενεῖς	συγγραφεῖς

Πα ρ α τ ῆ ρ ῆ σ η. Τὸ ὄνομα συγγραφέας κλίνεται στὸν ἐνικὸ κανονικὰ κατὰ τὸ ταμίας καὶ τὸ συγγενής κατὰ τὸ μαθητής.
Ὁ πληθυντικὸς μόνον διαφέρει καὶ τελειώνει σὲ —εις καὶ ὅταν τονίζεται παίρνει περισπωμένη.

*Ὅπως τὸ **συγγραφέας** κλίνονται : γραμματέας, γραφέας, διανομέας, κουρέας, εἰσαγγελέας, σκαπανέας.

*Ὅπως τὸ **συγγενής** κλίνονται μερικὰ ἐπίθετα : εὐγενής, εὐσεβής, ἐπιμελής, ἀμελής, καθὼς θὰ μάθουμε ἀργότερα.

***Άσκηση 47.** Σχημάτισε τὰ παραπάνω ὀνόματα στὴ γενική καὶ αἰτιατική ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ.

9. Διπλόκλιτα

Μερικά ἄρσενικά σὲ —ος σχηματίζουν τὸν πληθυντικὸ καὶ κανονικά, ὅπως μάθαμε, ἀλλὰ καὶ μὲ ἄλλο τρόπο, ἀλλάζοντας γένος (γίνονται οὐδέτερα). Αὐτὰ τὰ λέμε **διπλόκλιτα**.

Τέτοια οὐσιαστικά εἶναι:

*Ενικός	Πληθυντικός	
ὁ βάτος	οἱ βάτοι	τὰ βάτα
ὁ βράχος	οἱ βράχοι	τὰ βράγια
ὁ καπνός	οἱ καπνοὶ	τὰ καπνὰ
ὁ λαιμός	οἱ λαιμοὶ	τὰ λαιμὰ
ὁ λόγος	οἱ λόγοι	τὰ λόγια
ὁ ναῦλος	οἱ ναῦλοι	τὰ ναῦλα
ὁ οὐρανός	οἱ οὐρανοὶ	τὰ οὐράνια
ὁ σκελετός	οἱ σκελετοὶ	τὰ σκελετὰ
ὁ φάκελος	οἱ φάκελοι	τὰ φάκελα
ὁ χρόνος	οἱ χρόνοι	τὰ χρόνια

Γενικές ὀρθογραφικές παρατηρήσεις στὰ ἄρσενικά

1. Τὰ ἄρσενικά σὲ —ος γράφονται μὲ **ο** (κῆπος, τοῖχος, θεός, ἄγγελος).

2. Ὁ πληθυντικὸς τῶν ὀνομάτων σὲ —ος γράφεται μὲ **οι** (κῆποι, τοῖχοι, θεοί, ἄγγελοι).

3. Τῶ ἄρσενικά σὲ —ας ἔχουν τὸ **α** *μακρόχρονο* (ἀγώνας, χειμώνας, ἀνεμιστήρας).

4. Τὰ δίχρονα (α, ι, υ) στὴν παραλήγουσα τῶν ἄρσενικῶν λογαριάζονται *βραχύχρονα* καὶ ὅταν τονίζονται παίρνουν ὀξεῖα (μάγος, Νίκος, λύκος).

5. Τῶ ἄρσενικά σὲ —τήρας γράφονται μὲ **η**, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ μάγ-
τηρας (κλητήρας, κρατήρας).

6. Γ' ἄρσενικά σὲ —**τορας** γράφονται μὲ **ο** (εἰσπράχτορας, μάστορας, ρήτορας).

7. Γ' ἄρσενικά ποὺ τελειώνουν σὲ —**ης** γράφονται στὸν ἐνικό μὲ **η** (μαθητῆς, τεχνίτης, φούρναρης).

8. Γ' ἄρσενικά ποὺ ἔχουν πληθυντικό σὲ **εις**— τὸ γράφουν μὲ **ει** (συγγραφεῖς, συγγενεῖς, γραμματεῖς).

9. Γ' ἄρσενικά ποὺ ἔχουν πληθυντικό σὲ —**ηδες** γράφονται μὲ **η** (μανάβηδες, φουρνάρηδες).

10. Γ' ἄρσενικά σὲ —**ες** γράφονται μὲ **ε** (καφές, χασές, μεζές, κεφτές).

Γλωσσικά παιχνίδια

5. (μάγος) "Ἄν ἀλλάξης ἓνα γράμμα τότε κάνεις ἄλλο πράγμα. (πάγος)
6. (μάγος) "Ἀλλάξε τὸν τόνο, μὰ καὶ τὸ κεφάλι νόστιμο κυνήγι δές, ποὺ ξεπροβάλλει. (λαγός).
7. "Ὄνομα δισύλλαβο, ποὺ τελειώνει σὲ —**ᾱς** ἀνεβάζεις τοῦ τὸν τόνο; μέρος εἶναι τῆς χρονιάς. (Μηνᾱς—μήνας).
8. Συλλαβόγριφος: Βάλε γνωστὴ κατάληξη νὰ κάμης 8 λέξεις.
νιπ-	φωσ-	χρωσ-
κλη-	λαμπ-	κρα-
στα-	ὄδοστρω-	(—τήρας)

"Άσκηση 48. Κάμε σειρὲς ἄρσενικῶν ὀνομάτων μὲ τίς παρακάτω καταλήξεις, σύμφωνα μὲ τὸ σχέδιο :

—ος	—ας	—έας	—ης	—της
λύκος	ταμίας	γραφέας	μανάβης	ναύτης
— τήρας		— τορας		— πώλης
κλητήρας		εἰσπράχτορας		ἀνθοπώλης

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο

ΘΗΛΥΚΑ

1. Θηλυκά σέ —α ισοσύλλαβα

«**Αρχιμηνιά κι άρχιχρονιά...**»

Παρ' όλη τή φτεινή **βαρυχειμωνιά** τὰ παιδιὰ τοῦ σχολειοῦ βγήκαν νὰ ποῦν τὰ κάλαντα, γιὰ τοὺς φτωχοὺς συμμαθητῆς των.

Πῆραν **γραμμὴ** τὰ σπίτια, πὸν βρίσκονται σὲ δυὸ ἀντικρουστὲς **σειρῆς** στὴν κεντρικὴ ὁδὸ τοῦ χωριοῦ. Στὸ βάθος ἡ ἐκκλησία ἐτοιμάστηκε κι αὐτὴ νὰ δεχτῆ μὲ στοργὴ κι ἀγάπη τοὺς πιστοὺς της.

Μελωδικὲς ἀκούονται οἱ **φωνές** των, συντροφεμένες ἀπὸ τὶς γλυκόλαλες **καμπάνες** τῶν **ἐκκλησιῶν**.

Οἱ **νοικοκυρῆς** ἐτοίμασαν τὰ σπίτια, ζύμωσαν τὰ χριστόψωμα καὶ τὶς **κουλοῦρες**, γιὰ νὰ γιορτάσουν ὅπως πρέπει τοῦ Χριστοῦ μας τὴ **Γέννηση**.

Τί νὰ θέλη τάχα ἡ **Φρόσω** σ' αὐτὸ τὸ φτωχόσπιτο μὲ τὴν κουλούρα στὸ χέρι;

Ἐνικὸς ἀριθμὸς

Ὄνομ.	ἡ	σειρᾶ	ἐκκλησιᾶ	κουλούρα	μέλισσα
Γεν.	τῆς	σειρᾶς	ἐκκλησιᾶς	κουλούρας	μέλισσας
Αἰτ.	τὴ(ν)	σειρᾶ	ἐκκλησιᾶ	κουλούρα	μέλισσα
Κλητ.		σειρᾶ	ἐκκλησιᾶ	κουλούρα	μέλισσα

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

Ὄνομ.	οἱ	σειρῆς	ἐκκλησιῆς	κουλοῦρες	μέλισσες
Γεν.	τῶν	σειρῶν	ἐκκλησιῶν	κουλοῦρῶν	μελισσῶν
Αἰτ.	τίς	σειρῆς	ἐκκλησιῆς	κουλοῦρες	μέλισσες
Κλητ.		σειρῆς	ἐκκλησιῆς	κουλοῦρες	μέλισσες

Παρατηρήσεις 1. Τὰ θηλυκὰ ἰσοσύλλαβα σὲ —α ἔχουν ὅμοιες τὴν ὀνομαστική, αἰτιατική καὶ κλητική στὸν ἐνικὸ καὶ πληθυντικὸ.

2. Τὰ παροξύτονα στὴ γενική τοῦ πληθυντικοῦ κατεβάζουν τὸν τόνο στὴ λήγουσα (κουλοῦρῶν).

3. Ἀπὸ τὰ παροξύτονα ἄλλα κατεβάζουν τὸν τόνο στὴ λήγουσα καὶ ἄλλα στὴν παραλήγουσα (τῶν μελισσῶν, τῶν ταυτοτήτων).

Ὁρθογραφία 1. Τὰ θηλυκὰ ἰσοσύλλαβα σὲ —α στὴ γενική ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ, ὅταν τονίζονται, παίρνουν περισπωμένη (τῶν σειρῶν, τῶν ἐκκλησιῶν, τῶν μελισσῶν).

2. **Τῆς—τίς**. Πρόσεξε τὴ διαφορὰ. Ἡ γενική μὲ (ἡ) περισπωμένη καὶ ἡ αἰτιατική μὲ (ι) ὀξεῖα.

Κατὰ τὸ **σειρᾶ** καὶ **ἐκκλησιᾶ** κλίνονται: ἀρχιχρονιά, ἀρχοντιά, ἀχλαδιά, δροσιά, καρδιά, ματιά, ὁμορφιά, φωτιά, φωλιά, φορᾶ.

Κατὰ τὸ **κουλούρα** κλίνονται: δόξα, καλύβα, καμήλα, πείνα, ὄρα, πέννα, χώρα, γλώσσα, γυναίκα, θυγατέρα, κυρία, νύχτα, φλόγα, ἐφημερίδα, πατρίδα, σταφίδα, ἄσπίδα, ἀκρίδα, λαμπάδα, βάρκα, πρασινάδα, γάτα, σκάλα, ἐργασία, φιλία, Ἀθηναία, Ἀναστασία, Μαρία.

Κατὰ τὸ **μέλισσα**: βασίλισσα, αἴθουσα, ἄγκυρα, τράπεζα, δι-

αίτα, ὄρνιθα, δασκάλισσα, γειτόνισσα, μαθήτρια, φοιτήτρια, καθηγήτρια, περιφέρεια, συνέχεια.

Άσκηση 49. Κλίνε 3 ὀξύτονα, 3 παροξύτονα καὶ 3 προπαροξύτονα στὴ γενική καὶ αἰτιατική τοῦ ἐνικού καὶ πληθυντικού.

Σημείωση. Μερικά ἀπὸ τὰ θηλυκά σὲ -α κλίνονται ἀνισοσύλλαβα: ἡ ὀκά, ἡ γιγιά, ἡ μαμά, ἡ κυρά.

	Ἐνικός		Πληθυντικός	
Ὄνομ.	ὁ	ὀκά	οἱ	ὀκάδες
Γεν.	τῆς	ὀκάς	τῶν	ὀκαδῶν
Αἰτ.	τῆ(ν)	ὀκά	τίς	ὀκάδες
Κλ.		ὀκά		ὀκάδες

2. Θηλυκά σὲ -η ἰσοσύλλαβα

Ἐνικός ἀριθμὸς

Ὄνομ.	ἡ	γραμμῆ	τέχνη	ζάχαρη	πόλη
Γεν.	τῆς	γραμμῆς	τέχνης	ζάχαρης	πόλης (καὶ πόλεως)
Αἰτ.	τῆ(ν)	γραμμῆ	τέχνη	ζάχαρη	πόλη
Κλ.		γραμμῆ	τέχνη	ζάχαρη	πόλη

Πληθυντικός ἀριθμὸς

Ὄνομ.	οἱ	γραμμῆς	τέχνες	ζάχαρες	πόλεις
Γεν.	τῶν	γραμμῶν	τεχνῶν	—	πόλεων
Αἰτ.	τίς	γραμμῆς	τέχνες	ζάχαρες	πόλεις
Κλ.		γραμμῆς	τέχνες	ζάχαρες	πόλεις

Παρατηρήσεις. 1. Τὰ εἰς -η θηλυκά ἔχουν τὴν ὀνομαστική, αἰτιατική καὶ κλητική στὸν ἐνικό καὶ πληθυντικό ὅμοιες.

2. Ἀπὸ τὰ θηλυκά σὲ -η τὰ περισσότερα παροξύτονα στὴ γενική τοῦ πληθυντικού κατεβάζουν τὸν τόνο στὴ λήγουσα, τὰ δὲ προπαροξύτονα δὲν τὴ σχηματίζουν σχεδὸν καθόλου (**τέχνη-τεχνῶν, ζάχαρες**—).

3. Τὰ ὀνόματα **πόλη** καὶ **γέννηση** στὴ γενική τοῦ ἐνικού κάνουν σὲ -ης καὶ -εως (τῆς τάξης καὶ τάξεως, τῆς ἀνοιξης καὶ ἀνοιξέως), στὴ γενική τοῦ πληθυντικού σὲ -εων (τάξεων, ἀνοί-

ξεων). Σ' αὐτὸ διαφέρουν ἀπὸ τ' ἄλλα ὀνόματα. Τὰ ὀνόματα αὐτὰ λέγονται **ἀρχαιοκλιτα** σὲ **-η**.

Κατὰ τὸ **γραμμῆ** κλίνονται : ἀδερφή, ἀρχή, ἀλλαγί, βοσκή, βροχή, διακοπή, ἐπιγραφή, κραυγή, παραμονή, πηγῆ, συλλογή, τιμή, τροφή, ὑπομονή, φωνή, Κυριακή, Συριανή, Βασιλική.

Κατὰ τὸ **τέχνη** κλίνονται : ἀγάπη, ἄκρη, βλάβη, βρύση, γνώμη, δίκη, θέρμη, κόρη, λύπη, νύφη, πήχη, πλώρη, τέχνη, τύχη, χάρη, δικαιοσύνη, καλοσύνη, Ἑλένη, Τρίτη.

Κατὰ τὸ **ζάχαρη** κλίνονται : ἄνοιξη, βάφτιση, γέμιση, θύμηση, κάμαρη, καλοπέραση, κούραση, σταύρωση, φώτιση, ἀντάμωση.

Κατὰ τὸ **πόλη** κλίνονται : γνώση, δύση, θέση, θλίψη, κλίση, λέξη, λύση, πίστη, πράξη, στάση, τάξη, φράση, φύση.

***Άσκηση 50.** Σχημάτισε ἀπὸ κάθε ὁμάδα τῶν παραπάνω ὀνομάτων τὴ γενικὴ καὶ αἰτιατικὴ στὸν ἐνικὸ καὶ πληθυντικὸ.

***Άσκηση 51.** Νὰ βρῆς ἀπὸ τὸ σημερινὸ σου μάθημα ὀνόματα ὅσα τὰ παραπάνω καὶ νὰ πῆς σὲ ποιὰ πτώση εἶναι τὸ καθένα.

3. Θηλυκὰ σὲ —ος καὶ —ω ἰσοσύλλαβα

Ἐνικὸς ἀριθμὸς

Ὄνομ.	ἡ	κιβωτὸς	λεωφόρος	ἐγκύκλιος	Μαριγῶ
Γεν.	τῆς	κιβωτῶ	λεωφόρου	ἐγκυκλίου	Μαριγῶς
Αἰτ.	τῆ(ν)	κιβωτὸ	λεωφόρο	ἐγκύκλιο	Μαριγῶ
Κλητ.		κιβωτῆ(ός)	λεωφόρε	—	Μαριγῶ

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

Ὄνομ.	οἱ	κιβωτοὶ	λεωφόροι	ἐγκύκλιοι	
Γεν.	τῶν	κιβωτῶν	λεωφόρων	ἐγκυκλίων	
Αἰτ.	τις	κιβωτῶς	λεωφόρους	ἐγκυκλίους	
Κλητ.		κιβωτοὶ	λεωφόροι	ἐγκύκλιοι	

Παρατηρήσεις : 1. Τὰ θηλυκὰ σὲ —ος ἰσοσύλλαβα ὀνομάζονται **ἀρχαιοκλιτα** σὲ —ος.

2. Τὰ προπαροξύτονα θηλυκὰ σὲ —ος στὴ γενικὴ τοῦ ἐνικοῦ καὶ γενικὴ καὶ αἰτιατικὴ τοῦ πληθυντικοῦ κατεβάξουν τὸν τόνο

στην παραλήγουσα (τῆς ἐγκυκλίου, τῶν ἐγκυκλίων, τὶς ἐγκυκλίους).

Ὁρθογραφία. 1. Τὰ θηλυκὰ ὀνόματα γυναικῶν ποὺ τελειώνουν σὲ (ο) γράφονται μὲ **ω** : Φρόσω, Δέσπω, Μαριγώ, Βαγγελιώ.

Σὰν τὰ παραπάνω ὀνόματα κλίνονται : ὁδός, πάροδος, εἴσοδος, ἔξοδος.

Ἄσκηση 52. Νὰ σχηματίσης τὰ παραπάνω ὀνόματα στὴ γενικὴ καὶ αἰτιατικὴ ἐνικῆ καὶ πληθυντικῆ.

4. Θηλυκὰ σὲ —ου ἀνισοσύλλαβα

	Ἐνικὸς		Πληθυντικὸς
Ὄνομ.	ἡ ἄλεποῦ	οἱ	ἄλεποῦδες
Γεν.	τῆς ἄλεποῦς	τῶν	ἄλεπούδων
Αἰτ.	τὴν ἄλεποῦ	τίς	ἄλεποῦδες
Κλητ.	ἄλεποῦ		ἄλεποῦδες

Κατὰ τὸ **ἄλεποῦ** κλίνονται : καπελοῦ, μυλωνοῦ, κουρελοῦ, φουφοῦ.

Γενικὲς ὀρθογραφικὲς παρατηρήσεις στὰ θηλυκὰ

1. Τὰ θηλυκὰ ποὺ τελειώνουν σὲ —α ἔχουν τὸ **α** μακρόχρονο (σημαία, χώρα, πλατεία, γλώσσα).

2. Ὅλα τὰ θηλυκὰ ποὺ τελειώνουν σὲ φωνῆεν (ἐκτὸς δηλ. ἀπὸ τ' ἀρχαιοκλίτα σὲ —ος) ἔχουν τὴν αἰτιατικὴ καὶ κλητικὴ **ὁμοία** μὲ τὴν ὀνομαστικὴ (ἢ γραμμὴ, τὴ γραμμὴ, γραμμὴ, ἢ τέχνη, τὴν τέχνη, τέχνη, ἢ ἀνοιξη, τὴν ἀνοιξη, ἀνοιξη καὶ οἱ γραμμές, τίς γραμμές, γραμμές κλπ.).

3. Τὰ δξύτονα θηλυκὰ στὴν ὀνομαστικὴ, αἰτιατικὴ καὶ κλητικὴ παίρνουν ὀξεία· στὴ γενικὴ περισπωμένη (ἢ βροχή, τὴ βροχή, βροχή —τῆς βροχῆς, οἱ γραμμές, τίς γραμμές, γραμμές —τῶν γραμμῶν).

4. Τὰ δίχρονα (α, ι, υ) στὴν παραλήγουσα τῶν θηλυκῶν **λογο** ριάζονται βραχύχρονα καὶ ὅταν τονίζονται παίρνουν πάντοτε ὀξεῖα (πλάτες, στάλες, νίκες, νύφες).

5. Τὰ θηλυκὰ πὸν τελειώνουν σὲ —η γράφονται μὲ ἦτα (η)· ἢ πλάση, ἢ ἄνοιξη, ἢ ψυχί·

6. Τὰ θηλυκὰ πὸν τελειώνουν σὲ ω— γράφονται μὲ ὦμέγα (ω)· ἢ Δέσπω, ἢ Φρόσω·

7. Τὰ θηλυκὰ πὸν τελειώνουν σὲ —ιδα γράφονται μὲ γιώτα (ι) στὴν παραλήγουσα (πατρίδα, σανίδα, δεσποινίδα)·

8. Τὰ θηλυκὰ πὸν τελειώνουν σὲ —οτητα γράφονται μὲ ὄμικρο (ο) καὶ ἦτα (η)· ποιότητα, κοινότητα, θερμότητα·

9. Τὰ θηλυκὰ πὸν τελειώνουν σὲ —ισσα γράφονται μὲ γιώτα (ι)· καὶ δύο σίγμα (σ) βασίλισσα, μέλισσα, γειτόνισσα·

10. Τὰ θηλυκὰ πὸν τελειώνουν σὲ —οσύνη γράφονται μὲ ὄμικρο (ο) καὶ ὕψιλο (υ)· καλοσύνη, δικαιοσύνη·

11. Τὰ θηλυκὰ πὸν τελειώνουν σὲ —τρια γράφονται μὲ γιώτα (ι) στὴν παραλήγουσα (ἐργάτρια, μαθήτρια)·

12. Τὰ παροξύτονα θηλυκὰ πὸν τελειώνουν σὲ —ία γράφονται μὲ γιώτα (ι)· κακία, ὑγρασία· Ἐξαιροῦνται καὶ γράφονται μὲ (ει) ὅσα γίνονται ἀπὸ ρήματα, πὸν τελειώνουν σὲ —εῦω (κολακεία—κολακεῖω, θεραπεία—θεραπεῖω, βασιλεία—βασιλεύω)·

13. Τὰ προπαροξύτονα θηλυκὰ πὸν τελειώνουν σὲ —εια γράφονται μὲ ἔψιλο-γιώτα (ει)· εὐγένεια, ἀλήθεια, ἐπιμέλεια, εὐσέβεια·

Σημείωση. Τὰ ὀνόματα ἔννοια, ἄγνοια καὶ παλίρροια γράφονται μὲ ὄμικρον -γιώτα (οι)·

Ἄσκηση 53. Κάμε σειρὲς θηλυκῶν ὀνομάτων μὲ τίς παρακάτω καταλήξεις:

Σχέδιο :

—α	—η	—ισσα	—ιδα	—οσυνη	—οτητα
χαρὰ	βρῦση	μέλισσα	πατρίδα	καλοσύνη	ποιότητα

Ἄσκηση 54. Γράφε 3 ὀνόματα θηλυκὰ μὲ κατάληξη —εια καὶ—ια·

Ἄσκηση 55. Γράφε τὴ γενικὴ ἑνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ στὰ ὀνόματα: μέθοδος, λεωφόρος, παρθένος·

Ἄσκηση 56. Γράφε τὴ γενικὴ τοῦ ἑνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ τῶν παρακάτω θηλυκῶν ὀνομάτων: πόλη, χώρα, καπελού, πατρίδα, θάλασσα, μαθήτρια, φλόγα, ψυχὴ, βάρφτιση, ἔκθεση, νίκη, σκέψη, Φρόσω·

ΚΕΦΑΛΛΙΟ 4ο

ΟΥΔΕΤΕΡΑ

Τὸ χιόνι

Σήμερα ξύπνησε τὸ χωριὸ τυλιγμένο σὲ κατάστρο *σεντόνι*. Τὰ γύρω *βουνά* καὶ τὸ *δάσος* τῶν *πεύκων* ὅλα εἶναι ντυμένα μὲ κατάλευκα *φορέματα*. Πάνω ἀπὸ τὰ *σπίτια* τοῦ *χωριοῦ* σὰν ἄγρουπος φύλακας ὑψώνεται τὸ ψηλὸ *καμπαναριό*. Τὰ *παιδιά* χαρούμενα βγήκαν στοὺς δρόμους νὰ παίξουν μὲ τὸ *χιόνι*.

Μὲ *φτυάρια* κι ἄλλα *ἐργαλεῖα* κάνουν ἕναν χιονάνθρωπο. Τὸ *κεφάλι* του εἶναι ὀλοστρόγγυλο, σὰν *τόπι*. Τὰ *μάτια* του μαῦρα ἀπὸ *κάρβουνο* καὶ στὸ *στόμα* του κρατᾷ ἕνα μακρὸν *τσιμπούκι*. Τὸ βράδυ ἀρχίζουν καὶ πάλι νὰ πέφτουν τὰ λευκὰ *πούπουλα* τοῦ *χιονιοῦ*. Σκέπασαν χωρὶς *ἔλεος* τὰ *πάντα*. Κι ὁ χιονάνθρωπος ἄλλαξε *πρόσωπο*. Ἔγινε *τέρας*! Τὸ *τέλος* του δὲν εἶναι μακριά. Θὰ τὸν σκεπάσῃ ὀλότελα τὸ *χιόνι*.

I. Ἴσοσύλλαβα

α) Οὐδέτερα σὲ —ο

Ἐνικὸς ἀριθμὸς

Ὄν.	τὸ	βουνὸ	δέντρο	κάρβουνο	πρόσωπο	πεῦκο
Γεν.	τοῦ	βουνοῦ	δέντρου	κάρβουνου	προσώπου	πεύκου
Αἰτ.	τὸ	βουνὸ	δέντρο	κάρβουνο	πρόσωπο	πεῦκο
Κλ.		βουνὸ	δέντρο	κάρβουνο	πρόσωπο	πεῦκο

Ὅν.	τὰ	βουνὰ	δέντρα	κάρβουνα	πρόσωπα	πεῦκα
Γεν.	τῶν	βουνῶν	δέντρων	κάρβουνων	προσώπων	πεύκων
Αἰτ.	τὰ	βουνὰ	δέντρα	κάρβουνα	πρόσωπα	πεῦκα
Κλ.		βουνὰ	δέντρα	κάρβουνα	πρόσωπα	πεῦκα

Παρατηρήσεις: 1. Ὅλα τὰ οὐδέτερα ὀνόματα ἔχουν τρεῖς πτώσεις ὅμοιες: ὀνομαστική, αἰτιατική, κλητική στὸν ἐνικό καὶ πληθυντικὸ ἀριθμὸ, (ὄνομ. τὸ βουνό, αἰτ. τὸ βουνό, κλητ. βουνό—ὄνομ. τὰ δέντρα, αἰτ. τὰ δέντρα, κλητ. δέντρα).

2. Ὅσα προπαροξύτονα κλίνονται ὅπως τὸ πρόσωπο, κατεβάζουν τὸν τόνο στὴ γενικὴ ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ (προσώπου, προσώπων).

Κατὰ τὸ **βουνό** κλίνονται: ἐμπορικό, αὐγό, φυτό, νερό, λουτρό, ποτό, ποσό, ποιό, φτερό, καμπαναριό, νοικοκυριό, προικιό, πλυσταριό, χειμαδιό.

Κατὰ τὸ **δέντρο**: γέλιο, καπέλο, ξύλο, φύλλο, χόρτο, βιβλίο, θηρίο, θρανίο, φορτίο.

Κατὰ τὸ **κάρβουνο**: ἀμύγδαλο, βότσαλο, δάχτυλο, κάστανο, κόκκαλο, κόσκινο, κούμαρο, λάχανο, παράπονο, πούπουλο, σίννεφο, τριαντάφυλλο, βασιλόπουλο, ἀρχοντόσπιτο, χαμόγελο, χριστόψωμο.

Κατὰ τὸ **πρόσωπο**: ἄλογο, ἄτομο, ἔξοδο, ἔπιπλο, θέατρο, μέτωπο, ὄργανο, ἀτμόπλοιο. Αὐτὰ κατεβάζουν τὸν τόνο στὴ γενικὴ ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ.

Κατὰ τὸ **πεῦκο**: σχολεῖο, πλοῖο, ζῶο, μῆλο, ροῦχο, ταμεῖο, βιβλιοπωλεῖο, λιμεναρχεῖο, νοσοκομεῖο, κουρεῖο, ραφεῖο, βαφεῖο, φαρμακεῖο, ὑπουργεῖο.

Ἀσκηση 57. Κλίνει τρία ὀνόματα ἀπὸ τις παραπάνω ὁμάδες στὴν ὀνομαστικὴ καὶ γενικὴ ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ.

Ἀσκηση 58. Χώρισε τὸ φύλλο τοῦ τετραδίου σου στὴ μέση καὶ γράψε στὴ μιὰ πλευρὰ τὴν ὀνομαστικὴ τοῦ ἐνικοῦ καὶ στὴν ἄλλη τοῦ πληθυντικοῦ 5 ὀνομάτων ἀπὸ κάθε ὁμάδα.

Ἀσκηση 59. Νὰ βρῆς ἀπὸ τὰ παραπάνω ὀνόματα ὅσα τελειώ-
νουν σὲ —ιο καὶ —ειο (θρανίο, σχολεῖο) καὶ νὰ τὰ γράφης χωριστά.

β) Οὐδέτερα σέ —ι

Ἐνικός ἀριθμὸς

Ὄνομ.	τὸ	παιδ(ι)	χιόνι	βράδν	στάχν
Γεν.	τοῦ	παιδ(ιοῦ)	χιον(ιοῦ)	βραδνοῦ	σταχνοῦ
Αἰτ.	τὸ	παιδ(ι)	χιόνι	βράδν	στάχν
Κλητ.		παιδ(ι)	χιόνι	βράδν	στάχν

Πληθυντικός ἀριθμὸς

Ὄνομ.	τὰ	παιδ(ιὰ)	χιόνια	βράδια	στάχνα
Γεν.	τῶν	παιδ(ιῶν)	χιον(ιῶν)	βραδιῶν	σταχνοῶν
Αἰτ.	τὰ	παιδ(ιὰ)	χιόνια	βράδια	στάχνα
Κλητ.		παιδ(ιὰ)	χιόνια	βράδια	στάχνα

Παρατήρηση. Ὅλα τὰ οὐδέτερα σέ (ι) τονίζονται στὴ γενική τοῦ ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ στὴ λήγουσα (χιονιοῦ).

Ὁρθογραφία. Ὅλα τὰ οὐδέτερα πὸν τελειώνουν σέ (ι) γράφονται μὲ *ι* ἐκτὸς ἀπὸ μερικά πὸν γράφονται μὲ *υ*. αὐτὰ εἶναι: τὸ βράδν, τὸ δόρν, τὸ ὄξν μόνο στὸν ἐνικὸ καὶ τὸ στάχν, τὸ δάκρν, τὸ δίχρν στὸν ἐνικὸ καὶ πληθυντικὸ (τὸ βράδν — τὰ βράδια, τὸ δίχρν — τὰ δίχρνα). Ὅπως τὰ παραπάνω ὀνόματα κλίνονται:

Σὰν τὸ **παιδί**: ἀρνί, αὐτί, γυαλί, δαδί, καρφί, κελί, κλειδί, κλουβί, κουμπί, κοντί, κρασί, μαλλί, νησί, πουλί, σκυλί, σφυρί, τυρί, ἔνι, φαγί, φιλί, χαρτί, ψωμί, Καστρί.

Κατὰ τὸ **χιόνι** καὶ **τραγούδι** κλίνονται τὰ ὀνόματα: ἀηδόνη, ἀγκίστρι, ἀλάτι, ἀλεύρι, βόδι, γεφύρι, ζέγι, θυμάρι, καλοκαίρι, καράβι, κατάρτι, κεράσι, κουβάρι, λουλούδι, μάτι, μέλι, μεσημέρι, νύχι, παιγνίδι, παλάτι, παραμύθι, περιβόλι, ποτήρι, σαποῦνη, σπίτι, τρυγόνι, χέρι, χιόνι, χένι, ψάρι, ἀσπράδι, βαρίδι, βλαστάρι, ἐρημοκλήσι, μεροδούλι, πρωτοβρόχι, νυχτοπούλι.

γ) Οὐδέτερα σέ —ος

Ἐνικός

Πληθυντικός

Ὄνομ.	τὸ	δάσος	ἔδαφος	τὰ	δάση	ἔδαφη
Γεν.	τοῦ	δάσους	ἔδαφους	τῶν	δασῶν	ἔδαφῶν
Αἰτ.	τὸ	δάσος	ἔδαφος	τὰ	δάση	ἔδαφη
Κλητ.		δάσος	ἔδαφος	δάση	ἔδαφη	

Γραμματικὴ Δημοτικῆς, Δ. Κλειδᾶ—Λ. Γαβαλᾶ

Παρατηρήσεις 1. Τὰ παροξύτονα καὶ προπαροξύτονα οὐδέτερα σὲ —**ος** στῆ γενικῇ τοῦ πληθυντικοῦ κατεβάζουν τὸν τόνο στῆ λήγουσα (τῶν δασῶν, τῶν ἑδαφῶν).

2. Τὰ παροξύτονα οὐδέτερα σὲ —**ος** κατεβάζουν τὸν τόνο τους στῆν παραλήγουσα, στῆ γενικῇ τοῦ ἐνικοῦ καὶ ὀνομαστικῇ, αἰτιατικῇ καὶ κλητικῇ τοῦ πληθυντικοῦ (τὸ ἕδαφος, τοῦ ἑδάφους, τὰ ἑδάφη).

Σὰν τὸ **δάσος** κλίνονται: τὸ ἄλλος, βάρος, βέλος, βρέφος, γένος, ἔθνος, εἶδος, κέρδος, κράτος, λάθος, μέρος, μήκος, πάχος, πλάτος, πλῆθος, στήθος, τέλος, ὕψος, χρέος.

Σὰν τὸ **ἕδαφος** κλίνονται: μέγεθος, πέλαιος.

Ἄσκηση 60. Νὰ σχηματίσης τῆ γενικῇ τοῦ ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ τῶν παραπάνω ὀνομάτων.

2. Ἄνισοσύλλαβα

Τὰ ἀνισοσύλλαβα οὐδέτερα ἔχουν μιὰ συλλαβὴ περισσότερην στῆ γενικῇ τοῦ ἐνικοῦ καὶ ὀλόκληρον τὸν πληθυντικόν (κτῆμα, κτήματος, κτήματα).

α) Οὐδέτερα σὲ —**μα**

	Ἐνικός ἀριθμὸς	
Ὄνομαστ.	Γενικῇ	Αἰτ.—Κλητ.
1. τὸ στόμα	τοῦ στόματος	τὸ στόμα
2. τὸ χοῆμα	τοῦ χοήματος	τὸ χοῆμα
3. τὸ φόρεμα	τοῦ φορέματος	τὸ φόρεμα

Πληθυντικός ἀριθμὸς

1. τὰ στόματα	τῶν στομάτων	τὰ στόματα
2. τὰ χοήματα	τῶν χοημάτων	τὰ χοήματα
3. τὰ φορέματα	τῶν φορεμάτων	τὰ φορέματα

Σὰν τὸ **στόμα** κλίνονται: γράμμα, δέμα, δέομα, κλάμα, στρέμμα, σύρμα, τάγμα, τάμα, ψέμα.

Σὰν τὸ **χοῶμα** κλίνονται: αἷμα, βῆμα, κτῆμα, μνημα, σῶμα, στρωμα, χοῆμα, χῶμα.

Σὰν τὸ **φόρεμα** κλίνονται: ἄγαλμα, ἄθροισμα, ἄπλωμα, ἄνοιγμα, γέμισμα, γύρισμα, διάλειμμα, ζήτημα, θέλημα, κάθισμα, κέντημα, μάθημα, μπάλωμα, πάπλωμα, πήδημα, πείραμα, ποίημα, πρόβλημα, στοίχημα, ὕφασμα, δάνεισμα.

Τὰ ὀνόματα: γεράματα, τρεχάματα ἔχουν μόνο πληθυντικό.

Ὁρθογραφία. 1, Τὸ **α** στὸ τέλος τῶν οὐδέτερων εἶναι πάντοτε βραχύχρονο (σῶμα, κτῆμα, δῶρα, μῆλα).

2. Τὰ οὐδέτερα ποὺ τελειώνουν σὲ **-ημα** γράφονται στὴν παραλήγουσα μὲ **η** (χοῆμα, κτῆμα, μνημα, μάθημα). Διαφορετικὰ γράφονται τὰ: διάλειμμα, διάλυμα, κύμα, χύμα).

3. Τὰ οὐδέτερα ποὺ τελειώνουν σὲ **-ισμα** γράφονται στὴν παραλήγουσα μὲ **ι** (κάθισμα, νόμισμα). Διαφορετικὰ γράφονται τὰ: ἄθροισμα, δάνεισμα.

Ἀσκηση 61. Γράφε μερικὰ ἀπὸ τὰ παραπάνω ὀνόματα στὴν ὀνομαστικὴ ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ (τὸ ἄγαλμα, τὰ ἀγάλματα, τὸ κτῆμα, τὰ κτήματα).

β) Οὐδέτερα σὲ **-σιμο, -ξιμο, -ψιμο**

1. Τὸ **γένεσιμο**, τοῦ **γενσίματος** καὶ **γένεσιμου**, τὸ **γένεσιμο**, **γενσίμο**. Τὰ **γενσίματα**, τῶν **γενσιμάτων**, τὰ **γενσίματα**, **γενσίματα**.

2. Τὸ **τρέξιμο**, τοῦ **τρεξίματος**, τὸ **τρέξιμο**. Τὰ **τρεξίματα**, τῶν **τρεξιμάτων**, τὰ **τρεξίματα**.

3. Τὸ **κάψιμο**, τοῦ **καψίματος**, τὸ **κάψιμο**. Τὰ **καψίματα**, τῶν **καψιμάτων**, τὰ **καψίματα**.

Σὰν τὸ **γένεσιμο** κλίνονται: κλείσιμο, φέροσιμο, ντύσιμο.

Σὰν τὸ **τρέξιμο** κλίνονται: πλέξιμο, τάξιμο, φταίξιμο.

Σὰν τὸ **κάψιμο** κλίνονται: βάψιμο, γράψιμο, σκύψιμο, φταίξιμο.

Ὁρθογραφία: Τὰ οὐδέτερα ποὺ τελειώνουν σὲ **-σιμο** (**-ξιμο, -ψιμο**) γράφονται μὲ **ι** (κλείσιμο, τάξιμο, γράψιμο).

Ἀσκηση 62. Γράφε τὰ παραπάνω ὀνόματα στὴν ὀνομαστικὴ ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ.

γ) Ουδέτερα σὲ —ας καὶ —ως

1. Τὸ **τέρας**, τοῦ τέρατος, τὸ τέρας, τέρας·
τὰ τέρατα, τῶν τεράτων, τὰ τέρατα, τέρατα.

2. Τὸ **φῶς**, τοῦ φωτός, τὸ φῶς, φῶς·
τὰ φῶτα, τῶν φώτων, τὰ φῶτα, φῶτα.

Σὰν τὸ **τέρας** κλίνεται τὸ κρέας καὶ σὰν τὸ **φῶς** κλίνεται τὸ καθεστὼς καὶ γεγονός.

***Άσκηση 63.** Κλίνε τὰ παραπάνω ὀνόματα στὴν ὀνομαστικὴ καὶ γενικὴ ἐνικῆ καὶ πληθυντικῆ.

3. Ἰδιόκλιτα

1. Σὲ **—ον**: τὸ προϊόν, τοῦ προϊόντος, τὸ προϊόν·
τὰ προϊόντα, τῶν προϊόντων, τὰ προϊόντα.

2. Σὲ **—αν**: τὸ πᾶν, τοῦ παντός, τὸ πᾶν·
τὰ πάντα, τῶν πάντων, τὰ πάντα·
τὸ σύμπαν, τοῦ σύμπαντος, τὸ σύμπαν.

3. Σὲ **—εν**: τὸ φωνῆεν, τοῦ φωνήεντος, τὸ φωνῆεν·
τὰ φωνήεντα, τῶν φωνήεντων, τὰ φωνήεντα.

4. Σὲ **—υ**: τὸ ὄξύ, τοῦ ὀξεύς, τὸ ὄξύ·
τὰ ὀξέα, τῶν ὀξεών, τὰ ὀξέα·
τὸ δόρυ, τοῦ δόρατος, τὸ δόρυ·
τὰ δόρατα, τῶν δοράτων, τὰ δόρατα.

Γενικὲς ὀρθογραφικὲς παρατηρήσεις στὰ οὐδέτερα

1. Τὰ οὐδέτερα ποὺ τελειώνουν σὲ **—ι** στὸν ἐνικὸ γράφονται μὲ **ι**, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ: βράδυ, δόρυ, ὄξύ, δάκρυ, δίχτυ, στάχυ, καὶ στὸν πληθυντικὸ μὲ **η** (τὰ μέρη, τὰ δάση).

2. Τὸ **ι** καὶ **υ** στὸ τέλος τῶν οὐδετέρων εἶναι **μακρόχρονα** (τραγουδί, ποτήρι, λουλούδι, βράδυ).

3. Τὰ οὐδέτερα ποὺ τελειώνουν σὲ **—ο** γράφονται μὲ **ο** (τὸ μῆλο, σχολεῖο, ἄστρο, ἄλογο).

4. Τὰ οὐδέτερα σὲ —ος γράφονται μὲ ο, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ φῶς (τὸ ὕψος, δάσος, ἔλεος).

*Άσκησι 64. Γράφε 5 οὐδέτερα σὲ —ι, 5 σὲ —ο καὶ 5 σὲ —ος.

*Άσκησι 65. Γράφε 3 οὐδέτερα σὲ —ημα, 3 σὲ —ισμα καὶ 3 σὲ —σιμο.

*Άσκησι 66. Γράφε στὴ γενικὴ ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ τὰ ὀνόματα τῶν παραπάνω ἀσκήσεων.

*Άσκησι 67. Βάλε τὸν κατάλληλο τόνο στὰ ὀνόματα: δακρυ, μνημα, χρωμα, βαθος, υψος, διχτυ, λουλουδι, τραγουδι, ποτηρι, σκαλιστηρι, χυμα, κυμα.

Οὐσιαστικὰ ἄκλιτα

Μερικὰ οὐσιαστικά, ποὺ ἔχουν σὲ ὅλες τὶς πτώσεις τὴν ἴδια κατάληξη, λέγονται **ἄκλιτα**. Αὐτὰ εἶναι:

α) Πολλὲς ξενικὲς λέξεις: ζενίθ, κονιάκ, (τὸ) μάννα, τὸ τραίμ, Χερουβεΐμ.

β) Τὰ κύρια ξενικὰ ὀνόματα: Πάσχα, Ἄδὰμ, Ἱερουσαλήμ, Μωάμεθ.

γ) Πολλὰ ὀνόματα γραμμιάτων τοῦ ἀλφαβήτου: ἄλφα, βήτα, δέλτα κτλ.

δ) Τὰ ὀνόματα τόπων: Πέτα, Κιλκίς, Σινά, Θαβώρ, Γιβραλτάρ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο

ΕΠΙΘΕΤΑ

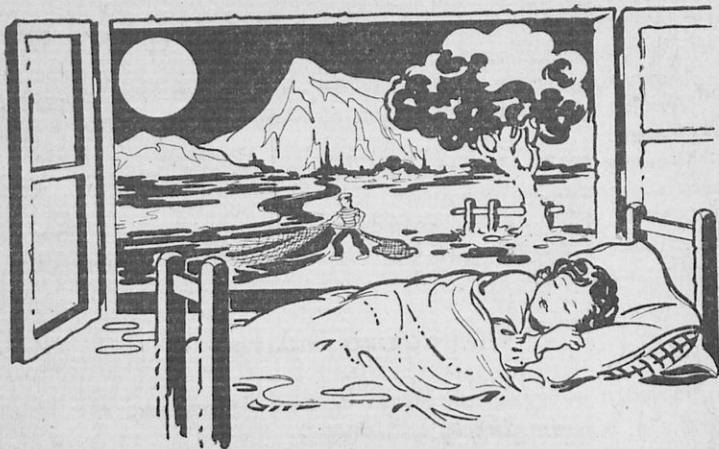
Τὸ φεγγαράκι

Τὸ λαμπρὸ τὸ φεγγαράκι
βγαίνει ἀπ' τὸ βουνὸ
κι ὄλα γύρω τὰ κοιτάζει
—μάτι φωτεινὸ.

Ρίχνει μὲς στὸ ποταμάκι,
ποὺ κυλάει στρωτὸ
παιγιδίσματα ἀπ' ὀσμήμι,
λές, ἀναλυτὸ.

Πέφτει μέσα στ' ἀπλωμένο
δίχτυ τοῦ φαρᾶ
σὰν χρυσόφαρο ποὺ μπλέκει
καὶ ποὺ σπαρταρᾶ.

Νά το, σκάλωσε στῆς λεύκας
τὸ ψηλὸ κλαδὶ
κι ἀφουγκράζεται τ' ἀηδόνι
π' ὄλο κελᾶδεϊ.

Πάνω στο φτωχό καλύβι
φέγγει στοργικὸ
καὶ τοῦ γίνεταί λυχνάρι
τόσο μαγικό!

Κρυφομπάινει ἀπὸ τὸ τζάμι
καὶ κοιτᾶ δειλὰ
τὸ παιδάκι ποὺ κοιμᾶται
καὶ χαμογελᾷ.

(Δ. Κλειδᾶς)

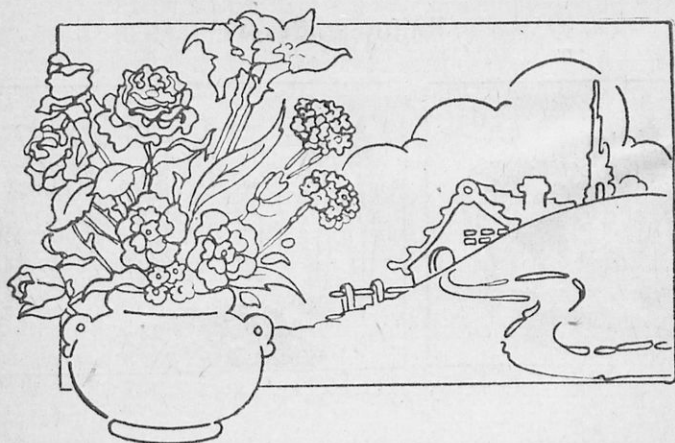
Προσπάθησε νὰ διαβάσης τὸ παραπάνω ποιηματάκι χωρὶς τὶς ὑπογραμμισμένες λέξεις. Πόσο φτωχὸ φαίνεται! Μὲ τὶς λέξεις ὅμως αὐτὲς πόση ζωντάνια παίρνουν τὰ οὐσιαστικὰ ποὺ εἶναι μαζί τους. Κάθε λέξη ἀπ' αὐτὲς ἐξηγεῖ **τί λογῆς** εἶναι τὸ οὐσιαστικὸ ποὺ συνοδεύει. Φανερώνει τὴν **ποιότητα** ἢ **ιδιότητα** τοῦ οὐσιαστικοῦ.

Δαμπρὸ φεγγαράκι=τί λογῆς εἶναι τὸ φεγγαράκι.

Ἔτσι λέμε καὶ μάτι **φωτεινὸ**, πεταμάκι **στρωτό**, ἀσήμι **ἀναλωτό**, κλαδὶ **ψηλό**, **φτωχὸ** καλύβι, **μαγικὸ** λυχνάρι, **κόκκινα** τριαντάφυλλα, **ἄσπρος** κρίνος, **ἄμορφα** λουλούδια.

Αὐτὲς τὶς λέξεις τὶς λέμε **ἐπίθετα**.

Τὰ ἐπίθετα συμφωνοῦν μὲ τὰ οὐσιαστικὰ ποὺ συνοδεύουν στὸ **γένος**, στὸν **ἀριθμὸ** καὶ στὴν **πτώση**. Ἔχουν τρεῖς γένη καὶ ἰδιαιτέρως καταλήξεις γιὰ κάθε **γένος**: (λαμπρὸς—λαμπρῆ—λαμπρό, ψηλὸς—ψηλῆ—ψηλό).

Έργασία. Χρωμάτισε με κατάλληλα χρώματα τὰ λουλούδια τοῦ βάζου.

Άσκηση 68. Γράψε ὄσα ἐπίθετα βρῆς στὴ γραφή σου.

Άσκηση 69. Ταίριασε κατάλληλα ἐπίθετα στὰ παρακάτω οὐσιαστικά: οὐρανός, κῆπος, κάμπος, θάλασσα, ἡμέρα, βιβλίο, στρατιώτης.

Άσκηση 70. Γράψε τὰ οὐσιαστικά πού ταιριάζουν στὰ παρακάτω ἐπίθετα: λαμπρός, ξάστερος, γενναῖος, γαλάζια, ἐπιμελής, φρόνιμη, ἐργατικές, πονηρή, γρήγορος, ἄγριος.

Άσκηση 71. Νὰ ὑπογραμμίσῃς στὸ παρακάτω ποίημα τὰ ἐπίθετα.

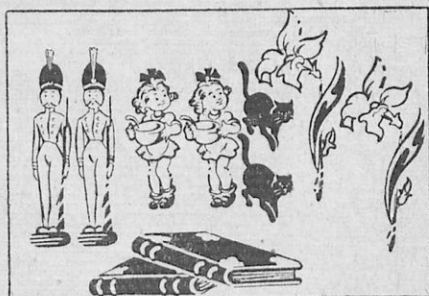
Ἡ Δόξα τῶν Ψαρῶν

Στῶν Ψαρῶν τὴν ὀλόμαυρη ράχη
περπατώντας ἡ Δόξα μονάχη
μελετᾷ τὰ λαμπρὰ παλληκάρια
καὶ στὴν κόμη στεφάνι φορεῖ,
γιωμένο ἀπὸ λίγα χορτάρια
πού εἶχαν μείνει στὴν ἔρημη γῆ.

(Δ. Σολωμός)

Έργασία. Μάζευε καὶ γράφε σὲ ξεχωριστὸ τετράδιο ἐκφραστικά καὶ ὀμορφα ἐπίθετα, πού θὰ τὰ μεταχειρίζεσαι στὶς ἐκθέσεις σου. 2. Φρόντιζε νὰ γράφῃς πάντα ἓνα κατάλληλο καὶ ταιριαστὸ ἐπίθετο γιὰ ὁποιοὺ οὐσιαστικὸ γράφεις. Τότε τὰ γραφόμενά σου θὰ ἔχουν ζωντάνια κι ὀμορφιά.

Κλίση επίθετων

Οι καλοί μου φίλοι

Ὁ ἄσπρος κρίνος
ὁ γενναῖος στρατιώτης
ἡ μαύρη γατούλα
ἡ μικρὴ νοικοκυρὰ
τὸ πράσινο δένδρο
τὸ ὥραϊο βιβλίο

Οἱ ἄσπροι κρίνοι
οἱ γενναῖοι στρατιῶτες
οἱ μαύρες γατοῦλες
οἱ μικρὲς νοικοκυρὲς
τὰ πράσινα δένδρα
τὰ ὥραϊα βιβλία.

Ἡ κλίση τῶν ἐπιθέτων εἶναι ἴδια μὲ τὴν κλίση τῶν οὐσιαστικῶν, πὺν ἔχουν τὶς ἴδιες καταλήξεις.

Παρακάτω θὰ βρῆς ομάδες ἐπιθέτων χωρισμένες σύμφωνα μὲ τὶς καταλήξεις πὺν ἔχουν :

α) Ἐπίθετα σὲ —ος, —η, —ο

ὁ λαμπρὸς	ἡ λαμπρῆ	τὸ λαμπρὸ
ὁ ἄσπρος	ἡ ἄσπρη	τὸ ἄσπρο
ὁ πράσινος	ἡ πράσινη	τὸ πράσινο
ὁ τυχερὸς	ἡ τυχερῆ	τὸ τυχερὸ
ὁ ψάθινος	ἡ ψάθινη	τὸ ψάθινο
ὁ ἡρωικὸς	ἡ ἡρωικῆ	τὸ ἡρωικὸ
ὁ ὠφέλιμος	ἡ ὠφέλιμη	τὸ ὠφέλιμο
ὁ ἀγριωπὸς	ἡ ἀγριωπῆ	τὸ ἀγριωπὸ

Τὰ ἐπίθετα αὐτὰ κλίνονται ὅπως καὶ τὰ οὐσιαστικά πὸν τελειώνουν στὶς ἴδιες καταλήξεις· ὁ λαμπρός, σὰν τὸ ποταμός, ὁ ἄσπρος, σὰν τὸ λύκος καὶ ὁ πράσινος—προπαροξύτονο—σὰν τὸ ἔμπορος.

Στὰ ἐπίθετα ὁ τόνος μένει ἀμετακίνητος· ὁ πράσινος, τοῦ πράσινου, ἐνῶ ὁ ἔμπορος, τοῦ ἐμπορίου.

Ὁρθογραφία. Τὰ ἐπίθετα πὸν τελειώνουν σὲ —ικος γράφονται μὲ *ι* ἐκτὸς ἀπὸ τὸ δανεικὸς καὶ θηλυκὸς (φυσικὸς, τακτικὸς, περιποιητικὸς).

Ἄλλα ἐπίθετα πὸν κλίνονται ὅμοια μ' αὐτὰ εἶναι: ἀκριβός, γερὸς, δυνατός, δίκαιος, ἄδικος, μέγας, μισός, πονηρός, σωστός, γεμάτος, ἔτοιμος, ἥσυχος, φρόνιμος, ἀκέραιος, βέβαιος, στέρεος, ὁμορφος καὶ ἄλλα.

Ἀσκηση 72. Νὰ σχηματίσης 5 ἀπὸ τὰ παραπάνω ἐπίθετα στὰ τρία γένη.

Ἀσκηση 73. Νὰ κλίνης τὰ ἐπίθετα βέβαιος, ὠφέλιμος στὰ τρία γένη.

Ἀσκηση 74. Νὰ κλίνης τὰ παρακάτω ὀνόματα μαζὶ μὲ τὰ ἐπίθετα τοὺς· ὁ ἥρωικὸς τραυματίας, ἡ γαλανόλευκη σημαία, τὸ σωστὸ πρόβλημα.

β) Ἐπίθετα σὲ —ος, —α, —ο

ἄνδρεῖος	ἄνδρεῖα,	ἄνδρεῖο
ὠραῖος,	ὠραία,	ὠραῖο
πλούσιος,	πλουσία,	πλούσιο
ὄρθιος,	ὄρθια,	ὄρθιο
γαλάζιος,	γαλάζια	γαλάζιο
τέλειος,	τέλεια,	τέλειο

Καὶ τὰ ἐπίθετα αὐτὰ κλίνονται ὅπως τὰ οὐσιαστικά, πὸν ἔχουν τὶς ἴδιες καταλήξεις.

Ἄλλα ἐπίθετα πὸν κλίνονται ὅμοια εἶναι: ἀθῶος, ἀρχαῖος, ἀστεῖος, γενναῖος, νέος, πανοῦργος, τελευταῖος, γελοῖος, τέλειος, ὅμοιος, ἄγριος, αἰώνιος, ἅγιος, ἄξιος, δεξιός, ἐπιτήδειος, μέτριος, ὄρθιος, παλιός, σπάνιος, τίμιος, μαρμαρένιος, σιδερένιος, βουνῖσιος καὶ ἄλλα.

Ὁρθογραφία. Τὰ ἐπίθετα πὸν τελειώνουν σὲ —αιος

γράφονται με **αι** ἔκτος ἀπὸ τὸ νέος (ἀρχαῖος, ὠραῖος, γενναῖος κ.ἄ.).

Ἄσκηση 75. Νὰ βρῆς ὄλα τὰ ἐπίθετα ποὺ τελειώνουν σὲ κατάληξη —αιος καὶ νὰ τὰ γράψῃς σὲ τρία γένη.

Ἄσκηση 76. Γράψε χωριστὰ τὰ ἐπίθετα ποὺ τελειώνουν σὲ κατάληξη —ιος καὶ —ειος καὶ μάθε τὴν ὀρθογραφία τους (ὄρθιος, τίμιος —τέλειος).

Ἄσκηση 77. Νὰ κλίνῃς τὰ ἐπίθετα τελευταῖος, τέλειος καὶ ὁμοῖος στὰ τρία γένη.

Ἄσκηση 78. Κλίνε: ὁ ὠραῖος κῆπος, ἡ τίμια πράξη, τὸ ἀρχαῖο μνημεῖο.

γ) Ἐπίθετα σὲ —ός, —ιά, —ὸ

ὁ γλυκός,	ἡ γλυκιά,	τὸ γλυκὸ
ὁ ξανθός,	ἡ ξανθιά,	τὸ ξανθὸ.

Σὰν αὐτὰ κλίνονται τὰ ἐπίθετα: φτωχός, ἔλαφρός, παστρικός, κακός, μαλακός, νηστικός, ρηχός, εὐγενικός.

Ὁρθογραφία: Τὸ θηλυκὸ τῶν παραπάνω ἐπιθέτων στὸν πληθυντικὸ γράφεται χωρὶς (ι) φτωχιά—φτωχές, εὐγενικιά—εὐγενικές, γλυκιά—γλυκές.

Ἄσκηση 79. Νὰ σχηματίσῃς 3 ἀπὸ τὰ παραπάνω ἐπίθετα στὰ τρία γένη.

Ἄσκηση 80. Νὰ κλίνῃς τὰ ἐπίθετα ὁ εὐγενικός, ἡ εὐγενικιά, τὸ εὐγενικό.

Ἄσκηση 81. Νὰ κλίνῃς τὰ ὀνόματα καὶ ἐπίθετα: ὁ φτωχὸς ἄνθρωπος, ἡ ξανθιά σταφίδα, τὸ παστρικό παιδί.

δ) Ἐπίθετα σὲ —ύς, —ιά, —υ καὶ —ής, —ιά, —ί

1. ὁ βαρύς ἢ βαριά, τὸ βαρύν.

Νὰ πῶς κλίνεται:

ὁ βαρύς,	τοῦ βαριοῦ,	τὸ(ν) βαρύν,	βαρύν
οἱ βαριοί,	τῶν βαριῶν,	τοὺς βαριούς,	βαριοὶ
ἡ βαριά,	τῆς βαριάς,	τὴ βαριά,	βαριά
οἱ βαριές,	τῶν βαριῶν	τις βαριές,	βαριές
τὸ βαρύν,	τοῦ βαριοῦ,	τὸ βαρύν,	βαρύν
τὰ βαριά,	τῶν βαριῶν,	τὰ βαριά,	βαριά

Σὰν αὐτὸ κλίνονται: ἄδρῦς, ἀρῦς, ἀψῦς, βαθῦς, δασῦς, ἐλαφρῦς, μακρῦς, παχύς, πλατύς, τραχύς, φαρδῦς.

2. ὁ θαλασσοῦς, ἡ θαλασσιᾶ, τὸ θαλασσί.

Νά πῶς κλίνεται:

ὁ θαλασσοῦς,	τοῦ θαλασσιοῦ	τὸ(ν) θαλασσή,	θαλασση
οἱ θαλασσιοί,	τῶν θαλασσιῶν,	τοὺς θαλασσιούς,	θαλασσιοί
ἡ θαλασσιᾶ,	τῆς θαλασσιᾶς,	τῇ θαλασσιᾶ,	θαλασσιᾶ
οἱ θαλασσιές,	τῶν θαλασσιῶν,	τις θαλασσιές,	θαλασσιές
τὸ θαλασσί,	τοῦ θαλασσιῶ,	τὸ θαλασσί,	θαλασσί
τὰ θαλασσιᾶ,	τῶν θαλασσιῶν,	τὰ θαλασσιᾶ,	θαλασσιᾶ

Σὰν αὐτὸ κλίνονται ἐπίθετα πρὸς φανερόνουν χρῶμα: σταχτής, κανελής, καφετής, μενεξεδής, οὐρανής, πορτοκαλής, τριανταφυλλής, χρυσαφής, δεξής (καὶ δεξιός).

Παρατήρηση. 1. Τὸ **υ** τῆς κατάληξης τῶν ἄρσενικῶν καὶ οὐδέτε-
ρων καὶ τὸ **η** τῶν ἄρσενικῶν γράφονται ἔτσι μόνο στὴν ὀνομαστική,
αἰτιατική καὶ κλητική τοῦ ἐνικού· στίς ἄλλες πτώσεις παντοῦ εἶναι **ι**.
(βαρῦς, βαρῦ-βαριοῦ, βαριοί, βαριούς· θαλασσοῦς, θαλασση-
θαλασσιοῦ, θαλασσιοί, θαλασσιούς).

2. Ἡ γενική τοῦ ἐνικού στὸ ἄρσενικὸ καὶ οὐδέτερο εἶναι σπάνια.

Ὁρθογραφία: Ἡ κατάληξη **-ια** στὰ θηλυκὰ γράφεται

πάντοτε μὲ **ι** (ἡ βαριά, ἡ βαθιά, βαριές).

Ἀσκηση 82. Νά σχηματίσης 3 ἀπὸ τὰ παραπάνω ἐπίθετα στὰ
τρία γένη.

Ἀσκηση 83. Νά κλίνης τὰ ἐπίθετα ὁ πλατύς, ἡ πλατιά, τὸ πλατύ.

Ἀσκηση 84. Νά κλίνης τὰ ἐπίθετα ὁ οὐρανής, ἡ δεξιά, τὸ
τριανταφυλλί.

ε) Ἐπίθετα σὲ **-ης, -α, -ικο** (ἀνισοσύλλαβα)

ὁ ζηλιάρης	ἡ ζηλιάρη	τὸ ζηλιάρικο
ὁ ἀκαμάτης	ἡ ἀκαμάτα	τὸ ἀκαμάτικο
ὁ τεμπέλης	ἡ τεμπέλα	τὸ τεμπέλικο
ὁ πεισματάρης	ἡ πεισματάρη	τὸ πεισματάρικο
ὁ ἀσπρούλης	ἡ ἀσπρούλα	τὸ ἀσπρούλικο
ὁ σγουρομάλης	ἡ σγουρομάλλα	τὸ σγουρομάλικο
ὁ λεβέντης	ἡ λεβέντισσα	τὸ λεβέντικο

Σὰν αὐτὰ κλίνονται τὰ ἐπίθετα: τσαχπίνης, ἄρρωστίαρης, γρι-
νιαῆς, νοστιμούλης, ἀνοιχτομάτης, μικρούλης, φτωχούλης, χω-
ριάτης κ. ἄ.

Τὰ ἐπίθετα αὐτὰ σχηματίζουν τὸ οὐδέτερο μὲ τὴν κατάληξιν
—**ιο**. Ἔχουν μιὰ συλλαβὴ παραπάνω καὶ γι' αὐτὸ τὰ λέμε
ἀνισοσύλλαβα.

Ἄσκηση 85. Σχημάτισε 3 ἀπὸ τὰ παραπάνω ἐπίθετα στὰ τρία
γένη.

Ἄσκηση 86. Νὰ κλίνης τὰ ἐπίθετα: ὁ τεμπέλης, ἡ τσαχπίνα, τὸ
λεβέντικο.

στ) Ἐπίθετα ἰδιόκλητα

Μερικὰ ἐπίθετα δὲν κλίνονται ὅπως τὰ ἄλλα, ἀλλὰ ἀκολουθοῦν
δική τους κλίση· αὐτὰ τὰ ἐπίθετα τὰ λέμε **ἰδιόκλητα** καὶ **ἀρχαϊό-
κλητα**, ἐπειδὴ σχηματίζονται κατὰ τὴν ἀρχαία κλίση.

Παράδειγμα: Ὁ εὐγενής, τοῦ εὐγενῆ, τὸν εὐγενή, εὐγενή·
οἱ εὐγενεῖς, τῶν εὐγενῶν, τοὺς εὐγενεῖς, εὐγενεῖς.

Ὅπως βλέπομε τὸ ἐπίθετο **εὐγενής** κλίνεται κατὰ τὸ **συγγε-
νής**. Ἄλλα ἐπίθετα ποὺ κλίνονται τὸ ἴδιο εἶναι: εὐσεβής, ἀσε-
βής, ἐπιμελής, ἀμελής.

Ἰδιόκλητο εἶναι καὶ τὸ ἐπίθετο πολὺς, ποὺ κλίνεται παρακάτω.
Τὸ ἐπίθετο ὁ **πολύς**, ἡ **πολλή**, τὸ **πολύ**.

		Ἐνικός Ἀριθμὸς			
		Ἄρσ.	Θηλ.	Οὐδ.	
Ὀν.	ὁ	πολύς	ἡ	πολλή	τὸ πολὺ
Γεν.		—	τῆς	πολλῆς	—
Αἰτ.	τὸν	πολὺ	τὴν	πολλήν	τὸ πολὺ
Κλ.		—		—	—
		Πληθυντικός Ἀριθμὸς			
		Ἄρσ.	Θηλ.	Οὐδ.	
Ὀν.	οἱ	πολλοὶ	οἱ	πολλές	τὰ πολλὰ
Γεν.	τῶν	πολλῶν	τῶν	πολλῶν	τῶν πολλῶν
Αἰτ.	τοὺς	πολλοὺς	τις	πολλές	τὰ πολλὰ
Κλ.		πολλοὶ		πολλές	πολλὰ

Ὁρθογραφία: Στὸ ἐπίθετο *πολύς* γράφομε ἓνα *λ* μπροστὰ ἀπὸ *υ* καὶ δύο *λλ* μπροστὰ ἀπὸ κάθε ἄλλο φωνῆεν (πολύς, πολὺ—πολλοί, πολλές, πολλῶν, πολλά).

Ἀσκηση 87. Βάλε ἓνα ἢ δύο (*λλ*) στὶς λέξεις πού δὲν ἔχουν, ἀπὸ τὸ παρακάτω διήγημα:

Ὁ φειτινὸς χειμῶνας θάσταζε πο—ύ. Πο—ὰ χιόνια ἀσπρίζουν ἀκόμη στὶς κορφές τοῦ βουνοῦ. Ὁ πο—ὺς κόσμος δὲν ξέρει νὰ χαρῆ τὴν ὀμορφιὰ αὐτῆς τῆς ἐποχῆς. Πο—οὶ ὄρειβάτες μὲ κατάλληλα χιονοπέδιλα ἀνεβαίνουν στὰ βουνά, τώρα πού τὸ πο—ὺ κρῦο πέρασε καὶ παίζουν διάφορα παιχνίδια, πράγμα πού δὲν μπορούσαν νὰ κάμουν μὲ τὴν πο—ὴ παγωνιά. Πο—οὺς ἀνθρώπους τοὺς εὐχαριστεῖ πιὸ πο—ὺ ὁ χειμῶνας παρὰ τὸ κολοκαίρι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6ο

ΠΑΡΑΘΑΤΙΚΑ

Οἱ βαθμοὶ τῶν ἐπιθέτων

Α' Ἡ Ἑλένη κοιτάζοντας τοὺς τρεῖς αὐτοὺς ἀνθρώπους, ποὺ βαδίζουν, σκέφτεται καὶ λέει: 1) ὁ ἓνας εἶναι *ψηλός* ἄνθρωπος, 2) ὁ ἄλλος εἶναι *πιὸ ψηλός* (*ψηλότερος*) καὶ 3) ὁ ἄλλος *πάρα πολὺ ψηλός* (*ψηλότατος*).

Β' Κοιτάζοντας πάλι τοὺς ἄλλους τρεῖς βρῖσκει πῶς: 1) ὁ ἓνας εἶναι *παχύς*, 2) ὁ ἄλλος *πιὸ παχύς* (*παχύτερος*) καὶ ὁ ἄλλος *πάρα πολὺ παχύς* (*παχύτατος*).

Στὴν πρώτη πρόταση τὸ ἐπίθετο *ψηλός* φανερώνει πῶς ὁ ἄν-

θρωπος αὐτὸς ἔχει τὴν ἰδιότητα νὰ εἶναι ψηλὸς (δὲν εἶναι ἀπὸ τοὺς κοντοὺς ἀνθρώπους). Τὸ ἴδιο καὶ τὸ ἐπίθετο *παχὺς* φανερώνει μιὰ ἀπλὴ ἰδιότητα τοῦ οὐσιαστικοῦ. Τὰ ἐπίθετα αὐτὰ ποὺ φανερώνουν μιὰν ἀπλὴ ἰδιότητα μονάχα λέμε πὼς εἶναι στὸ **θετικὸ βαθμὸ**.

Στὴ δευτέρη πρόταση τὸ ἐπίθετο *πιο ψηλὸς (ψηλότερος)* φανερώνει πὼς ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς σὲ σύγκριση μὲ τὸν ἄλλο ἔχει τὴν ἰδιότητα νὰ εἶναι *πιο ψηλὸς (ψηλότερος)*.

Δηλαδή τὸν συγκρίνομε μὲ ἄλλο ὅπως καὶ στὸ ἐπίθετο *παχὺς*— *πιο παχὺς (παχύτερος)*. Τώρα λέμε πὼς τὰ ἐπίθετα *ψηλότερος* καὶ *παχύτερος* εἶναι στὸ **συγκριτικὸ βαθμὸ**.

Καὶ στὴν τρίτη πρόταση τὰ ἐπίθετα *πάρα πολὺ ψηλὸς (ψηλότατος)* καὶ *πάρα πολὺ παχὺς (παχύτατος)* φανερώνουν τὴν ἰδιότητα, ποὺ ἔχουν τὰ οὐσιαστικά, στὸν *πιο μεγάλο βαθμὸ*. Γότε λέμε πὼς εἶναι στὸν **ὑπερθετικὸ βαθμὸ** τὸ ἐπίθετο.

Συμπέρασμα. Τὰ ἐπίθετα λοιπὸν ἔχουν τρεῖς βαθμούς: **θετικὸ, συγκριτικὸ καὶ ὑπερθετικὸ**. Ὁ συγκριτικὸς καὶ ὑπερθετικὸς λέγονται μ' ἓνα ὄνομα παραθετικά.

Παρακάτω βλέπεις τὰ παραθετικά μερικῶν ἐπιθέτων :

Θετικὸς βαθμὸς	Συγκριτικὸς βαθμὸς	Ὑπερθετικὸς βαθμὸς
ψηλὸς	πιο ψηλὸς (ψηλότερος)	πάρα πολὺ ψηλὸς (ψηλότατος)
παχὺς	πιο παχὺς (παχύτερος)	πάρα πολὺ παχὺς (παχύτατος)
ὠραῖος	» ὠραῖος (ὠραιότερος)	» » ὠραῖος (ὠραιότατος)
φτωχὸς	» φτωχὸς (φτωχότερος)	» » φτωχὸς (φτωχότατος)
ἀκριβὸς	» ἀκριβὸς (ἀκριβότερος)	» » ἀκριβὸς (ἀκριβότατος)
ἤσυχος	» ἤσυχος (ἤσυχότερος)	» » ἤσυχος (ἤσυχότατος)
ἱκανὸς	» ἱκανὸς (ἱκανότερος)	» » ἱκανὸς (ἱκανότατος)
ἐνδοξος	» ἐνδοξος (ἐνδοξότερος)	» » ἐνδοξος (ἐνδοξότατος)
νέος	» νέος (νεώτερος)	» » νέος (νεώτατος)
σοφὸς	» σοφὸς (σοφώτερος)	» » σοφὸς (σοφώτατος)

Σχηματισμὸς τῶν παραθετικῶν

Ἀπὸ τὰ παραπάνω παραδείγματα βλέπομε πὼς τὰ παραθετικά γίνονται μὲ δυὸ τρόπους:

1) Μὲ μιὰ λέξη (**μονολεχτικά**) ὠραιότερος, ὠραιότατος, παχύτερος, παχύτατος.

2) Μὲ περισσότερες λέξεις (**περιφραστικά**).

πιὸ ψηλός *πάρα πολὺ* ψηλός
πιὸ παχύς *πάρα πολὺ* παχύς

Δηλαδή γιὰ νὰ κάνουμε τὸ **συγκριτικὸ** βάζουμε μπροστὰ στὸ θετικὸ τὴ λέξη *πιὸ* καὶ γιὰ τὸ ὑπερθετικὸ βάζουμε μπροστὰ στὸ θετικὸ τὶς λέξεις **πάρα πολὺ**. ἐνῶ στὸ μονολεχτικὸ σχηματισμὸ βάζουμε στὸ θέμα τοῦ θετικοῦ τὶς κατάληξεις —**στερος** —**σιatos**.

Ὁ ρ θ ο γ ρ α φ ί α. 1. Ἡ κατάληξις —**στερος** καὶ —**σιatos** γράφεται μὲ (ω), ὅταν ἡ προηγούμενη συλλαβὴ εἶναι βραχύχρονη (**νεώ**τερος, **σοφώ**τερος).

2. Γράφεται μὲ (ο) ὅταν ἡ προηγούμενη συλλαβὴ εἶναι **μακρόχρονη** (ψηλ**ό**τερος, γενναι**ό**τερος, ὠραι**ό**τατος, τελει**ό**τατος).

3. Γράφεται ἐπίσης μὲ (ο) ὕστερα ἀπὸ τὰ δίχρονα (α, ι, υ) πὸν ἐδῶ μονάχα λογαριάζονται ὡς **μακρόχρονα**, ἀντίθετα ἀπὸ τὸν κανόνα πὸν μάθαμε. Ἔτσι γράφομε: ἰκανότερος, μαλακότερος, ἡσυχότατος, νοστιμότατος).

4. Τέλος γράφεται μὲ (ο) ἡ κατάληξις —**στερος** καὶ —**σιatos** ὅταν ἡ προηγούμενη συλλαβὴ ἔχη δύο ἢ τρία σύμφωνα ἀδιάφορο ἂν ἔχη καὶ βραχὺ φωνῆεν (**σεμν**ότερος, **ανοστ**ότερος, ἐνδο**ξ**ότερος).

Σημείωση. Μερικὰ ἐπίθετα σχηματίζουν τὸν ὑπερθετικὸν τοὺς σύνθετο στὴν ἀρχὴ μὲ τὶς λέξεις: ὄλος (ὄλοσκοτεινός), κατὰ (κατάξερος), Θεός (θεονήστικος). Ἐπίσης μὲ τὸ τρις—, τετρα—, πεντα—, (τρισκατάρατος, τετράπαχος, πεντάρφανος).

Ἄνωμαλα καὶ ἔλλειπτικά παραθετικά

Μερικὰ ἐπίθετα σχηματίζουν τὰ παραθετικά τοὺς **ἀνώμαλα**:

ἀπλός	ἀπλούστερος	ἀπλούστατος
μεγάλος	μεγαλύτερος	μέγιστος
μικρός	μικρότερος	ἐλάχιστος
καλός	καλύτερος	ἄριστος
κακός	χειρότερος	χειρίστος
λίγος	λιγώτερος	ἐλάχιστος
πολύς	περισσότερος	—

Ὅπως τὸ ἐπίθετο πολὺς δὲν ἔχει ὑπερθετικό, ἄλλα δὲν ἔχουν συγκριτικό. Μερικὰ μάλιστα δὲν ἔχουν θετικό βαθμό. Ἔτσι ἔχομε:

	θετικός	συγκριτικός	ὑπερθετικός
	—	(κάτω) κατώτερος	κατώτατος
	—	(ἄνω) ἀνώτερος	ἀνώτατος
	—	(ὑπὲρ) ὑπέρτερος	ὑπέρτατος
	—	προτιμότερος	—
	—	προγενέστερος	—
	—	μεταγενέστερος	—
	—	πρωτύτερος	—
φανερώνουν ὕλη	ἄσημένιος	—	—
	ξύλινος	—	—
	χρυσός	—	—
φανερώνουν κατα-	σφυραϊκός	—	—
γωγὴ ἢ συγγένεια	φράγγικος	—	—
	προγονικός	—	—
	πατρικός	—	—
φανερώνουν	χωματένιος	—	—
τόπο ἢ χρόνο	θαλασσινός	—	—
	τωρινός	—	—
	περσινός	—	—
φανερώνουν κατά-	βυσσινής	—	—
σταση ἀμετάβλητη	ἀθάνατος	—	—
	πρωτότοκος	—	—

*Άσκηση 88. Γράφε τοὺς βαθμοὺς τῶν παρακάτω ἐπιθέτων: ἀρχαῖος, φηλός, ὄμορφος, ἀκριβός, πλούσιος, ὠραῖος, ἀνθηρός.

*Άσκηση 89. Νὰ βρῆς πέντε ἐπίθετα ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσή σου καὶ νὰ γράφῃς τὰ παραθετικά τους.

*Άσκηση 90. Πότε χρησιμοποιοῦμε τὸν συγκριτικό βαθμό, πότε τὸν ὑπερθετικό; Πῶς λέγονται κι' οἱ δύο αὐτοὶ βαθμοί;

ΓΕΝΙΚΟΙ ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΚΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ ΣΤΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΕΠΙΘΕΤΑ

Τὰ ὀνόματα στὴ λήγουσα παίρνουν ὀξεία, ἔκτος ἀπὸ τὴ μα-

μορόχρονη γενική (χαρά, πηγή, μαθητής, ἀλεπού, τὴν ἔσοχί, τὸ παιδί, τὰ παιδιά, ἀλλὰ τοῦ παιδιοῦ, τῶν μαθητῶν).

2. Περισπωμένη παίρνουν τὰ ὀνόματα Ἰησοῦς, Ἀθηνᾶ, Ναυσικά, Ἐρμῆς, Ἡρακλῆς, Περικλῆς, Μωϋσῆς καὶ τὰ: γῆ, φῶς, νοῦς, ἐμεῖς, σεῖς, ἐμᾶς, σᾶς καὶ τρεῖς.

3. Ἡ γενική τοῦ πληθυντικοῦ ὅλων τῶν ὀνομάτων γράφεται μὲ **ω** καὶ ὅταν τονίζεται παίρνει περισπωμένη (τῶν γεωργῶν, τῶν γυναικῶν, τῶν παιδιῶν).

4. Τὰ δίχρονα **α**, **ι**, **υ** στὴν παραλήγουσα τῶν οὐσιαστικῶν καὶ τῶν ἐπιθέτων εἶναι **βραχύχρονα** (λύκος, βάρος, κρίνος) καὶ **ὅταν τονίζονται παίρνουν ὀξεῖα**.

5. Τὸ **α** στὴ λήγουσα τῶν ἀρσενικῶν καὶ θηλυκῶν εἶναι **μακρόχρονο** (χώρα, μήνας).

6. Τὸ **α** στὸ τέλος τῶν οὐδετέρων εἶναι **βραχύχρονο** (σῶμα, σχολεῖα).

7. Τὸ **ι** στὸ τέλος τῶν οὐδετέρων εἶναι μακρόχρονο (λουλούδι, ποτιστήρι).

Λεξικά παιγνίδια

Ἀσκηση 91. Γράψε τί σημαίνουν οἱ παρακάτω λέξεις στὸ ἀρσενικὸ καὶ θηλυκὸ:

Ἄ αὐλός, ἡ αὐλή. Ὁ βοσκός, ἡ βοσκή. Ὁ σάκκος, ἡ σάκκα.
Ἄ χώρος, ἡ χώρα. Ὁ φόρος, ἡ φόρα (πῆρε φόρα). Ὁ φακός, ἡ φακή. Ὁ χοῖρος, ἡ χήρα.

Ἀσκηση 92. Γράψε τὸ παρακάτω καὶ χώρισε τὰ οὐσιαστικὰ ἀπὸ τὰ ἐπίθετα. Χώρισε ἀκόμα ὅσα ὀνόματα εἶναι στὴν ὀνομαστικὴ καὶ ὅσα εἶναι στὴν αἰτιατικὴ:

Ἐπειτα ἀπὸ τὴ σπουδαία ἐκείνη μάχη τοῦ Μαραθῶνα, ὅπου ὁ Μιλτιάδης νίκησε τοὺς Πέρσες, ὁ ἔνδοξος στρατηγὸς περὶφανεύτηκε πολὺ. Μιὰ μέρα, ἐκεῖ ποὺ συνεδρίαζαν οἱ Ἀθηναῖοι, παρουσιάζεται ὁ Μιλτιάδης καὶ ζητᾷ νὰ τοῦ δώσουν στέφανο καὶ νὰ τοῦ κάμουν μεγάλες τιμές, γιὰ τὴ νίκη του. Κάποιος Ἀθηναῖος τότε τοῦ λέγει:

— Ἄν μόνος σου νικοῦσες τοὺς Πέρσες, θὰ εἶχες δίκιο νὰ ζητᾷς τὸ στέφανο καὶ τίς μεγάλες τιμές. Μὴν ξεχνᾷς ὅμως πὼς ἄλλοι οἱ Ἀθηναῖοι πολέμησαν γιὰ νὰ νικήσουν τὸ βάρβαρο ἔχθρὸ καὶ ὄχι μόνος σου ἐσύ.

Γραμματικὴ Δημοτικῆς, Δ. Κλειδᾶ — Λ. Γαβαλᾶ

Άσκηση 93. Κλίνε τὰ ἐπίθετα τοῦ παρακάτω διηγήματος στὴ γενική τοῦ ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ.

Ένας σχολαστικός, ένας κουρέας κι ένας φαλακρός ταξίδευαν μαζί. Νυχτώθηκαν μέσα σ' ένα δάσος κι ἀποφάσισαν νὰ κοιμούνται οἱ δυὸ μὲ τὴ σειρά κι ὁ ἕνας νὰ φυλάγῃ βάρδια. Πρῶτος φύλαξε ὁ κουρέας. Θέλοντας ὁμως νὰ γελάσῃ μὲ τὸ σχολαστικὸ πιάνει καὶ τοῦ ξυρίζει καλὰ τὸ κεφάλι. Τρίχα δὲν τοῦ ἄφησε. Καὶ σὰν ἦρθε ἡ σειρά τοῦ σχολαστικοῦ νὰ φυλάξῃ βάρδια, τὸν ξυπνᾷ.

Σηκώνεται ὁ σχολαστικὸς νυσταγμένος καὶ ξύνει τὸ κεφάλι του. Μόλις εἶδε πὼς δὲν εἶχε μήτε τρίχα, φωνάζει θυμωμένος: «Τί ἀνόητος αὐτὸς ὁ κουρέας! Ἀντὶ νὰ ξυπνήσῃ ἐμένα, ξύπνησε τὸ φαλακρό!».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7ο

ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ

Ι. Ἀπόλυτα

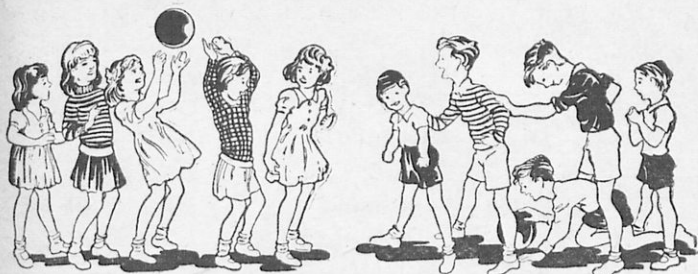
Τὰ **δυὸ** ἀδέρφια, ὁ Πέτρος κι ἡ Κατίνα, ἦρθαν στὸ ἐξοχικὸ τοῦ παπποῦ. Μόλις ἔφτασαν, τοὺς καλωσόρισαν ἀπὸ μακριὰ τὰ **τρὶα** πεῦκα τῆς αὐλῆς κι ὁ ἀνεμόμυλος. Ἐνας κόκορας, πὸν τὸν ἀκολουθοῦν **τέσσερα** παπιά, **πέντε** κότες καὶ **δώδεκα** κλωσσόπουλα, ἔτρεξαν κι αὐτὰ νὰ τοὺς ὑποδεχτοῦν.

Οἱ λέξεις **ένα, δυὸ, τρία, τέσσερα, πέντε** καὶ **δώδεκα** φανερώνουν πόσα ἦταν τὰ παιδιά, τὰ πεῦκα, τὰ παπιά καὶ τ' ἄλλα πράγματα. Δηλαδή φανερώνουν ἕναν **ἀριθμὸ** ἀπὸ οὐσιαστικά.

Οἱ λέξεις αὐτὲς λέγονται **ἀριθμητικά**.

Όταν τὰ ἀριθμητικά φανερώουν ὀρισμένο πλῆθος ἀπὸ οὐσιαστικά λέγονται **ἀπόλυτα**.

2. Τακτικά

Τὰ παιδιά χωρίστηκαν σὲ δυὸ ὁμάδες νὰ παίξουν «ἀρπαχτὸ» καὶ μπῆκαν στὴ γραμμὴ. **Πρῶτος** ὁ Κώστας, **δεύτερος** ὁ Νίκος, **τρίτος** ὁ Πέτρος, **τέταρτος** ὁ Ἀντώνης καὶ **πέμπτος** ὁ Λάμπρος.

Οἱ λέξεις **πρῶτος, δεύτερος, τρίτος, τέταρτος** καὶ **πέμπτος** εἶναι κι αὐτὲς ἀριθμητικά, πού φανερώουν **σειρὰ** ἢ **τάξη** καὶ γι' αὐτὸ λέγονται **τακτικά**. Τὰ τακτικά ἀριθμητικά εἶναι **ἐπίθετα** κι ἔχουν τρία γένη.

Πίνακες Ἀριθμητικῶν

Ἀπόλυτα	Τακτικά	Ἀπόλυτα	Τακτικά
1 ἕνας, μία, ἓνα	πρῶτος	12 δώδεκα	δωδέκατος
2 δύο, δυὸ	δεύτερος	13 δεκατρία	δέκατος τρίτος
3 τρεῖς, τρία	τρίτος	20 εἴκοσι	εἰκοστός
4 τέσσερες, τέσσερα	τέταρτος	30 τριάντα	τριακοστός
5 πέντε	πέμπτος	40 σαράντα	τεσσαρακοστός
6 ἕξι	ἕκτος	50 πενήντα, ἑξήντα...	πεντηκοστός, ἑξηκοστός
7 ἑφτά	ἕβδομος	100 ἑκατὸ	ἑκατοστός
8 ὀχτώ	ὄγδοος	200 διακόσια	διακοσιοστός
9 ἑννιά	ἕνατος	300 τριακόσια	τριακοσιοστός
10 δέκα	δέκατος	900 ἑννιακόσια	ἑννιακοσιοστός
11 ἑντεκα	ἐνδέκατος	1000 χίλια	χιλιοστός

Παρατηρήσεις: 1. Ἀπὸ τ' ἀπόλυτα ἀριθμητικά τὸ **δύο** καὶ ἀπὸ τὸ **πέντε** ἕως τὸ **ἐκατὸ** δὲν κλίνονται.

2. Τὰ ἀπόλυτα **ἕνας, τρεῖς, τέσσερες** ἔχουν τρία γένη καὶ κλίνονται τὸ **ἕνας** μόνον στὸν ἐνικὸ καὶ τὸ **τρεῖς** καὶ **τέσσερες** μόνον στὸν πληθυντικόν.

Κλίνονται ἔτσι:

	Ἄρσ.	Ἐνικός Θηλ.		
Ὄνομ.	ἕνας	μία (μιὰ)	Οὐδ. ἕνα	
Γεν.	ἑνός	μιᾶς	ἑνός	
Αἰτ.	ἕνα(ν)	μία (μιὰ)	ἕνα	
		Πληθυντικός		
Ὄνομ.	τρεῖς	τέσσερες	τρία	τέσσερα
Γεν.	τριῶν	τεσσάρων	τριῶν	τεσσάρων
Αἰτ.	τρεῖς	τέσσερες	τρία	τέσσερα

3. Τὰ ἀπόλυτα ἀπὸ τὸ διακόσια καὶ ἀπάνω ἔχουν τρία γένη καὶ κλίνονται στὸν πληθυντικόν (διακόσιοι, διακόσιες, διακόσια).

4. Τὰ τακτικά ἀριθμητικά ἔχουν τρία γένη καὶ κλίνονται σὰν τὰ ὁμοιά τους ἐπίθετα.

Ὁρθογραφία: 1. Τὰ ἀπόλυτα ἀπὸ τὸ 13—19 γράφονται μὲ μιὰ λέξη (δεκατρία-δεκαἕξι).

2. Τὰ ἀπόλυτα ἀπὸ τὸ 21 καὶ πέρα γράφονται σὲ χωριστὰς λέξεις (25=εἴκοσι πέντε, 234=διακόσια τριάντα τέσσερα).

3. Τὸ **ἐννιά** καὶ **ἐννιακόσια** γράφονται μὲ δύο **ν**. τὸ **ἐνενήντα** καὶ **ἑνατος** μὲ ἕνα **ν**.

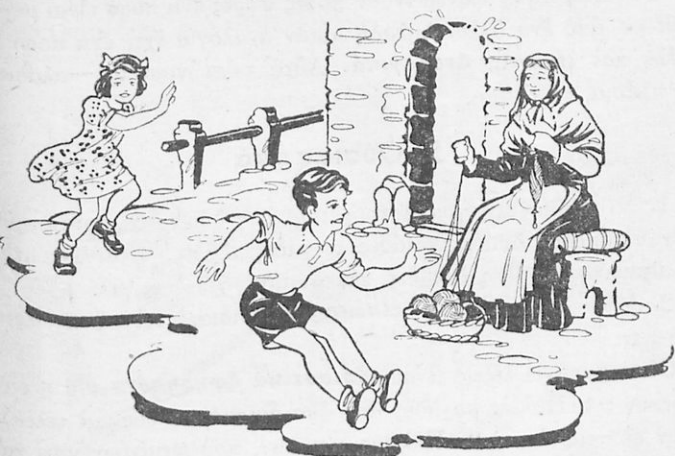
4. Τὰ ἀριθμητικά ποὺ τελειώνουν σὲ —**άντα** παίρνουν ὀξεῖα (σαράντα) καὶ ὅσα τελειώνουν σὲ —**ήντα** γράφονται μὲ **η** καὶ ὀξεῖα (πενήντα).

5. Τὰ ἀριθμητικά **ἕνα, ἕξι, ἑφτά, ἑντεκα, ἐκατὸ** καὶ ὅσες λέξεις γίνονται ἀπ' αὐτὰ παίρνουν δασεία (ἑξαδάχτυλος, ἑβδομάδα, ἑκατομμύριο).

Ἄσκηση 94. Γράφε μὲ λέξεις τὰ ἀπόλυτα ἀριθμητικά ἀπὸ τὸ 1 - 20 καὶ πρόσεξε τὴν ὀρθογραφία τους.

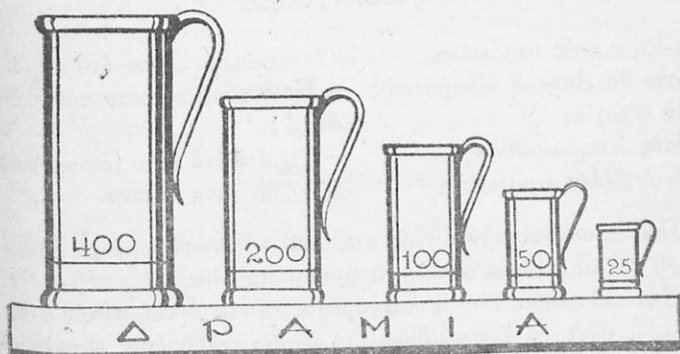
Ἄσκηση 95. Γράφε τὰ τακτικά ἀριθμητικά ἀπὸ τὸ 1 - 10 στὰ τρία τους γένη (πρῶτος, πρώτη, πρῶτο κλπ.)

3. Πολλαπλασιαστικά

1. Ο Άλέκος γυμνάζεται στο **άπλο** και **τριπλό** πήδημα.
 2. Οι εργάτες τις γιορτές παίρνουν **διπλό** μεροκάματο.
 3. Η γιαγιά κλώθει **τριπλή** κλωστή.
- Οι λέξεις **άπλος, μόνος, διπλός, τριπλός** κλπ. φανερόνουν από πόσα **άπλα** μέρη γίνεται κάτι και λέγονται **πολλαπλασιαστικά**.

4. Αναλογικά

Ἡ δὲ εἶναι **διπλάσια** ἀπὸ τὴ μισή.

Ἔτσι λέμε καὶ τριπλάσιο, τετραπλάσιο κλπ.

Οἱ λέξεις αὐτὲς φανερώνουν πόσες φορές ἓνα ποσὸ εἶναι μεγαλύτερο ἀπὸ ἓνα ἄλλο. Δηλαδή ποιὰν ἀναλογία ἔχει ἓνα ποσὸ μὲ ἄλλο καὶ λέγονται **ἀναλογικά**. Αὐτὰ τελειώνουν σὲ —πλάσιος, —πλάσια, —πλάσιο.

5. Οὐσιαστικά

1. Τὰ παιδιὰ στὴ γυμναστική μπαίνουν δύο - δύο, τρία - τρία, κάνουν δηλαδή δυάδες, τριάδες, τετράδες, ἑξάδες. Ἔτσι λέμε στὴν ἀριθμητικὴ μονάδες, δεκάδες, ἑκατοντάδες, χιλιάδες κτλ.

2. Λέμε ἀκόμα: Μιὰ **εἰκοσαριά** παιδιὰ, μιὰ **τριανταριά** ἑργάτες.

Οἱ παραπάνω λέξεις εἶναι **οὐσιαστικὰ ἀφηρημένα** καὶ φανερώνουν: 1 Πολλὲς μονάδες ἀπὸ ἓνα ὀρισμένο εἶδος καὶ τελειώνουν σὲ —αριά καὶ 2. Πλήθος μονάδες, ποὺ φτιάχνουν κάτι καὶ τελειώνουν σὲ —άδα.

Αὐτὰ λέγονται **περιληπτικὰ ἀριθμητικά**.

Σημείωση. Τὰ περιληπτικὰ σὲ —αριά συνοδεύονται σχεδὸν πάντα ἀπὸ τὸ **καμιά** (καμιά πενηνταριά).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8ο

ΑΝΤΩΝΥΜΙΕΣ

Παίζομε τοὺς στρατιῶτες

Ἐγὼ θὰ εἶμαι ὁ ἀξιωματικὸς

ἐσὺ ὁ λοχίας

αὐτός ὁ σημαιοφόρος

καὶ οἱ **ἄλλοι** στρατιῶτες.

Ὁ ταχυδρόμος λέει στὸ παιδί:

—**Ποιὸ** εἶναι τὸ σπίτι τοῦ Ζώη;

Αὐτό;

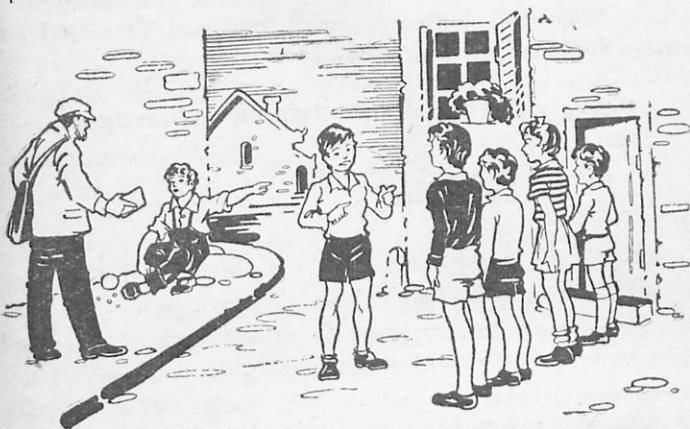
—Ὁχι! **Αὐτὸ** εἶναι τὸ δικό **μας**.

τοῦ Ζώη εἶναι **ἐκεῖνο**.

Πολλὲς φορές στὴν ὁμιλία μας ἀντὶ ν' ἀναφέρουμε τὰ οὐσιαστικὰ καὶ τὰ ἐπίθετα (ὀνόματα) χρησιμοποιοῦμε ἄλλες λέξεις.

Π. γ. μᾶς ἐρωτοῦν: ὁ ταχυδρόμος ἦταν; —ναί, **αὐτός** ἦταν. Δηλαδή, ἀντὶ νὰ ἐπαναλάβωμε τὸ ὄνομα ταχυδρόμος εἶπαμε τὴ λέξη **αὐτός**.

Ἐντὶ νὰ πῶ : ἡ γραμματικὴ εἶναι τοῦ Τάκη, λέγω : **αὐτὸ** τὸ βιβλίον εἶναι **δικό του**. Καὶ σ' αὐτὸ τὸ παράδειγμα ἐντὶ γιὰ τὰ

ὀνόματα γραμματικὴ καὶ Τάκης χρησιμοποιήσαμε τὶς λέξεις **αὐτὸ** καὶ **δικό του**.

Τὶς λέξεις αὐτές, ποὺ χρησιμοποιήσαμε **ἐντὶ** γιὰ τὰ **ὀνόματα**, τὶς λέμε **ἀντωνυμίες**.

Ἄντωνυμίες εἶναι οἱ λέξεις ποὺ χρησιμοποιοῦμε ἐντὶ γιὰ τὰ ὀνόματα.

Στὴ γλώσσα μας ἔχομε **ὀκτώ** εἰδῶν ἀντωνυμίες : προσωπικές, κτητικές, ὀριστικές, ἰδιόπαδες, δεικτικές, ἀναφορικές, ἐρωτηματικές καὶ ἀόριστες.

1. Προσωπικές

Ἐγὼ γράφω, **ἐσὺ** μελετᾷς, **αὐτὸς-ἡ-ὸ** παίζει : **ἐμεῖς** γράφομε, **ἐσεῖς** μελετᾶτε, **αὐτοὶ-ἐς-ἃ** παίζουν.

Οἱ προσωπικὲς ἀντωνυμίες φανερόνουν τὰ τρία πρόσωπα τῆς ἑμιλίας :

α) **πρῶτον πρόσωπον** εἶναι αὐτὸ ποὺ μιλάει (**ἐγὼ** γράφω)

β) **δεύτερον πρόσωπον** εἶναι αὐτὸ ποὺ τοῦ μιλοῦμε (**ἐσὺ** μελετᾷς)

γ) *τρίτο πρόσωπο* είναι αὐτὸ γιὰ τὸ ὁποῖο μιλοῦμε (*αὐτὸς-ἡ-παίξει*).

Στὸν πληθυντικὸ ἀριθμὸ τὸ πρῶτο πρόσωπο εἶναι *ἐμεῖς*, τὸ δεῦτερο *ἐσεῖς* καὶ τὸ τρίτο *αὐτοὶ-ἐς-ά*.

Πῶς κλίνεται ἡ προσωπικὴ ἀντωνυμία

		Ἐνικός Ἀριθμός		
		Α' πρόσωπο	Β' πρόσωπο	
Ὄνομ.		ἐγὼ	ἐσὺ	
Γεν.		ἐμένα (μοῦ)	ἐσένα (σοῦ)	
Αἰτ.		ἐμένα (μὲ)	ἐσένα (σέ)	
Κλητ.		— —	ἐσὺ —	
		Πληθυντικός ἀριθμός		
Ὄνομ.		ἐμεῖς	ἐσεῖς	
Γεν.		ἐμᾶς (μαῶς)	ἐσᾶς (σαῶς)	
Αἰτ.		ἐμᾶς (μαῶς)	ἐσᾶς (σαῶς)	
Κλητ.		—	ἐσεῖς	
		Γ' πρόσωπο		
Ὄνομ.		αὐτὸς (τος)	αὐτὴ (τη)	αὐτὸ (το)
Γεν.		αὐτοῦ (τοῦ)	αὐτῆς (τῆς)	αὐτοῦ (τοῦ)
Αἰτ.		αὐτὸν (τόν)	αὐτήν (τήν)	αὐτὸ (τὸ)
Κλητ.		—	—	—
Ὄνομ.		αὐτοὶ (τοι)	αὐτὲς (τες)	αὐτὰ (τα)
Γεν.		αὐτῶν (τούς)	αὐτῶν (τούς)	αὐτῶν (τούς)
Αἰτ.		αὐτούς(τούς)	αὐτὲς (τίς-τες)	αὐτὰ (τὰ)

Π α ρ α τ ῆ ρ ῆ σ η : Οἱ μονοσύλλαβοι τύποι *μοῦ, μέ, μαῶς, σοῦ, σέ, σαῶς, τος, τοῦ, τόν, τοι, τούς, τη, τῆς, τῆ(ν), τες, τούς, τίς - τές, τὸ, τοῦ, τὰ, τούς* λέγονται **ἀδύνατοι** τύποι καὶ χρησιμοποιοῦνται πιὸ συχνὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἐμένα, ἐσένα κλπ. ποὺ λέγονται **δύνατοι**.

"Άσκηση 96. Νὰ βρῆς ἀπὸ τὸ σημερινὸ σου μάθημα ὅλες τίς προσωπικὲς ἀντωνυμίες.

Ἔργασια. — "Ἐστειλες τὸ γράμμα ;

— **Τὸ** ἔστειλα.

Πρόσεξε τὴ διαφορά τοῦ τὸ καὶ τὸ. Τὸ πρῶτο εἶναι ἄρθρο οὐ πάει μὲ τὸ ὄνομα **γράμμα**, τὸ δεύτερο δὲν εἶναι ἄρθρο, εἶναι ἄντωνυμία (ἀδύνατος τύπος) ἀντὶ γιὰ τὴ λέξη γράμμα. Ὁμοιοπαράδειγμα εἶναι κι αὐτό :

Ὁ Ξέρξης ἐξήτησε τὰ ὄπλα κι ὁ Λεωνίδας ἀπάντησε : « ἔλα νὰ πάρῃς ».

Νὰ βρῆς καὶ σὺ φράσεις ποὺ νὰ ἔχουν ἄρθρα καὶ ἄντωνυμίες (ἀδυνατοὺς καὶ ἀδύνατους τύπους) καὶ νὰ τὶς ξεχωρίσῃς.

2. Κτητικὲς

Ὁ χάρτης **μου**, ἡ σάκκα **σου**, τὸ τετράδιό **του**, ὁ **δικός μου** χάρτης, ἡ **δική σου** σάκκα, τὸ **δικό του** τετράδιο.

Οἱ ἄντωνυμίες αὐτὲς φανερώνουν σὲ **ποιόν ἀνήκει κάτι**, δηλ. ποιοῦ **κτημα** εἶναι αὐτὸ τὸ κάτι καὶ λέγονται **κτητικὲς**. Κι αὐτὲς ἔχουν τρία πρόσωπα (α', β', γ') καὶ **δυνατοὺς** καὶ **ἀδύνατους** τύπους.

Ἀδύνατοι τύποι :	μου, σου, του, μας, σας, τους.		
	α' πρόσωπο	β' πρόσωπο	γ' πρόσωπο
Δυνατοὶ τύποι :	δικός μου	δικός σου	δικός του
(Ὅταν ὁ ἰδιοκτήτης εἶναι ἓνας)	δική μου	δική σου	δική του
	δικό μου	δικό σου	δικό του
	δικός μας	δικός σας	δικός τους
(Ὅταν οἱ ἰδιοκῆτες εἶναι πολλοὶ)	δική μας	δική σας	δική τους
	δικό μας	δικό σας	δικό τους

Σημείωση : Ἡ ἄντωνυμία **δικός** κλίνεται καθὼς τὸ κολός.

Ἐσκηση 97. Νὰ βρῆς ἀπὸ τὸ μάθημά σου τίς κτητικὲς ἄντωνυμίες.

3. Ἰδιόπαθες

Ἰδιόπαθες ἄντωνυμίες λέμε ἐκείνες ποὺ φανερώνουν, πὼς τὸ ἴδιο πρόσωπο ἐνεργεῖ καὶ τὸ ἴδιο παθαίνει.

Ἰδιόπαθη ἄντωνυμία εἶναι : τοῦ ἑαυτοῦ μου (δὲν ἔχει ὀνομαστική).

Ένικος

α' πρόσωπο	τοῦ ἑαυτοῦ μου
β' πρόσωπο	τοῦ ἑαυτοῦ σου
γ' πρόσωπο	τοῦ ἑαυτοῦ του (της)

Πληθυντικός

α' πρόσωπο	τοῦ ἑαυτοῦ μας	(τῶν ἑαυτῶν μας)
β' πρόσωπο	τοῦ ἑαυτοῦ σας	(τῶν ἑαυτῶν σας)
γ' πρόσωπο	τοῦ ἑαυτοῦ τους-των	(τῶν ἑαυτῶν τους)

4. Ὀριστικές

Ὀριστικές ἀντωνυμίες λέμε ἐκεῖνες, πού ὀρίζουν καί ξεχωρίζουν κάτι ἀπό ἄλλα ἀντικείμενα τοῦ ἴδιου εἴδους.

Γιά ὀριστικές ἀντωνυμίες μεταχειριζόμαστε :

α) τὸ ἐπίθετο ὁ **ἴδιος**, ἡ **ἴδια**, τὸ **ἴδιο** (ἐγώ, ὁ ἴδιος τὸν εἶδα)
 β) τὸ ἐπίθετο μόνος, μόνη, μόνο, χωρὶς ἄρθρο, μὲ τὴ γενικὴ τῶν ἀπλῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν, μου, σου, του κτλ. (μόνη τῆς ἦρθε, μόνος του τὸ συλλογίστηκε).

Ἄσκηση 98. Γράφε 2 προτάσεις μὲ ἰδιόπαθη ἀντωνυμία καὶ 2 μὲ ὀριστικὴ ἀντωνυμία.

5. Δειχτικές

Βλέπεις **ἐκεῖνο** τ' ὄμορφο
 μὰ γερασμένο δέντρο,
 ποῦχει τὰ φύλλα τ' ἀσημιὰ
 καὶ τὸν καρπὸ τὸ μαῦρο ;
Αὐτὴ εἶν' ἡ τιμημένη ἐλιά,
 πὸς ζῆ χιλιάδες χρόνια,
 γιατί τὴ βλόγησε ὁ Χριστὸς
 ποτὲ νὰ μὴν πεθάνῃ.

Οἱ λέξεις **αὐτό**, **ἐκεῖνο**, εἶναι ἀντωνυμίες **δεικτικές**, πὸς τὴν ἰσοχρησιμοποιοῦμε, ὅταν δείχνουμε.

Δεικτικὲς ἀντωνυμίες εἶναι :

1. Αὐτός, αὐτή, αὐτό (αὐτὸς ὁ τόπος πὸς πατεῖς)
2. τοῦτος, τούτη, τοῦτο (τοῦτο τὸ βιβλίον)

Ὅταν δείχνουμε κοντινὰ πράγματα.

3. εκείνος, εκείνη, εκείνο (εκείνη τη χρονιά), όταν δείχνουμε μακριά.
 4. τέτοιος, τέτοια, τέτοιο (τή μεταχειριζόμαστε για να δείχνουμε την ποιότητα του ουσιαστικού (τέτοιο κεφάλι, τέτοια θέλει).
 5. τόσος, τόση, τόσο (για να δείχνουμε την ποσότητα του ουσιαστικού (τόσο χιόνι πρώτη φορά τὸ εἶδα).

Ὁρθογραφία. Οἱ ἀντωνυμίες αὐτὲς κλίνονται σὰν τὰ ἐπίθετα λαμπρός, μαῦρος.

***Άσκηση 99.** Νὰ βρῆς τὶς δεικτικὲς ἀντωνυμίες ἀπὸ τὸ μάθημά σου.

***Άσκηση 100.** Μὲ τὶς παραπάνω ἀντωνυμίες κάμε 5 προτάσεις.

6) Ἄναφορικές

α) Εἶδα τὸ ἀεροπλάνο, **ποὺ** περνοῦσε σήμερα τὸ πρωί.

*Ἡ πρόταση «ποὺ περνοῦσε σήμερα τὸ πρωί» πηγαίνει (**ἀναφέρεται**) στὴ λέξη ἀεροπλάνο μὲ τὴ βοήθεια τοῦ «**ποὺ**».

β) Πόσο σπουδαῖο εἶναι τὸ μηχανήμα, μὲ **τὸ ὁποῖο** τυπώνομε βιβλία.

*Ἡ πρόταση «μὲ τὸ ὁποῖο τυπώνομε βιβλία» **ἀναφέρεται** στὴ λέξη μηχανήμα, μὲ τὴ βοήθεια τῆς λέξης **ὁποῖο**.

Οἱ λέξεις ποὺ μ' αὐτὲς μιὰ ὁλόκληρη πρόταση ἀναφέρεται (πηγαίνει) σὲ μιὰ λέξη, λέγονται **ἀναφορικὲς ἀντωνυμίες**.

***Άναφορικὲς ἀντωνυμίες εἶναι :**

1. Τὸ ἄκλιτο **ποὺ** (ὁ διαβάτης ποὺ περᾶ).

2. **ὁ ὁποῖος, ἡ ὁποία, τὸ ὁποῖο** εἶναι σπάνιο καὶ τὸ μεταχειριζόμαστε ἀντὶ τοῦ συνηθισμένου **ποὺ** (τὸ σπίτι τοῦ θείου μου, **ποὺ** εἶναι στὴν Ἀθήνα). Πρόσεξε πόσο δύσκολο εἶναι νὰ καταλάβῃς σὲ ποιὰ λέξη ἀναφέρεται τὸ **ποὺ** στὴ λέξη σπίτι ἢ στὴ λέξη θείου ; Γιὰ νὰ τὸ δεῖξωμε αὐτὸ καθαρά, μεταχειριζόμαστε τὴν ἀντωνυμία **ὁποῖος, ὁποία, ὁποῖο** καὶ λέμε :

τὸ σπίτι τοῦ θείου μου, ὁ ὁποῖος εἶναι στὴν

ἢ τὸ σπίτι τοῦ θείου μου, τὸ ὁποῖον εἶναι στὴν

3. **ὁποῖος, ὁποία, ὁποῖο** (ὁποῖος βιάζεται σκοντάφτει).

4. τὸ ἄκλιτον **ὅ,τι** (πὲς μου ὅ,τι εἶδες=ὅ,τι πράγμα εἶδες).

5. **ὅσος, ὅση, ὅσο** (μίλησαν ὅσοι ἦταν νὰ μιλήσουν).

Ὁρθογραφία. 1. Ἡ ἀντωνυμία **ποὺ**, παίρνει ὀξεία.

2. Ἡ ἀντωνυμία **ὄ,τι**, παίρνει ὑποδιαστολή.

3. Οἱ ἀντωνυμίες **ὄποἰος, ὄποἰα, ὄποἰο, ὄποἰος, ὄποἰα, ὄποἰο** καὶ **ὄσος, ὄση, ὄσο**, κλίνονται σὰν τὰ ἐπίθετα : ὄραἰος, νέος.

Ἄσκηση 101. Νὰ βρῆς ἀπὸ τὸ μάθημά σου τὶς ἀναφορικές ἀντωνυμίες.

Ἄσκηση 102. Συμπληρώσετε μὲ τὶς κατάλληλες ἀντωνυμίες τὶς παρακάτω φράσεις : — δὲ θέλει νὰ ζυμῶση, πέντε μέρες κοσκινίζει. Αὐτὸς — ἀνακατεύεται μὲ τὰ πίτουρα τὸν τρῶν οἱ κότες. Κάνει — τοῦ καπνίση.

7. Ἐρωτηματικές

Ποἰός ἦταν ; **τί** σοῦ εἶπε ; σὲ **πόση** ὄρα θὰ ἔρθη ; Μὲ τίς λέξεις **ποιός, τί, πόση** ρωτοῦμε εἶναι ἀντωνυμίες **ἐρωτηματικές**.

Ἐρωτηματικές ἀντωνυμίες λέγονται ἐκεῖνες πού τὶς μεταχειρίζομαστε ὅταν ρωτοῦμε : (τί κάνεις ; ποἰός τὸ εἶπε ; πόσα κάνει ;)

Ἐρωτηματικές ἀντωνυμίες εἶναι οἱ ἀκόλουθες τρεῖς :

1) Τὸ ἀκλιτο **τί** (**τί** τρέχει ; **τί** ὄρα εἶναι ;)

2) **ποιός, ποἰά, ποἰό** (**ποιός** εἶν' αὐτός ; **ποἰά** εἶναι τούτη ;)

3) **πόσος, πόση, πόσο** (**πόσος** καιρὸς πέρασε ; **πόσες** τοῦ μηνὸς ἔχομε ; **πόσων** χρόνων εἶναι ;)

Ἄσκηση 103. Γράφε μιὰ πρόταση μὲ κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς παραπάνω ἀντωνυμίες.

8. Ἀόριστες

Κάποιος ἦταν ἕνας χοντρὸς κύριος.

Οἱ λέξεις **κάποιος, ἕνας** εἶναι ἀόριστες ἀντωνυμίες.

Οἱ ἀόριστες ἀντωνυμίες λέγονται γιὰ ἕνα πρόσωπο ἢ πράγμα ἀόριστα, χωρὶς νὰ τ' ὀνομάζωμε. Εἶναι οἱ παρακάτω :

1) **ἕνας, μἰά** (**μἰά**), **ἕνα** (**μἰά** φορὰ ἦταν **ἕνας** βασιλιάς).

2) **κανένας** (**κανεῖς**), **καμμιά, κανένα** (ἦρθε **κανεῖς** ; **κανεῖς** ἦρθε **κανένας** ; **κανένας**).

3) **κάποιος, κάποια, κάποιο** (**κάποιος** εἶναι, **κάποια** μέρο περιπατοῦσα).

4) **μερικούς, μερικές, μερικά** (**μερικές** μέρες εἶναι χαρὰ Θεοῦ).

5) *κάμποσος, κάμποση, κάμποσο* (πέρασε *κάμποσος* καιρός, *κάμποση* βροχή, *κάμποσα* παιδιά).

6) *κάθε, καθένα, καθεμιά, καθένα* (κάθε πέρουσι καλύτερα).

7) *άλλος, άλλη, άλλο* (άλλος μου τὸ εἶπε, εἶναι *άλλο* πράγμα).

8) *ὁ δείνα, ὁ τάδε* (σπάνια τὶς χρησιμοποιοῦμε).

9) *κάτι, κατιτὶ* (άκλιτα: *κάτι* θὰ ἔγινε).

*Άσκηση 104. Γράφε ὅσες ἀντωνυμίες βρῆς στὸ μάθημά σου.

*Άσκηση 105. Γράφε 5 προτάσεις μὲ διάφορες ἀόριστες ἀντωνυμίες.

Λεξικά παιχνίδια

Βάλτε τὴν κατάλληλη ἀντωνυμία στὶς παρακάτω φράσεις : — βιάζεται σκοντάφτει. — λέει τὴν ἀλήθεια ἔχει τὸ Θεὸ βοήθεια. — κατεργάσῃς στὸν μπάγκο του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9ο

ΡΗΜΑΤΑ

Ὁ ψαράς

Βγαίνει ἡ βαρκούλα τοῦ ψαρά
ἀπὸ τὸ περιγιάλι
κι *ἀπλώνει* ὁ ναύτης μὲ χαρὰ
τὰ δίχτυα του καὶ πάλι.

Τράβα τὸ δίχτυ σου, ψαρά,
κι ἀγάλα νὰ μὴ *σπάσῃ* *
θαρῶ πὸς τούτη τὴ φορὰ
χιλιάδες *ἔχει* *πιάσει*.

Τὸ φεγγαράκι στὸ γιαλὸ
τὸν **κάνει** σὰν καθρέφτη
καὶ κάθε ψάρι παχουλὸ
μέσα στὰ δίχτυα **πέφτει**.

Πολὺ **κουράστηκες**, ψαρά,
τὰ ψάρια **εἶναι** δικὰ σου
καὶ **πούλα** τα στὴν ἀγορὰ
νὰ **θρέψης** τὰ παιδιὰ σου.

(Ι. Πολέμης)

Παράτηρησις (πάνω στὴν εἰκόνα): 1. Ὁ ναύτης **ἀπλώνει** τὰ δίχτυα. 2. Τὸ δίχτυ **σκίστηκε**. 3. Ἐνας ψαράς **ντύνεται**. 4. Μερικοὶ ψαράδες **ἀναπαύονται**.

Στὴν πρώτη πρόταση ἡ λέξις **ἀπλώνει**, φανερώνει πὼς ὁ ναύτης κάνει κάποια δουλειά, κάποια **ἐνέργεια**. Στὴ δεύτερη πρόταση ἡ λέξις **σκίστηκε**, φανερώνει τί **ἐπαθε** τὸ δίχτυ (**πάθημα**). Στὴν τρίτη πρόταση ἡ λέξις **ντύνεται**, φανερώνει πὼς ὁ ψαράς κάνει κάτι στὸν ἑαυτό του (δηλαδὴ ἐνέργεια, πού γυρίζει πάνω του). Στὴν τέταρτη πρόταση ἡ λέξις **ἀναπαύεται**, φανερώνει πὼς οἱ ψαράδες οὔτε **κάνουν** οὔτε **παθαίνουν** κάτι, ἀλλὰ βρίσκονται σὲ κάποια **κατάσταση**.

Τὶς λέξεις αὐτές, **ἀπλώνει**, **σκίστηκε**, **ντύνεται**, **ἀναπαύονται**, τὶς λέμε **ρῆματα**.

Ρῆματα λοιπὸν λέμε τὶς λέξεις πού φανερώνουν πὼς τὸ οὐσιαστικὸ ἐνεργεῖ ἢ παθαίνει κάτι, ἢ βρίσκεται σὲ κάποια **κατάσταση**.

Σημειώσεις: 1. Τὸ οὐσιαστικὸ πού ἐνεργεῖ, ἢ πάσχει κ.λ.π. λέγεται καὶ ὑποκείμενο τῆς πρότασης.

2. Τὸ ρῆμα εἶναι τὸ ἀπαραίτητο στοιχεῖο σὲ κάθε πρόταση· χωρὶς αὐτὸ δὲν μπορούμε νὰ ἐκφράσωμε καμμιά μας σκέψη. Οἱ λέξεις δίχτυ, βάρκα, ψαράς, ψαράδες, παιδιὰ ἔτσι εἰπωμένες δὲ λένε τίποτα, γιατί τοὺς λείπει τὸ κυριώτερο στοιχεῖο, δηλαδὴ τὸ ρῆμα. Τὸ ρῆμα καὶ μόνο του κάνει πρόταση (πεινάω, τελειώσα).

3. Ὑπάρχουν προτάσεις, πού φαίνονται πὼς δὲν ἔχουν ρῆμα· αὐτὸ ὅμως δὲν εἶναι ἀλήθεια, γιατί ἡ ἐννοία τοῦ ρήματος ὑπάρχει μέσα στὴν πρόταση ἀπὸ τὰ προηγούμενα π.χ.

— Ποιὸς φωνάζει;

— Ὁ Κώστας.

Ἡ δεύτερη αὐτῆ πρόταση φαίνεται πὼς δὲν ἔχει ρῆμα, ἀλλὰ αὐτὸ ἐννοεῖται ἀπὸ τὴν προηγούμενη (ὁ Κώστας φωνάζει).

*Άσκηση 106. Παρατήρησε την εικόνα και γράψε 5 διάφορες προτάσεις υπογραμμίζοντας το ρήμα.

*Άσκηση 107. Κάμε 5 προτάσεις με τὰ ρήματα γράφω, ράβει, ποτίζομε, χτενίζεται, δένουν.

*Άσκηση 108. Βάλε τὸ κατάλληλο ρήμα στις προτάσεις: Ὁ Θεὸς — τὸν κόσμο σὲ ἕξι μέρες. Ὁ Ἡρακλῆς — τὸ λιοντάρι τῆς Νεμέας. Ὁ Μινώταυρος — ἀπὸ τὸ Θησέα. Τὴν Κυριακὴ οἱ ἄνθρωποι — .

*Εργασία. Πρόσεχε πάντοτε στις ἐκθέσεις σου νὰ χρησιμοποιοῦς τὰ κατάλληλα ρήματα. Μὴν ἀφήνης προτάσεις χωρὶς ρήματα.

Διαθέσεις καὶ φωνές τοῦ ρήματος

α) Διαθέσεις

Αὐτὸ ποὺ φανερώνει τὸ ρῆμα (*ἐνέργεια, πάθημα, κατά-
σταση*) τὸ λέμε *διάθεση* τοῦ ρήματος.

Οἱ διαθέσεις στὰ ρήματα εἶναι τέσσερες:

1. *Ἐνεργητικὴ διάθεση (ρήματα ἐνεργητικά)* φανερώνει ὅτι τὸ οὐσιαστικὸ (ὑποκείμενο) ἐνεργεῖ: ἀπλώνει, γράφει, σκαλίζει.

2. *Παθητικὴ διάθεση (ρήματα παθητικά)* φανερώνει πὸς τὸ ὑποκείμενο *παθαίνει* (σκίστηκε, βασανίζομαι).

3. *Μέση διάθεση (ρήματα μέσα)* φανερώνει πὸς τὸ ὑποκείμενο *ἐνεργεῖ κ' ἢ ἐνέργεια γυρίζει στὸ ἴδιο* (λούζομαι, χτενίζομαι).

4. *Οὐδέτερη διάθεση (ρήματα οὐδέτερα)* φανερώνει πὸς τὸ ὑποκείμενο *οὔτε ἐνεργεῖ οὔτε παθαίνει, ἀλλὰ βεβαιεῖται σὲ μιὰ κατάσταση* (πεινῶ, ἀναπαύομαι, κάθομαι, κοιμοῦμαι, διψῶ).

*Άσκηση 109. Τί ρήματα εἶναι τὰ παρακάτω; (ἐνεργητικά, παθητικά, μέσα ἢ οὐδέτερα): γράφω, ντύνομαι, λερώνεται, ἡσυχάζει, ποτίζει, καίεται.

*Άσκηση 110. Γράψε ἀπὸ τὸ σημερινὸ σου μάθημα 2 ρήματα ἐνεργητικά, 2 παθητικά, 2 μέσα καὶ 2 οὐδέτερα.

β) Φωνές

Ἀπλώνω, πιάνω, πέφτω, πηδῶ — λούζομαι, κουράζομαι, τραβιέμαι.

Τὰ πρῶτα ρήματα (ἀπλώνω, πιάνω, πέφτω, πηδῶ) ἔχουν κατάληξη *ω*. Τὰ ὑπόλοιπα (λούζομαι, κουράζομαι, τραβιέμαι) ἔχουν κατάληξη *ομαι* (ιεμαι).

Τὰ ρήματα λοιπὸν σχηματίζονται μὲ δυὸ τρόπους : μὲ τὴν κατάληξη *ω* καὶ μὲ τὴν κατάληξη *ομαι* (ιεμαι)· αὐτοὶ οἱ δυὸ τρόποι λέγονται **φωνές**.

Οἱ **φωνές** εἶναι δύο : 1. **ἐνεργητική**, μὲ κατάληξη *ω* : γράφω.
2. **παθητική**, μὲ κατάληξη *ομαι* (ιεμαι) : ντύνομαι, τρυπιέμαι.
"Άσκηση III. Γράφε 5 ρήματα ἐνεργητικῆς φωνῆς (σὲ *ω*) καὶ 5 παθητικῆς φωνῆς (σὲ *ομαι*, *ιεμαι*).

Ἑγκλίσεις—χρόνοι—ἀριθμοὶ—πρόσωπα

α) Ἑγκλίσεις

1. Ὁ ναύτης **ἀπλώνει** τὰ δίχτυα. **Βγαίνει** ἡ βαρκούλα.
2. **Ἄν σπάση** τὸ δίχτυ, θὰ φύγουν τὰ ψάρια. Θέλω **νὰ μοῦ γράψης**.

3. **Τράβα** τὸ δίχτυ. **Πούλα** τὰ ψάρια.

Στὴν πρώτη περίπτωσι τὰ ρήματα **ἀπλώνει** καὶ **βγαίνει** φανερόνουν κάτι τὸ **πραγματικὸ** καὶ **δρισμένο**.

Στὴ δευτέρῃ τὰ ρήματα **ἂν σπάση**, **νὰ γράψης** φανερόνουν κάτι ποῦ **μπορεῖ νὰ γίνη** (περιμένομε νὰ γίνη) ἢ κάτι **ποῦ θέλομε νὰ γίνη**.

Στὴν τρίτῃ τὰ ρήματα **τράβα** καὶ **πούλα** φανερόνουν μιὰ **προσταγή**, **ἐπιθυμία** ἢ **εὐχή**.

Αὐτὲς οἱ διάφορες **μορφές** ποῦ παίρνει τὸ ρῆμα, γιὰ νὰ ἐκφράσῃ τὴν ψυχικὴ διάθεσι ἐκείνου ποῦ μιλεῖ λέγονται **ἐγκλίσεις**.

Οἱ ἐγκλίσεις εἶναι 3 : **δριστική**, **ὑποτακτική** καὶ **προστακτική**.

1. Ἡ **δριστική** φανερόνουν κάτι τὸ **πραγματικὸ**, **δριστικὸ** καὶ **βέβαιο** (βρέχει, τὰ παιδιὰ γράφουν).

2. Ἡ **ὑποτακτική** φανερόνουν κάτι ποῦ περιμένομε, ποῦ **μπορεῖ νὰ γίνη**, ἢ **θέλομε νὰ γίνη** (**ὅταν βρέξῃ** οἱ γεωργοὶ θὰ σπείρουν, θέλω **νὰ μελετᾶς**).

3. Ἡ **προστακτική** φανερόνουν **προσταγή**, **ἐπιθυμία**, **εὐχή** (**φύγε**

ἀπ' ἐδῶ=προσταγή· **τέλειωσε** πιά, σὲ παρακαλῶ=ἐπιθυμία· ὡς **ἐρχόταν** σήμερα ὁ πατέρας=εὐχή).

Σημείωση. Ἐκτὸς ἀπὸ τῆς 3 παραπάνω, μπορούμε νὰ λογαριάσωμε γιὰ ἐγκλίσεις καὶ δυὸ ἀκόμη: τὸ **ἀπαρέμφατο** καὶ τὴ **μετοχή**. Τὸ **ἀπαρέμφατο** εἶναι κι' αὐτὸ τύπος ρήματος, ποὺ δὲν κλίνεται: δέσει ἀπλώσει, σκιστῆ, δεθῆ καὶ χρησιμεύει γιὰ νὰ σχηματίζωνται οἱ σύνθετοι χρόνοι τῶν ρημάτων, ποὺ θὰ μάθωμε παρακάτω· π.χ. ἔχει πιάσει, ἔχει σκιστῆ.

Ἡ **μετοχή** εἶναι καὶ σὰν ρῆμα (γιατὶ ἔχει διάθεση καὶ χρόνο) καὶ σὰν ἐπίθετο (γιατὶ ἔχει 3 γένη). Τραβοῦν τὰ δίχτυα οἱ φαράδες **τραγουδώντας**=ἀκλιτὴ ἐνεργητικὴ μετοχή. Οἱ βάρκες εἶναι **δεμένες**=παθητικὴ μετοχή κλιτῆ.

Ἄσκηση II2. Νὰ βρῆς ἀπὸ τὸ μάθημά σου ἀπὸ μιὰ πρόταση στὴν ὀριστικὴ, ὑποταχτικὴ καὶ προσταχτικὴ ἔγκλιση.

β) Χρόνοι

Ὁ ψαρὰς **πιάνει** ψάρια.

Ὁ ψαρὰς **ἔπιασε** πολλὰ ψάρια.

Ὁ ψαρὰς **θὰ πιάση** καὶ σήμερα ψάρια.

Καθὼς βλέπομε ἀπὸ τὰ παραπάνω παραδείγματα τὸ ρῆμα **πιάνω** παίρνει διαφορετικοὺς τύπους, γιὰ νὰ φανερώνη αὐτὸ ποὺ γίνεται **τώρα (παρὸν)** ἢ ποὺ ἔγινε **στὰ περασμένα (παρελθόν)** ἢ ποὺ θὰ γίνῃ **ὑστερα (μέλλον)**.

Αὐτοὶ οἱ τύποι λέγονται **χρόνοι** τοῦ ρήματος.

Οἱ χρόνοι τοῦ ρήματος εἶναι 7: ἐνεστώτας, παρατατικός, ἀόριστος, ἑξακολουθητικός μέλλοντας (διαρκής), στιγμιαῖος μέλλοντας, παρακείμενος, ὑπερσυντέλικος καὶ συντελεσμένος μέλλοντας.

Ἡ σημασία τῶν χρόνων:

Ὁ **ἐνεστώτας** φανερώνει κάτι ποὺ γίνεται **τώρα (στὸ παρὸν)** μὲ διάρκεια (βρέχει, τραγουδοῦμε).

2. Ὁ **παρατατικός** φανερώνει κάτι ποὺ **γινόταν ἑξακολουθητικὰ στὸ περασμένο (παρελθόν)** ἔβρεχε ὅλη μέρα, τραγουδοῦσαμε.

3. Ὁ **ἀόριστος** φανερώνει πὼς κάτι **ἔγινε στὰ περασμένα** (ἔβρεξε, τραγουδήσαμε).

Γραμματικὴ Δημοτικῆς, Δ. Κλειδᾶ-Λ. Γαβαλά

4. Ὁ ἀπλὸς μέλλοντας φανερώνει κάτι ποὺ θὰ γίνη στὸ μέλλον καὶ εἶναι 2 εἰδῶν :

α) ὁ ἐξακολουθητικὸς μέλλοντας (διαρκῆς) φανερώνει πὸς κάτι θὰ γίνεται στὸ μέλλον μὲ συνέχεια (αὔριο θὰ βρέξη, θὰ τραγουδοῦμε κάθε πρωί).

β) Ὁ στιγμιαῖος μέλλοντας φανερώνει πὸς κάτι θὰ γίνη στὸ μέλλον μιὰ στιγμή (αὔριο θὰ βρέξη, θὰ τραγουδήσωμε τ' ἀπόγευμα).

5. Ὁ παρακείμενος φανερώνει πὸς κάτι ἔχει γίνει στὰ περασμένα καὶ εἶναι πιά τελειωμένο τώρα (ἔχω πιάσει ψάρια, ἔχω τελειώσει τὶς δουλειές μου).

6. Ὁ ὑπερσυντέλικος φανερώνει πὸς κάτι ἦταν ἀποτελειωμένο στὰ περασμένα πρὶν γίνη κάτι ἄλλο (ὅταν ἦρθες εἶχα φύγει).

7. Ὁ συντελεσμένος μέλλοντας φανερώνει πὸς κάτι θὰ εἶναι τελειωμένο στὸ μέλλον ὕστερα ἀπὸ ὀρισμένον καιρὸ (ὅταν βραδύαση θὰ ἔχω τελειώσει τὶς δουλειές μου).

γ) Ἀριθμοὶ - Πρόσωπα

1. Οἱ ἀριθμοὶ τοῦ ρήματος εἶναι δύο : ἐνικός καὶ πληθυντικός, ὅπως δηλαδὴ καὶ τὰ ὀνόματα (γράφω - γράφομε).

Ἐνικός : ὅταν τὸ ὑποκείμενο (οὐσιαστικὸ) εἶναι ἓνα (παίζω).

Πληθυντικός : ὅταν τὰ ὑποκείμενα εἶναι πολλὰ (παίζουν).

2. Τὰ πρόσωπα τοῦ ρήματος εἶναι τρία : πρῶτο πρόσωπο, δεύτερο καὶ τρίτο.

Τὸ πρῶτο πρόσωπο εἶναι ἐκεῖνο ποὺ μιλάει : ἐγὼ μελετῶ, ἔμεῖς γράφομε.

Τὸ δεύτερο εἶναι ἐκεῖνο στὸ ὁποῖο μιλοῦμε : ἐσὺ προσέχεις, ἐσεῖς παίζετε.

Τὸ τρίτο εἶναι τὸ πρόσωπο γιὰ τὸ ὁποῖο μιλοῦμε : αὐτὸς (ὁ Παῦλος), αὐτὴ (ἡ Ἀλίκη), αὐτὸ (τὸ παιδί) ἐργάζεται.

*Άσκηση 113. Γράψε τὸ πρῶτο ἐνικὸ πρόσωπο σ' ὅλους τοὺς χρόνους τῆς ὀριστικῆς γιὰ τὰ παρακάτω ρήματα : δένω χύνω, γράφω (σύμφωνα μὲ τὸ σχέδιο).

Ἐνεστώτας	λύνω
Παρατατικός	ἔλυνα
Ἀόριστος	ἔλυσα
Ἐξακολουθητικός Μέλλ.	θά λύνω
Στιγμιαίος Μέλλ.	θά λύσω
Παρακείμενος	ἔχω λύσει
Ὑπερσυντέλικος	εἶχα λύσει
Συντελεσμένος Μέλλ.	θα ἔχω λύσει

Πῶς σχηματίζονται οἱ χρόνοι

λύν—ω	λύν—εις	λύν—ει
λύν—ομε	λύν—ετε	λύν—ουν

Στὰ ρήματα ξεχωρίζομε, ὅπως καὶ στὰ ὀνόματα, τὸ μέρος ποῦ **ἀλλάζει** (κατάληξη) καὶ τὸ μέρος ποῦ δὲν ἀλλάζει (θέμα).

Στὸ παραπάνω ρῆμα, **θέμα** εἶναι τὸ **λυν**— καὶ καταλήξεις εἶναι: —ω, —εις, —ει κλπ.

Τὸ τελευταῖο γράμμα τοῦ θέματος λέγεται **χαρακτήρας**. Ἐδῶ **χαρακτήρας** εἶναι τὸ γράμμα —ν—.

Νά μερικὰ ρήματα μὲ τὸ θέμα τους, τὸ χαρακτήρα καὶ τὶς καταλήξεις τους :

	θέμα	χαρακτήρας	κατάληξη
χύνω	χύν	(ν)	ω
παίζεις	παίζ	(ζ)	εις
γράφει	γράφ	(φ)	ει
τρέχομε	τρέχ	(χ)	ομε
γυρεύετε	γυρεύ	(υ)	ετε
πέφτουν	πέφτ	(τ)	ουν

*Άσκηση 114. Κάμε καὶ σὺ τὸ ἴδιο μὲ 3 δικά σου ρήματα.

1. Ἐνεστώτας: Σχηματίζεται ἂν στὸ **θέμα** τοῦ ρήματος προσθέσωμε τὶς καταλήξεις του, ποῦ εἶναι: —ω, —εις, —ει, —ομε, —ετε, —ουν (τρέχ—ω, τρέχ—εις, τρέχ—ει, τρέχ—ομε, τρέχ—ετε, τρέχ—ουν).

2. **Παρατατικός**: Σχηματίζεται από το θέμα του ρήματος με τις καταλήξεις: **-α, -ες, -ε, -αμε, -ατε, -αν** και ένα **ε** πριν από το θέμα (**ἔ-τρέχ-α, ἔ-τρέχ-ες, ἔ-τρέχ-ε, ἔ-τρέχ-αμε, ἔ-τρέχ-ατε, ἔ-τρέχ-αν**).

Παρατηρήσεις: α) Ὅσα ρήματα ἀρχίζουν ἀπὸ σύμφωνο στὸν **παρατατικὸ** καὶ τὸν **ἀόριστο** παίρνουν προστά ἀπὸ τὸ θέμα ἓνα **ε**, πὺ λέγεται **συλλαβικὴ αὔξηση**.

παίζω	ἔ-παίζα	ἔ-παίξα
γράφω	ἔ-γραφα	ἔ-γραφα

β) Ἡ αὔξησις αὐτὴ ὅταν δὲν τονίζεται μπορεῖ καὶ νὰ παραλείπεται.

ἔ-γραφα	ἔ-γραφες	ἔ-γραφε
(ἔ)γράφαμε	(ἔ)γράφατε	ἔ-γραφαν

γ) Ὅσα ρήματα ἀρχίζουν ἀπὸ φωνῆν μέγουν ὅπως εἶναι:

ἀρχίζω	ἀρχίζα	ἀρχισα
ἀνάβω	ἀναβα	ἀναψα

Ἐξαιροῦνται: ἔχω—**εἶχα**, ἔρχομαι—**ἤρθα**, εἶμαι—**ἤμουν**.

Ὁρθογραφία: α) Μερικὰ ρήματα πὺ ἀρχίζουν ἀπὸ **σύμφωνο δὲν παίρνουν αὔξησις ε** ἀλλὰ **η**: βρῖσκω—ἤβρα, πίνω—ἤπια, ξέρω—ἤξερα, θέλω—ἤθελα.

β) Γράφονται με **ει** τὰ ρήματα: **εἶδα, εἶχα, εἶπα**.

3. **Μέλλοντις ἐξακολουθητικὸς (διαρκῆς)**. Σχηματίζεται ἀπὸ τὸ θέμα τοῦ ἐνεστώτα, τὺς καταλήξεις **-ω, -ης, -η, -ωμε, -ετε, -ουν** καὶ τὸ ἄκλιτο **θά** προστά: **θά** τρέχ-**ω, θά** τρέχ-**ης, θά** τρέχ-**η, θά** τρέχ-**ωμε** (ουμε), **θά** τρέχ-**ετε, θά** τρέχ-**ουν**.

4. **Μέλλοντις διαρκῆς**: Σχηματίζεται κ' αὐτὸς με τὸ **θά**, τὸ ἴδιο θέμα καὶ ἓνα **σ** στὸ τέλος τοῦ θέματος καὶ τὺς ἴδιες καταλήξεις **-ω, -ης, -η, -ωμε, -ετε, -ουν** (τρέχ-**σ-ω=**τρέξω).

Σημειώσεις: α) Τὰ οὐρανικὰ σύμφωνα (κ, γ, χ) με τὸ **σ** γίνονται **ξ**
 θά πλέκ+σ-ω=πλέξω

θά ἀνοίγ+σ-ω=ἀνοίξω

θά θήχ+σ-ω=θήξω

β) Τὰ χειλικὰ σύμφωνα (π, β, φ) μὲ τὸ σ γίνονται φ

θὰ λείπ+σ—ω=θὰ λείφω

θὰ ἀνάβ+σ—ω=θὰ ἀνάφω

θὰ βάφ+σ—ω=θὰ βάφω

γ) Τὰ σύμφωνα (τ, θ, ζ καὶ ν) τὶς περισσότερες φορές πρὶν ἀπὸ τὸ σ ἀποβάλλονται (θὰ προσθέτ+σ—ω=θὰ προσθέσω

θὰ ἀλέθ+σ—ω=θὰ ἀλέσω

θὰ σκεπάζ+σ—ω=θὰ σκεπάσω

θὰ δέν+σ—ω=θὰ δέσω.

5. **Ἄοριστος** : Σχηματίζεται μὲ τὴν αὔξηση (ε—) τὸ θέμα ποῦ ἔχει ὁ διαορκῆς μέλλοντας (τροξ—) καὶ τὶς καταλήξεις : —α, —ες, —ε, —αμε, —ατε, —αν (ἔ—τροξ—α, ἔ—τροξ—ες, ἔ—τροξ—ε, (ἔ)—τροξ—αμε, (ἔ)—τροξ—ατε, ἔ—τροξ—αν).

6. **Παρακείμενος** : Σχηματίζεται μὲ τὸ βοηθητικὸ ρῆμα ἔχω καὶ τὸ ἄκλιτο ἀπαρέμφατο τρέξει (ἔχω τρέξει, ἔχεις τρέξει, ἔχει τρέξει, ἔχομε, ἔχετε, ἔχουν τρέξει).

7. **ὑπερσυντέλικος** : Σχηματίζεται μὲ τὸν παρατατικὸ τοῦ ἔχω=εἶχα καὶ τὸ ἄκλιτο ἀπαρέμφατο τρέξει (εἶχα τρέξει, εἶχες, εἶχε, εἶχαμε, εἶχατε, εἶχαν τρέξει).

8. **Συντελεσμένος Μ.** : Σχηματίζεται μὲ τὸν ἑξακολουθητικὸ μέλλοντα τοῦ ἔχω (θὰ ἔχω, θὰ ἔχης κλπ.) καὶ τὸ ἄκλιτο ἀπαρέμφατο (θὰ ἔχω τρέξει, θὰ ἔχης, θὰ ἔχη, θὰ ἔχομε, θὰ ἔχετε, θὰ ἔχουν τρέξει).

Ὁρθογραφία. Πρόσεξε καὶ μάθε πῶς γράφονται τὰ ρήματα : εἶχα, εἶπα, εἶδα καὶ τὰ ρήματα ἡμουν, ἦρθα καὶ βεῆκα (ἦβρα).

Ἀσκηση 115. Γράψε τὸν παρατατικὸ καὶ ἄοριστο τῶν ρημάτων : πλέκω, πλένω, λύνω, ράβω, γράφω.

Ἀσκηση 116. Γράψε τὸν παρακείμενο καὶ ὑπερσυντέλικο τῶν ἰδίων ρημάτων.

Ἀσκηση 117. Μετάτρεφε στὸν ἄοριστο τὰ ρήματα ποῦ εἶναι στὶς παρακάτω φράσεις : Τὴν Κυριακὴ πηγαίνω στὴν Ἐκκλησία.

*Η μητέρα πλέκει ένα φόρεμα. *Η μεγάλη μου αδερφή ράβει. Το πρωί πίνω τὸ γάλα μου.

***Άσκηση 118.** Μετάτρεφε στὸν παρατατικὸ τὰ ρήματα ποὺ εἶναι στὶς παρακάτω φράσεις: Ξέρεις πὼς αὐριο ἔχομε ἐκδρομή. *Ὁ ἀδερφός μου γράφει γράμμα στὸ θεῖο μου. Κάθε μέρα μαζεύομε ἐληές καὶ τὶς τρίβομε στὸ ἐλαιοτριβεῖο.

Τεχνολογία

Τεχνολογία εἶναι μιὰ ἱκανότητα νὰ ἀναγνωρίζη κανεὶς μέσα σὲ μιὰ πρόταση—φράση—τοὺς διαφόρους τύπους, ποὺ ὑπάρχουν (οὐσιαστικά, ἐπίθετα, ἀντωνυμίες, ρήματα κλπ.). *Ένα σχέδιο αὐτῆς τῆς ἐργασίας σοῦ δίνωμε παρακάτω:

*Ὁ καλὸς μαθητῆς γράφει τὰ μαθήματά του.

δ=ἄρθρο, γένους ἀρσενικοῦ, πτώσης ὀνομαστικῆς, ἀριθμοῦ ἐνικοῦ.

καλὸς=ὄνομα ἐπίθετο, γένους ἀρσενικοῦ, ἀριθμοῦ ἐνικοῦ, πτώσης ὀνομαστικῆς. Τὰ τρία γένη=**ὁ καλός**, ἢ **καλή**, τὸ **καλό**.

μαθητῆς=ὄν. οὐσ., γεν. ἀρσεν., ἀριθ. ἐνικ., πτώσ. ὄνομ.

γράφει=ῥῆμα γ' (τρίτου) ἐνικ. προσώπου, χρόνου ἐνεστώτα ὀριστικῆς τοῦ γράφω.

τὰ=ἄρθρο, γεν. οὐδ., ἀριθ. πληθ., πτώσ. αἰτ.

μαθήματα=ὄνομα οὐσ. γεν. οὐδ., ἀριθ. πληθ., πτώσ. αἰτιατ.

του=ἀντωνυμία κτητικὴ προσώπου γ' ἐνικοῦ.

***Άσκηση 111.** Τεχνολόγησε καὶ σὺ τὴν πορακάτω φράση:

Σταλαγματιὰ σταλαγματιὰ, γερμίζει ἢ στάμνα ἢ πλατιά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10ο

ΒΟΗΘΗΤΙΚΑ ΡΗΜΑΤΑ

Τὰ βοηθητικὰ ρήματα στὴ γλώσσα μας εἶναι δύο: τὸ **ἔχω** καὶ τὸ **εἶμαι**.

Τὰ λέμε ἔτσι, γιατί μᾶς **βοηθοῦν** νὰ σχηματίζωμε τὸν **παρὰ-κείμενο**, **ὑπερσυντέλικο** καὶ **συντελεσμένο μέλλοντα**.

(Οἱ χρόνοι αὐτοὶ λέγονται καὶ **συντελεσμένοι**):

Ἔχω τρέξει, εἶχα τρέξει, θὰ ἔχω τρέξει, εἶμαι ντυμένος, ἦμουν ντυμένος, θὰ εἶμαι ντυμένος.

Τὸ ρῆμα ἔχω

Χρόν.	Ὅριστική	Ἑποταχική	Προσαχτική	Μετοχή
Ἐνεστ.	ἔχω ἔχομε (οἰμε) ἔχεις ἔχετε ἔχει ἔχουν	(νά) ἔχω (νά) ἔχομε ἔχης ἔχετε ἔχη ἔχουν	ἔχε ἔχετε ἔχη ἔχουν	ἔχοντας
Παρατατικός	εἶχα εἶχαμε εἶχες εἶχατε εἶχε εἶχαν			
Μέλλοντας	θὰ ἔχω θὰ ἔχομε θὰ ἔχης θὰ ἔχετε θὰ ἔχη θὰ ἔχουν			

Παρατηρήσεις: 1. Ὁ μέλλοντας σχηματίζεται ὅπως καὶ ὁ ἐνεστώτας, μὲ τὴ διαφορὰ πὼς παίρνει μπροστὰ τὸ **θὰ** καὶ οἱ καταλήξεις **—εις, —ει, —ομε** γίνονται **—ης, —η, —ομε**.

2. Τὸ ἴδιο παρατηροῦμε καὶ στὸν ἐνεστώτα τῆς ὑποταχτικῆς.

3. Ἡ προσαχτικὴ ἔχει μόνο β' καὶ γ' πρόσωπο· πρῶτο πρόσωπο δὲν ἔχει.

Ὁρθογραφία: 1. Οἱ καταλήξεις **—εις, —ει** γίνονται **—ης, —η** ὅταν πρὶν ἀπὸ τὸ ρῆμα ἔχομε τὰ μόρια **νά, θὰ, ἄν, ὅταν** (ἔχεις μελετήσει—θὰ ἔχης μελετήσει, ἔχει μελετήσει—θὰ ἔχη μελετήσει).

2. Ἡ κατάληξη **—ομε** γίνεται **ομε**, ὅταν πρὶν ἀπὸ τὸ ρῆμα ὑπάρχουν τὰ παραπάνω μόρια (ἔχομε γράφει—θὰ ἔχομε γράφει).

Τὸ ρῆμα εἶμαι

Χρόν.	Ὅριστική	Ἑποταχική	Προσαχτική	Μετοχή
Ἐνεστ.	εἶμαι εἶμαστε εἶσαι εἶστε εἶναι εἶναι	(νά)εἶμαι (νά)εἶμαστε εἶσαι εἶστε εἶναι εἶναι	— — ἄς εἶσαι ἄς εἶστε ἄς εἶναι ἄς εἶναι	ὄντας
Παρατατικός	ἦμουν ἦμαστε ἦσουν ἦσαστε ἦταν ἦταν			
Μέλλοντας	θὰ εἶμαι θὰ εἶμαστε θὰ εἶσαι θὰ εἶστε θὰ εἶναι θὰ εἶναι			

Παρατηρήσεις: 1. Ὁ ἐνεστώτας γράφεται μὲ *ει* σ' ὅλα τὰ πρόσωπα καὶ ὁ παρατατικός μὲ *η* σ' ὅλα τὰ πρόσωπα (*εἶμαι, εἶσαι, εἶναι... ἦμουν, ἦσουν, ἦταν...*).

2. Ὁ ἐνεστώτας τῆς ὀριστικῆς καὶ ὑποτακτικῆς εἶναι ὅμοιοι τῷ ἴδιῳ καὶ ὁ μέλλοντας τῆς ὀριστικῆς μ' ἓνα *θα* παραπάνω.

Ὁρθογραφία: Ἡ κατάληξη *ε* τοῦ *α'* καὶ *β'* πληθυντικοῦ προσώπου σ' ὅλους τοὺς χρόνους γράφεται μὲ *ἔψιλο (ε)* (*ἦμαστε, ἦσαστε, ἔχομε, ἔχετε, εἶστε*).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11ο

ΣΥΖΥΓΙΕΣ

Λύνω—λύνομαι, τρυπῶ—τρυπιέμαι

Ὅλα τὰ ρήματα δὲν κλίνονται μὲ τὸν ἴδιον τρόπο, οὔτε τονίζονται κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο.

Ἄλλα τονίζονται στὴν παραλήγουσα (λύνω, παίζω, τρέχω) καὶ ἄλλα στὴ λήγουσα (τρυπῶ, πηδῶ, γελῶ, ἀγαπῶ).

Ἄλλα τελειώνουν σὲ—*ομαι* (λύνομαι, δένομαι) ἄλλα σὲ—*ιέμαι* (χτυπιέμαι, τρυπιέμαι, ἀγαπιέμαι).

Ὁ τρόπος ποὺ κλίνεται ἓνα ρῆμα λέγεται *συζυγία*.

Οἱ συζυγίες εἶναι δύο:

Στὴν πρώτη συζυγία ἀνήκουν τὰ ρήματα ποὺ στὸ *α'* πρόσωπο ἐνεργητικοῦ ἐνεστώτα τελειώνουν σὲ—*ω* ἄτονο καὶ στὸ *α'* πρόσωπο τοῦ παθητικοῦ ἐνεστώτα σὲ—*ομαι* (λύνω, παίζω, γράφω, δένομαι, χύνωμαι, ἐργάζομαι). Τὰ ρήματα αὐτὰ λέγονται *βαρύνονα*.

Στὴν δεύτερη συζυγία ἀνήκουν τὰ ρήματα ποὺ τελειώνουν στὸν ἐνεργητικὸ ἐνεστώτα σὲ—*ῶ* (*περισπώμενο*) καὶ στὸν παθητικὸ ἐνεστώτα σὲ—*ιέμαι (οῦμαι)* (τρυπῶ, ἀγαπῶ, γελῶ, τρυπιέμαι, ἀγαπιέμαι, θυμοῦμαι).

Ἀπὸ τὰ ρήματα τῆς δευτέρας συζυγίας (*τὰ περισπώμενα*) στὸν ἐνεστώτα ἄλλα παίρνουν τὶς καταλήξεις—*ῶ*—*ᾶς*—*ᾶ* κλπ. (*ἀγαπῶ*—*ᾶς*—*ᾶ*), καὶ ἄλλα—*ῶ*—*εῖς*—*εῖ* κλπ. (*παρακαλῶ*—*εῖς*—*εῖ*). Τὶς δυὸ αὐτὲς ομάδες γιὰ εὐκολία *θα* τὶς κλίνουμε

χωριστά. Τὰ πρῶτα ἀπ' αὐτὰ ἀνήκουν στὴν α' τάξη καὶ τὰ δεύ-
τερα στὴ β' τάξη.

Πρώτη συζυγία (βαρύτονα)

Ἑνεργητικὴ φωνή

Λούζω

Χρόν.	Ὅριστικὴ	ὑποταχτικὴ	Προσυχτικὴ	Ἀπαρέμφ.	Μετοχή
Ἑνεστώτας	λούζω λούζεις λούζει λούζομε-ουμε λούζετε λούζουν	νά λούζω » λούζης » λούζη » λούζομε-ουμε » λούζετε » λούζουν	λούζε ἄς λούζη λούζετε ἄς λούζουν		λούζοντας
Παρα- τατικός	ἔλουζα, ἔλουζες, ἔλουζε, (ἔ)λούζαμε, (ἔ)λούζατε, ἔλουζαν.				
Μέλλοντας στίγμ. διαρκ.	θά λούζω, θά λούζης, θά λούζη, θά λούζομε, θά λούζετε, θά λούζουν				
	θά λούσω, θά λούσης, θά λούση, θά λούσωμε, θά λούσετε, θά λούσουν				
Ἀόριστος	ἔλουσα ἔλουσες ἔλουσε (ἔ)λούσαμε (ἔ)λούσατε ἔλουσαν	νά λούσω » λούσης » λούση » λούσωμε » λούσετε » λούσουν	λούσε ἄς λούση λούσετε ἄς λούσουν	λούσει	
Παρακλι- μενος	ἔχω λούσει, ἔχεις λούσει, ἔχει λούσει ἔχομε » ἔχετε » ἔχουν »				
Υπερσυν- τέλειος	εἶχα λούσει, εἶχες λούσει, εἶχε λούσει εἶχαμε » εἶχατε » εἶχαν »				
Μέλλοντας συντέλειμ.	θά ἔχω λούσει, θά ἔχης λούσει, θά ἔχη λούσει θά ἔχωμε » θά ἔχετε » θά ἔχουν »				

Πρώτη συζυγία (βαρύτονα)

Παθητική φωνή

Λούζομαι

Χρόν.	'Οριστική	*Υποταχτική	Προσταχτική	'Απαρέμφ.	Μετοχή
'Ενεστώς	λούζομαι λούξεσαι λούζεται λούζόμαστε λούξεστε λούζονται	νά λούζομαι » λούξεσαι » λούζεται » λούζόμαστε » λούξεστε » λούζονται	— λούζου νά λούζεται — (λούξεστε) ἄς λούζονται		
Παρατατικός	(ἔ)λουζόμεον (ἔ)λουζόσων, (ἔ)λουζόταν, (ἔ)λουζόμαστε, (ἔ)λουζόσαστε (ἔ)λουζόνταν.				
Μέλλοντας στιγμ. διαρκ.	θά λούζομαι, θά λούξεσαι, θά λούζεται θά λούζόμαστε, θά λούξεστε, θά λούζονται				
'Αόριστος	(ἔ)λούστηκα λούστηκες λούστηκε λούστηκάμε λουστήκατε λούστηκαν	νά λουστῶ » λουστῆς » λουστῆ » λουστοῦμε » λουστῆτε » λουστοῦν	— λούσου ἄς λουστῆ — λουστῆτε ἄς λουστοῦν		λουσμένος
Παρακείμενος	ἔχω, ἔχεις, ἔχει λουστῆ ἔχομε, ἔχετε, ἔχουν λουστῆ				
*Υπερσυντέλιος	εἶχα, εἶχες, εἶχε λουστῆ εἶχαμε, εἶχατε, εἶχαν λουστῆ				
Μέλλοντας συντέλεσιμ.	θά ἔχω, θά ἔχης, θά ἔχη λουστῆ θά ἔχομε, θά ἔχετε, θά ἔχουν λουστῆ				

Παρατηρήσεις: 1. Οἱ καταλήξεις τοῦ Παρατατικοῦ καὶ τοῦ 'Αορίστου τῆς 'Οριστικῆς εἶναι ἴδιες· ὁ 'Αόριστος ξεχωρίζει ἀπὸ τὸ χαρακτηριστ. σ, πὺ ἔχει. (Παρατ. ἔδενα, 'Αόρ. ἔδεσα, Παρατ. ἔλουζα, 'Αόρ. ἔλουσα).

2. Οί καταλήξεις **-εις** και **-ει** του 'Ενεστώτα της 'Οριστικής γίνονται στην 'Υποταχτική και στο Μέλλοντα **-ης, -η**.

3. Το **-ο** της παραλήγουσας του **α'** πληθ. προσώπου (τρέχομε) γίνεται στην 'Υποταχτική και στο Μέλλοντα **-ω** (νά, θά τρέχωμε).

Άσκηση 120. Τί διαφορά παρατηρείς στον 'Ενεστώτα και στο Μέλλοντα ('Εξοκολουθητικό και Στιγμαίο) της 'Οριστικής;

2. Τί διαφορά βλέπεις στον 'Ενεστώτα της 'Οριστικής από τον 'Ενεστώτα της 'Υποταχτικής;

Άσκηση 121. Δένω — θά δένω — νά δένω.

Σημείωσε τίνος χρόνου είναι το καθένα.

Άσκηση 122. Μετάτρεφε όσα ρήματα του 'Ενεστώτα έχει η γραφή σου, στον 'Αόριστο και όσα έχει του 'Αορίστου, στον 'Ενεστώτα.

Άσκηση 123. Σημείωσε δίπλα στο καθένα τίνος χρόνου και προσώπου είναι :

πλέκει==

ἔπλεξαν==

ἔπλεναν==

θά ἔχη ποτίσει==

θά γράφη==

ἔχω γράφει==

εἶχες γράφει==

ἔχει ποτίσει==

Όρθογραφία : 1. Το **α** στη λήγουσα της όριστικής είναι βραχύχρονο (εἶδα, βρῆκα, εἶπαν, ἦσαν, ἦταν).

Το **α** τῶν ρημάτων είναι μακρόχρονο :

α) στη λήγουσα, όταν τονίζεται : ἀγαπᾶς, ἀγαπᾶ.

β) στη λήγουσα της προστακτικής : τραγούδα, πήδα.

γ) στις καταλήξεις —**ᾶμε**, —**ᾶτε**, —**ᾶν(ε)** και —**ᾶμαι**, —**ᾶσαι**, —**ᾶτε** πηδᾶμε, πηδᾶτε, πηδᾶν(ε), κοιμᾶμαι, κοιμᾶσαι, κοιμᾶται.

3. Τα ρήματα που τονίζονται στη λήγουσα παίρνουν **περισπωμένη**, ἔκτος ἂν είναι βραχύχρονη (ἀγαπῶ, ἀγαπᾶς, καλεῖς, καλεῖ, ἄλλά : ἰδές, πές, πιές).

4. Το **ι** και **υ** της παραλήγουσας είναι βραχύχρονο (ντύσε, χύνε, γίνε, δίναν, δίνε).

Έργασία. Στα ούσιαστικά το δίχρονο της παραλήγουσας τί είναι; Στα επίθετα;

Χειλικὸς καὶ οὐρανικὸς χαρακτήρας

Παρατηρήσεις: 1. Ὅσα ῥήματα ἔχουν χειλικὸ χαρακτήρα **π, β, φ**, τὸν τρέπουν σὲ **ψ** στὸν Ἀόριστο, στὸ Στιγμιαῖο Μέλλοντα καὶ στὸ Ἀπαρέμφατο, πὺ μ' αὐτὸ σχηματίζονται οἱ σύνθετοι χρόνοι (Παρακείμεν., Ὑπεροσ., Συντελ. Μέλλοντας).

2. Χαρακτήρα **ψ** ἔχουν στοὺς παραπάνω χρόνους καὶ ὅσα ῥήματα τελειώνουν σὲ **-εω**.

Παραδείγματα:

Ἑρεστώτας	Ἀόριστος	Μέλ. Στιγμιαῖος	Παρακ., Ὑπεροσ., Συντ. Μέλλ.
λείπω	ἔλειπα	θὰ λείπω	ἔχω, (εἶχα, θὰ ἔχω) λείψει.
ἀνάβω	ἄναψα	θὰ ἀνάβω	ἔχω, (εἶχα, θὰ ἔχω) ἀνάψει.
γράφω	ἔγραψα	θὰ γράψω	ἔχω, (εἶχα, θὰ ἔχω) γράψει.
δουλεύω	ἐδούλεψα	θὰ δουλέψω	ἔχω, (εἶχα, θὰ ἔχω) δουλέψει.

3. Ὅσα ῥήματα ἔχουν χαρακτήρα οὐρανικὸ **κ, γ, χ**, τὸν τρέπουν σὲ **ξ**.

πλέκω, ἔπλεξα, θὰ πλέξω, ἔχω, (εἶχα, θὰ ἔχω) πλέξει
 φυλάγω, ἐφύλαξα, θὰ φυλάξω, ἔχω, (εἶχα, θὰ ἔχω) φυλάξει
 βρέχω, ἔβρεξα, θὰ βρέξω, ἔχω, (εἶχα, θὰ ἔχω) βρέξει

Ὁρθογραφία: 1. Τὰ ῥήματα πὺ τελειώνουν σὲ **-άβω** γράφονται μὲ **β** (ἀνάβω, ράβω, σκάβω).

2. Τὰ ῥήματα πὺ τελειώνουν σὲ **εύω**, γράφονται μὲ **ευ** (κλαδεύω, χορεύω, παιδεύω, φυτεύω, ἀλλὰ κλέβω).

3. Τὰ ῥήματα πὺ τελειώνουν σὲ **-αίνω**, γράφονται μὲ **αι** (μαθαίνω, ζεσταίνω, θερμαίνω, πηγαίνω, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ μένω, δένω, πλένω).

4. Τὰ ῥήματα πὺ τελειώνουν σὲ **-ίξω**, γράφονται στὴν παραλήγουσα μὲ **ι** (ἀνθίξω, δροσίξω, ἀξιίξω κλπ., ἐκτὸς ἀπὸ τὰ: ἀθροίξω, δανείξω, πῆίξω, προίξω, ἀναβλύξω, δακρύξω, γογγύξω, κελαρύξω, συγχύξω).

5. Τὰ ῥήματα πὺ τελειώνουν σὲ **-ιάξω** γράφονται μὲ **ι** (μα-

τιάζω, ἀγκαλιάζω, βραδιαζώ, ἔκτος ἀπὸ τὰ ἀδειάζω, μοιάζω, μονοιάζω, νοιάζομαι, χρειάζομαι).

6. Τὰ ῥήματα ποὺ τελειώνουν σὲ **-ωνω** γράφονται στὴν παραλήγουσα μὲ **ω** (ἀπλώνω, θυμώνω, ἐνώνω, δηλώνω).

7. Τὰ ῥήματα ποὺ τελειώνουν σὲ **-λλω** γράφονται μὲ (δύο) **λλ**, ἔκτος ἀπὸ τὸ θέλω καὶ ὀφείλω (ἀναβάλλω, ἀνατέλλω, ἀμβιβάλλω).

8. Τὰ ῥήματα ποὺ τελειώνουν σὲ **-ινω** δὲν ἀκολουθοῦν κανόνα. Γράφονται μὲ **ι** :

δίνω, κλίνω, πίνω

μὲ **η** : ἀφήνω, σβήνω, στήνω, ψήνω

μὲ **υ** : γδύνω, λύνω, χύνω, ντύνω, ξύνω, διευ-

θύνω, εὐκολύνω

μὲ **ει** : κλείνω, τείνω, προτείνω.

9. Τὰ μόρια **θά, νά, γιά νά, ὅταν, ἄν, ἄς** καὶ **μή**, πηγαίνουν μὲ ὑποταχτικὴ (θά γράψης, νά λούξης, γιά νά παίξης, ὅταν φύγης, μὴν τρέχης κλπ.).

10. Τὸ ἐνεργητικὸ ἀπαρέμφατο γράφεται μὲ **ει** καὶ τὸ παθητικὸ μὲ **ῆ** (γράψει — γραφῆ).

11. Ἡ κατάληξη **-ηκα** τοῦ παθητικοῦ ἀορίστου γράφεται μὲ **η** (γελάστηκα, παιδεύτηκα, λυτρώθηκα, μαράθηκα).

12. Ἡ κατάληξη **-ησα** τοῦ ἐνεργητικοῦ Ἀορίστου τῆς β' συζυγίας γράφεται μὲ **η** (ἀγάπησα, θέλησα, ρώτησα, πήδησα).

13. Ἡ ἐνεργητικὴ μετοχὴ γράφεται μὲ **ο**, ὅταν δὲν τονίζεται καὶ μὲ **ώ** ὅταν τονίζεται (τρέχοντας, γράφοντας, πηδώντας, τραγουδώντας).

14. Ἡ παθητικὴ μετοχὴ τῶν ῥημάτων, ποὺ ἔχουν χαρακτηριστὰ **π, β, φ, πτ** καὶ **φτ**, γράφεται μὲ (δύο) **μμ** (θρέφω — θρεμμένος, ράβω — ραμμένος, ἐγκαταλείπω — ἐγκαταλειμμένος, ἀπορροίπτω — ἀπορροιμμένος).

15. Ἡ παθητικὴ μετοχὴ, ποὺ τελειώνει σὲ **-ισμένος** γράφεται μὲ **ι** (καθισμένος, ποτισμένος κλπ) ἔκτος ἀπὸ τὰ δακρυσμένος, μεθυσμένος, δανεισμένος, ἄθροισμένος.

16. Ἡ μετοχὴ ποὺ τελειώνει σὲ **-ωμένος** γράφεται μὲ **ω** : θυμωμένος, κρουωμένος.

“Όπως τὸ **λούζω** κλίνονται τὰ ρήματα, ἀλωνίζω, θερίζω, λογαριάζω, πιάνω, ἀκούω, δοξάζω, δένω, ὀργώνω, σηκώνω.

“Όπως τὸ ρῆμα **λούζομαι** κλίνονται τὰ ρήματα, ἀγωνίζομαι, συλλογίζομαι, μεταχειρίζομαι.

“Όμοια κλίνονται τὰ γράφω, λιγοστεύω, μαζεύω, ταξιδεύω, φυτεύω, χορεύω (ἀόριστος ἔκαψα, ἔσκαψα, ἄναψα, χόρευσα) πλέκω, ἀνοίγω, ἀρμέγω, διαλέγω, τρέχω, δείχνω, διώχνω, ρίχνω, παίζω, πῆζω, κοιτάζω, φωνάζω, δέχομαι, φυλάγομαι (ἀόρ. ἔπλεξα, ἄνοιξα, φώναξα).

“**Άσκηση 124.** Γράψε τὸ πρῶτο ἐνικὸ πρόσωπο ὄλων τῶν χρόνων καὶ τῶν ἐγκλίσεων γιὰ τὰ ἑξῆς ρήματα : ἀκούω, φυτεύω, τρέχω καὶ δέχομαι.

“**Άσκηση 125.** Γράψε τὸ β' ἐνικὸ καὶ β' πληθυντικὸ πρόσωπο τῆς παθητικῆς φωνῆς στὸν ἐνεστώτα καὶ μέλλοντα στιγμιαίῳ γιὰ τὰ ρήματα : ἀγωνίζομαι, συλλογίζομαι καὶ μεταχειρίζομαι.

“**Άσκηση 126.** Γράψε τὸ α' ἐνικὸ πρόσωπο τοῦ παθητικοῦ ἀόριστου καὶ τὸ ἴδιο πρόσωπο τοῦ παθ. παρακειμένου τῶν ρημάτων δέχομαι, φυλάγομαι, ζημιώνομαι.

“**Άσκηση 127.** Γράψε τὸ α' ἐνικὸ πρόσωπο στὸν ὑπερσυντέλικὸ ἐνεργητικῆς καὶ παθητικῆς τῶν ρημάτων διορθώνω, δοξάζω, σβήνω.

Γλωσσικὸ παίγνιδι. Συμπλήρωσε, ὅπου εἶναι παύλα, μὲ τὴν κατάλληλη πού χρειάζεται :

(Ἐμεῖς) γράφ— τὸ μάθημα	(Ἐγὼ) γράφ— στὸ σχολεῖο
» κουράζ— τὸ δάσκαλό μας	» κουράζ— ὅταν μελετῶ
» λούζ— τὸ σκυλάκι	» λούζ— ταχτικά
» πλύν— τὰ ροῦχα	» πλύν— στὸ ποτάμι
(Ἐσεῖς) πλύν— τὰ χέρια σας	(Αὐτὸς-ἡ-ὸ) πλύν— κάθε μέρα
» παίζ— κυνηγητὸ	κωμωδία παίζ— στὸ θέατρο
» ποτίζ— τὸν κῆπο	ὁ κῆπος ποτίζ— μέρα παρὰ μέρα
» πληρών— εἰσιτήριο	τὸ εἰσιτήριο πληρών— πρὶν ἀπὸ τὴν παράσταση

Δεύτερη συζυγία (περισπώμενα)

Πρώτη τάξη (—ῶ, —ᾶς, —ᾷ)

Ἑνεργητική φωνή

Γελῶ

Χρόν.	Ὅριστική	Ἑποταχτική	Προσταχτική	Ἀπαρέμφ.	Μετοχή
Ἑνεστώτας	γελῶ γελᾶς γελᾷ γελοῦμε-ᾶμε γελᾶτε γελοῦν		γέλα ᾶς γελᾷ γελᾶτε ᾶς γελοῦν		γελώντως
Παρατατικός	(ἐ)γελοῦσα, γελοῦσες, γελοῦσε γελοῦσαμε, γελοῦσατε, γελοῦσαν				
Μέλλοντας διαρκῆς	θᾶ γελῶ, θᾶ γελᾶς, θᾶ γελᾷ θᾶ γελοῦμε, θᾶ γελᾶτε, θᾶ γελοῦν				
Μέλλοντας στιγμιαίος	θᾶ γελάσω, θᾶ γελάσης, θᾶ γελάση θᾶ γελάσωμε, θᾶ γελάσετε, θᾶ γελάσουν				
Ἀόριστος	(ἐ)γέλασα γέλασες γέλασε γελάσαμε γελάσατε γέλασαν	νᾶ γελάσω > γελάσης > γελάση > γελάσωμε > γελάσετε > γελάσουν	γέλασε ᾶς γελάση γελάσατε ᾶς γελάσουν	γελάσει	
Παρακείμενος	ἔχω, ἔχεις, ἔχει γελάσει ἔχομε, ἔχετε, ἔχουν γελάσει				
Ἐπερυντέλιος	εἶχα, εἶχες, εἶχε γελάσει εἶχαμε, εἶχατε, εἶχαν γελάσει				
Μέλλοντας σπυριέμφ.	θᾶ ἔχω, θᾶ ἔχης, θᾶ ἔχη γελάσει θᾶ ἔχομε, θᾶ ἔχετε, θᾶ ἔχουν γελάσει				

Δεύτερη συζυγία (περισπώμενα)

Πρώτη τάξη

Παθητική φωνή (ιέμαι)

Γελιέμαι

Χρόν.	'Οριστική	'Υποτακτική	Προσιακτική	'Απαρέμφ.	Μετοχή
'Ενεστώτας	γελιέμαι γελιέσαι γελιέται γελιούμαστε γελιέστε γελιούνται				
Παράτα- τιζός	γελιόμουν, γελιόσουν, γελιόταν γελιόμαστε, γελιόσατε, γελιόνταν (ἀγαπιούνταν)				
Μέλλοντας διαρκής	θά γελιέμαι, θά γελιέσαι, θά γελιέται θά γελιούμαστε, θά γελιέστε, θά γελιούνται				
συντελεσμός	θά γελαστώ, θά γελαστής, θά γελαστή θά γελαστούμε, θά γελαστήτε, θά γελαστούν				
'Αόριστος	γελάστηκα γελάστηκες γελάστηκες γελάστηκαμε γελάστηκατε γελάστηκαν	νά γελαστώ » γελαστής » γελαστή » γελαστούμε » γελαστήτε » γελαστούν	γελάσου ἄς γελαστή	γελαστή	γελασμέ- [νος]
Παρακεί- μενος	ἔχω, ἔχεις, ἔχει γελαστή (εἶμαι, εἶσαι, εἶναι γελασμένος κτλ.) ἔχομε, ἔχετε, ἔχουν γελαστή				
'Υπερσυν- τέλειος	εἶχα, εἶχες, εἶχε γελαστή (ἦμουν, ἦσουν, ἦταν γελασμένος κτλ.) εἶχαμε, εἶχατε, εἶχαν γελαστή				
Μέλλοντας συντελεσμ.	θά ἔχω, θά ἔχης, θά ἔχη γελαστή (θά εἶμαι γελασμένος κτλ.).				

Δεύτερη συζυγία (περιστώμενα)

Δεύτερη τάξη (—ῶ, —εῖς, —εῖ)

Ἐνεργητική φωνή

Προσκαλῶ

Χρόν.	Ὅριστική	Ἑποταχική	Προσταχτική	Ἀπαρέμφ.	Μετοχή
Ἐνεστώτας	προσκαλῶ προσκαλεῖς προσκαλεῖ προσκαλοῦμε προσκαλεῖτε προσκαλοῦν	νά προσκαλῶ » προσκαλῆς » προσκαλῆ » προσκολοῦμε » προσκαλῆτε » προσκαλοῦν	προσκαλεῖ ἄς προσκαλῆ προσκαλεῖτε ἄς προσκαλοῦν		προσκα- λῶντας
Παρατα- τικός	προσκαλοῦσα, προσκαλοῦσαμε	προσκαλοῦσες, προσκαλοῦσατε	προσκαλοῦσε προσκαλοῦσαν		
Μέλλοντας συντεταγμένους	θά προσκαλῶ, θά προσκαλοῦμε	θά προσκαλῆς, θά προσκαλῆτε	θά προσκαλῆ θά προσκαλοῦν		
Ἀόριστος	προσκάλεσα προσκάλεσες προσκάλεσε προσκάλεσαμε προσκάλεσατε προσκάλεσαν	νά προσκάλεσῶ » προσκάλεσῆς » προσκάλεσῆ » προσκάλεσῶμε » προσκάλεσῆτε » προσκάλεσῶν	προσκάλεσε ἄς προσκάλε- [ση προσκάλεσατε ἄς προσκάλε- [σουν	προσκαλέ- [σει	
Παρακει- μένος	ἔχω, ἔχομε	ἔχεις, ἔχετε	ἔχει ἔχουν	προσκαλέσει προσκαλέσει	
Ἑπεσυν- τέλειος	εἶχα, εἶχαμε	εἶχες, εἶχατε	εἶχε εἶχαν	προσκαλέσει προσκαλέσει	
Μέλλοντας συντελεσθέντες	θά ἔχω, θά ἔχομε	θά ἔχῃς, θά ἔχετε	θά ἔχῃ θά ἔχουν	προσκαλέσει προσκαλέσει	

Γραμματική Δημοτικῆς, Δ. Κλειδᾶ — Λ. Γαβαλά

Δεύτερη συζυγία (περισπώμενα)

Δεύτερη τάξη (οὔμαι)

Παιθητική φωνή

Λυπούμαι

Χρόν.	*Οριστική	*Υποταχτική	Προσταχτική	*Απαρέμφ.	Μετοχή
*Ενεστώτας	λυπούμαι λυπᾶσαι λυπᾶται λυπούμαστε λυπᾶστε λυποῦνται				
Παρατατικός	(ἐ)λυπόμουν, λυπόσουν, λυπόταν λυπόμαστε, λυπόσαστε, λυπόνταν (λυποῦνταν)				
Μέλιοντας στιγμιαίος διαρκής	θά λυπούμαι, θά λυπᾶσαι, θά λυπᾶται θά λυπούμαστε, θά λυπᾶστε, θά λυποῦνται				
*Αόριστος	θά λυπηθῶ, θά λυπηθῆς, θά λυπηθῆ θά λυπηθοῦμε, θά λυπηθῆτε, θά λυπηθοῦν				
*Αόριστος	(ἐ)λυπήθηκα λυπήθηκες λυπήθηκε λυπηθήκαμε λυπηθήκατε λυπήθηκαν	νά λυπηθῶ > λυπηθῆς > λυπηθῆ > λυπηθοῦμε > λυπηθῆτε > λυπηθοῦν	λυπήσου ἄς λυπηθῆ λυπηθῆτε ἄς λυπηθοῦν	λυπηθῆ λυπημένος	λυπημένος κλπ.)
Παρακείμενος	ἔχω, ἔχεις, ἔχει λυπηθῆ (εἶμαι, εἶσαι, εἶναι λυπημένος κλπ.) εἴχαμε, εἴχατε, εἴχαν λυπηθῆ				
*Υπερσυντέλιος	εἶχα, εἶχες, εἶχε λυπηθῆ (εἶμαι, εἶσαι, εἶναι λυπημένος κλπ.) εἴχαμε, εἴχατε, εἴχαν λυπηθῆ				
Μέλιοντας συντέλιος	θά ἔχω, θά ἔχης, θά ἔχη λυπηθῆ (θά εἶμαι γελασμένος κλπ.).				

Παρατηρήσεις στὰ περισπώμενα

1. Ὁ ἀόριστος τῆς πρώτης τάξεως (**ῶ, ᾱς, ᾶ**) στὰ περισπώμενα ἔχει κατάληξη **ασα, ασεσ, ασε** καὶ **ησα, ησεσ, ησε** (γελῶ, γέλασα, —ασεσ, —ασε καὶ πηδῶ, πήδησα —ησεσ, —ησε).

2. Ὁ ἀόριστος τῆς δευτέρας τάξεως (**ῶ, εῖς, εῖ**) ἔχει κατάληξη **—εσα, —εσεσ, —εσε** καὶ **—ησα, —ησεσ, —ησε** (προσκαλῶ, προσκάλεσα, —εσεσ, —εσε, ἀπορῶ, ἀπόρησα, —ησεσ, ησε).

Ὁρθογραφία: Τὰ περισπώμενα ρήματα στὴ μακρόχρονη λήγουσα παίρνουν περισπωμένη (ἀγαπᾶ, ἀπορεῖ, πηδοῦν).

Ὅπως τὸ **γελῶ** κλίνονται: ἀπαντῶ, κυβερνῶ, κεντῶ, κυνηγῶ, νικῶ, πηδῶ, ρωτῶ, σταματῶ, τιμῶ, τρουπῶ, χτυπῶ, χαιρετῶ γελῶ, διψῶ, κρεμῶ, περνῶ).

Ὅπως τὸ **καλῶ** κλίνονται: ἀδικῶ, ἀπορῶ, ἀργῶ, ἐπιθυμῶ, καλλιερῶ, κατοικῶ, ποθῶ, προσπαθῶ, φιλῶ, ὠφελῶ, ἀφαιρῶ, θαρῶ, μπορῶ.

Ὅπως τὸ **γελιέμαι** κλίνονται: κρατιέται, πετιέμαι, τρουπιέμαι, βαριέμαι, κρεμιέμαι παραπονιέμαι.

Ὅπως τὸ **λυποῦμαι** κλίνονται: θυμοῦμαι, φοβοῦμαι, κοιμοῦμαι.

Ἄσκηση 128. 1. Γράφε τὸ α' ἐνικὸ πρόσωπο τοῦ ἀορίστου τῆς ὀριστικῆς στὰ ρήματα: ἀπαντῶ, ρωτῶ, περνῶ, τραβῶ, προσπαθῶ, φιλῶ, ἀφαιρῶ καὶ θαρῶ.

Ἄσκηση 129. 2. Γράφε τὸ α' ἐνικὸ πρόσωπο τοῦ παθητικοῦ ἀορίστου στὰ ἴδια ρήματα.

Ἄσκηση 130. 3. Γράφε τὸ β' πληθυντικὸ πρόσωπο τοῦ ἐνεργητικοῦ καὶ παθητικοῦ παρακειμένου στὰ ἴδια ρήματα.

Ρήματα ἀπρόσωπα

Δὲ μὲ μέλει αὔριο **πρέπει** νὰ εἶσαι ἕτοιμος.

Τὰ ρήματα **μέλει, πρέπει** καὶ ἄλλα, βρίσκονται στὸ γ' ἐνικὸ πρόσωπο μόνο, χωρὶς ὑποκείμενο ἓνα πρόσωπο ἢ ἓνα πράγμα. Τὰ ρήματα αὐτὰ λέγονται **ἀπρόσωπα**.

Τέτοια ρήματα ποὺ συνηθίζονται στὸ γ' ἐνικὸ πρόσωπο εἶναι:

α) ρήματα που φανερώνουν φυσικά φαινόμενα: γλυκοχαράζει, ξημερώνει, μεσημεριάζει, βραδιάζει, βρέχει, χιονίζει, φέγγει, χειμωνιάζει, καλοκαιριάζει, ρίχνει (χαλάζι), κάνει (κρύο) κ.ά.

β) ρήματα από τα γνωστά σε όρισμένες φράσεις ή με όρισμένη σημασία π.χ. γίνεται (δὲ γίνεται νὰ μᾶς ἀφήσης μόνους), κοντεύει νὰ νυχτώση, πειράζει, ταιριάζει, τυχαίνει.

γ) ἄλλα ρήματα μέλει, πρέπει, συμφέρει, βολεῖ, πρόκειται.

Εργασία. Γράφε σε ἰδιαίτερο φύλλο τοῦ τετραδίου σου ὅσα ἀπρόσωπα ρήματα, σὰν τὰ παραπάνω, βρίσκεις στὸ ἀναγνωστικό σου.

Ρήματα ἀνώμαλα

πλένω — ἔπλυνα
φεύγω — ἔφυγα
λαβαίνω — ἔλαβα

βλέπω — εἶδα — δὲς
λέ(γ)ω — εἶπα — πῆς
ἔρχομαι — ἤρθα — ἔλα

Τὰ παραπάνω ρήματα δὲ σχηματίζονται ὅπως τὰ ρήματα ποὺ μάθαμε ὡς τώρα. Παρουσιάζουν ἀνωμαλία. Ἀνωμαλία στὸ **σχηματισμὸ τῶν χρόνων**. Ὅλοι οἱ χρόνοι δὲ σχηματίζονται ἀπὸ τὸ ἴδιο θέμα (βλέπω — εἶδα κτλ.). Παρουσιάζουν ἀνωμαλία καὶ στὴν **κλίση (εἶδα — ὑποτακτικὴ νὰ δῶ — προστακτικὴ δὲς**.

Τὰ ρήματα αὐτὰ τὰ ὀνομάζουμε **ἀνώμαλα**. Ὑπάρχουν τέτοια ρήματα πολλὰ.

Παρακάτω δίνουμε τὰ πιὸ συχνὰ ἀπ' αὐτὰ.

Ἐνεστώτας	Ἀόριστος ἐνεργητικός	Ἀόριστος παθ.	Μετοχή Παθητ.
ἀνεβαίνω	ἀνέβηκα, ν' ἀνέβω, ν' ἀνεβῶ, ἀνέβα, ἀνεβῆτε		ἀνεβασμένος
αὐξάνω	αὔξησα	αὐξήθηκα	αὐξημένος
ἀφήνω	ἄφησα, ἀφήκα	ἀφέθηκα	ἀφημένος
βάζω	ἔβαλα	βάλθηκα	βαλμένος
προσβάλλω	πρόσβαλα	προσβάλθηκα	προσβλημένος
		προσβλήθηκα	

<i>Ἐνεστώτας</i>	<i>Ἀόριστος ἐνεργητικός</i>	<i>Ἀόριστος παθ.</i>	<i>Μετοχή παθητική</i>
βγάζω	βγῆκα, νὰ βγῶ, βγῆς		βγαλμένος
βλέπω	εἶδα, νὰ δῶ, δές, δῆτε	εἰδῶθηκα	ἰδωμένος
βρέχω	ἔβροξα	βροάθηκα	βρε(γ)μένος
βρίσκω	βροῆκα (ἤβρα) βροῶ, βροῖς	βροέθηκα	
γίνομαι	ἔγινα	γίνηκα	γινωμένος
γέρνω	ἔγειρα		
διαβαίνω	διάβηκα, διαβῶ		
δίνω	ἔδωσα	δόθηκα	δοσμένος, δο- [μένος
ἔρχομαι	ἤρθα, ἔρθω, ἔλα		καμένος
καίω	ἔκαψα	κάηκα	κλαμένος
κλαίω	ἔκλαψα	κλαύθηκα	εἰπωμένος
λέγω	εἶπα, πῶ, πές, πῆτε	εἰπῶθηκα	μαθημένος
μαθαίνω	ἔμαθα	μαθεύτηκα	
μένω	ἔμεινα		
μπαίνω	μπῆκα, μπῶ, μπές, ἔμπα, μπῆτε		
παραγγέλλω	παράγγειλα	παραγγέλθηκα	παραγγελμένος
πηγαίνω	πῆγα, ἄμε		πηγεμένος
πίνω	ἤπια, πιῶ, πιές	πιῶθηκα	πιωμένος
πλένω	ἔπλυνα	πλύθηκα	πλυμένος
σέρνω	ἔσυρα	σύρθηκα	συρμένος
σπέρνω	ἔσπειρα	σπάρθηκα	σπαρμένος
στέλλω	ἔστειλα	στάλθηκα	σταλμένος
τρῶ(γ)ω	ἔφα(γ)α	φαγῶθηκα	φαγωμένος
τυχαίνω	ἔτυχα		
φεύγω	ἔφυγα		

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12ο

ΜΕΤΟΧΕΣ

1. Ὁ Φάνης τρέχοντας πάει σχολεῖο. 2. Τὰ παιδιὰ τρέχοντας γυρίζουν σπίτι τους. 3. Ἡ Ἄννα πηδώντας πάει στὴ δουλειά. 4. Τὰ κορίτσια πηδώντας μπαίνουν στὸ σχολεῖο. 5. Ἡ Βάσω γυρίζει σπίτι κλαμένη. 6. Οἱ γεωργοὶ εἶναι εὐχαριστημένοι ἀπὸ τὴ βροχή.

Οἱ λέξεις τρέχοντας, πηδώντας, κλαμένος, εὐχαριστημένος γίνονται ἀπὸ ρήματα καὶ ἔχουν σημασία ἐπιθέτου καὶ λέγονται μετοχές.

Οἱ μετοχές εἶναι ἐνεργητικὲς ἢ παθητικὲς.

Οἱ ἐνεργητικὲς τελειώνουν σὲ —οντας καὶ —οντας καὶ εἶναι ἄκλιτες.

Οἱ παθητικὲς τελειώνουν σὲ —μένος, —μένη, —μένο καὶ μερικὲς φορές σὲ —όμενος, —όμενη, —όμενο. Βλέπουμε πὼς ἔχουν τρία γένη καὶ κλίνονται σὰν ἐπίθετα (εὐχαριστημένος—εὐχαριστημένοι).

Ὁρθογραφία: 1. Ἡ κατάληξη —οντας γράφεται μὲ **ο** ὅταν αὐτὸ εἶναι ἄτονο, στὰ βαρύτενα ρήματα (παίζω—παίζοντας).

2. Ἡ κατάληξη —ώντας γράφεται μὲ **ω** ὅταν τονίζεται, στὰ περισπώμενα (πηδῶ—πηδώντας).

3. Ἡ κατάληξις —**μένος**, —**μένη**, —**μένο** γράφεται μὲ ε (δε-μένος, παρμένος, λυμένος).

Σειρὲς μετοχῶν

Σὲ —**ημένος** (μὲ η) ἀγαπημένος, λυπημένος, τραπεημένος τιμημένος.

Σὲ —**ισμένος** (μὲ ι) σκαλισμένος, δροσιμένος, στολισμένος, ποτισμένος, καθιςμένος, χτισμένος.

Σὲ —**ωμένος** (μὲ ω) πιωμένος, γινωμένος, ἰδωμένος, λυωμένος, εἰπωμένος, καμωμένος, φαγωμένος, κρυωμένος, φαγωμένος.

***Άσκησις 131.** Ἰ. Πῶς λέγεται ἐκεῖνος ποῦ ἔχει κεντηθῆ, ποῦ ἔχει ξεχασθῆ, ποῦ ἔχει στολισθῆ, ποῦ ἔχει φαγωθῆ, ποῦ ἔχει δαρθῆ, ποῦ ἔχει ἀδικηθῆ, ποῦ ἔχει τιμωρηθῆ ;

***Άσκησις 132.** Πῶς λέγεται ἐκεῖνη ποῦ εἶναι καμωμένη σάν πέτρα, σάν μάρμαρο ; ποῦ εἶναι σκεπασμένη μὲ σκουριά ;

***Άσκησις 133.** Ὅπου εἶναι παῦλες στό τέλος, βάλε τήν κατάληξις —**μένος**, —**μένη**, —**μένο**.

Μιά βοσκοπούλα ροδοπλάσμι— τ' ἄρνι τῆς χάνει στήν ἐρημίᾳ, κι' ἀπελπισμ— τὰ ὄρη τρέχει.

Ἄπ' τὰ κόκκαλα θγαλμ— τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά
καί σάν πρῶτα ἀντρειωμ— χαῖρε, ὦ χαῖρε, Ἐλευθεριά.

Ὁ βρεγμ— τῆ βροχῆ δὲν τῆ φοβάται.

Μαθημ— τὰ βουνά ἀπὸ χιόνια. Κόκκινη κλωστή κλωσμ— στήν ἀνέμη γυρισμ—

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 13ο

ΑΚΛΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

Ἐπιρρήματα

Ἐπιρρήματα λέμε τίς ἀκλίτες λέξεις, ποῦ πᾶνε μαζί μὲ τὰ ῥήματα τίς περισσότερες φορές (τὰ προσδιορίζουν) καί φανερώνουν : **τόπο**, **χρόνο**, **τρόπο ποσῶ** καί ἄλλα.

Πέφτω **κάτω** = φανερώνει τόπο, δηλαδή **ποῦ** πέφτω.

Φεύγω **σήμερα** = φανερώνει χρόνο, δηλαδή **πότε** φεύγω.

Πέρασα *καλά* = φανερώνει τὸν τρόπο, δηλαδή *πῶς* πέρασα.

Ἔφαγα *πολὺν* = φανερώνει τὸ ποσό, δηλαδή *πόσο* ἔφαγα.

Στὶς παραπάνω προτάσεις βλέπομε, πὸς ἐπιρροήματα προσδιορίζουν *ρήματα*. Μποροῦν ὅμως νὰ προσδιορίζουν καμιά φορά καὶ *ἐπίθετα*, *οὐσιαστικά* ἢ *ἄλλα ἐπιρροήματα* :

Πολὺν καλός, στὸ *κάτω* δωμάτιο, *πολὺν* νωρίς.

Τὰ ἐπιρροήματα ἀνάλογα μὲ τὴ σημασίαν τους τὰ χωρίζομε σὲ πέντε εἶδη : α) *τοπικά*, β) *χρονικά*, γ) *τροπικά*, δ) *ποσοτικά* καὶ ε) *βεβαιωτικά* (δισταχτικά ἢ ἀρνητικά).

α) *Τοπικά* : Τὰ κυριώτερα τοπικά εἶναι : ἐδῶ, ἐκεῖ, πέρα, δῶθε, παρέκει, παντοῦ, κάπου, πουθενά, (ἀ)πάνω, κάτω, δεξιὰ, ἀριστερά, ψηλά, χαμηλά, χάμω, δίπλα, πλάϊ, πίσω, (ἐ)μπρὸς (μπροστά), μέσῳ, ἔξω, ἀπέναντι, σιμά, κοντά, παράμερα, ἀπόμερα, παράπλευρα, μακριά, ἀντίκρου (ἀντικρύ), γύρω, ὀλόγυρα, νότια, ἀνατολικά, βόρεια, δυτικά, μεταξύ, ἀναμεταξύ, ἀνάμεσα. Ποῦ ; (ὅταν ρωτοῦμε) ποῦ, ὅπου.

β) *Χρονικά* : Πότε ; ὅποτε, ποτέ, πότε-πότε, κάποτε, κάπου-κάπου, πάντα, πάντοτε, ἄλλοτε, ὀλοένα, τότε, τώρα, ἀμέσως, εὐθύς, κούλας (κούλα), πιά, μόλις, ἀκόμη (ἀκόμα), πάλι, ξανά, συχνά, συνήθως, ἴσως, ἔπειτα, κατόπι, πρὶν, πρῶτα, πρωύτερα, ἔξαρχῆς ἀπαρχῆς, νωρίς, ἀργά, γρήγορα, στὴν ὥρα, μαζί, ἀδιάκοπα, χτές, *προχτές*, σήμερα, (ἐ)ψές, ἀπόψε, ἀνήμερα, αὔριο, μεθαῦριο, πέρσι, φέτος, τοῦ χρόνου.

γ) *Τροπικά* : Πῶς ; καθῶς, ὅπως, ἔτσι, μαζί, κάπως, ἀλλιῶς, ὁπωσδήποτε, *καλά*, *κακά*, σιγά, (ἀ)γάλια, ἄξαφνα, ἴσια, ὠραῖα, *χωριστά*, μόλις, μονάχῃ, μεμιάς, ἐπίσης, μονομιᾶς, ἰδίως, κυρίως, προπάντων, εἰδεμή, τυχόν, χάρισμα, καλῶς, ἀκριβῶς, ἐντελῶς, εὐτυχῶς, ἔξῃς, εὐχάριστα, εὐχαρίστως, σάν, ὡς.

δ) *Ποσοτικά* : Ὅσο, ὁσοδήποτε, τόσο, μόνο, πολὺ, περισσό-τερο, πιά, λίγο, λιγάκι, λιγότερο, κομμάτι, ἀρκετά, κάμποσο, σκεδόν, τουλάχιστο, περίπου, ἀπάνω-κάτω, ἔξισου, μόλις, καθόλου, διόλου, ὀλίγελα.

ε) *Βεβαιωτικά* : ναί, μάλιστα, βέβαια, βεβαιότατα, ὀρισμένως, ἀλήθεια, (ἀληθινά), σωστά.

Δισταχτικά: ἴσως, τάχα, πιθανόν.

Ἀρνητικά: ὄχι, δέ(ν), μή(ν), ὄχι βέβαια, πιά.

Ὁρθογραφία: 1. Ὅσα ἐπιρρηματα τελειώνουν σὲ —**ως** γράφονται μὲ **ω** ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἐμπρός, ἐντός, ἐκτός, φέτος, τέλος, (ἀκριβῶς, εὐτυχῶς, ἀμέσως, ἀλλιῶς, δυστυχῶς).

2. Ὅσα τελειώνουν σὲ —**ω** γράφονται μὲ **ω** (κάτω, πάνω, πίσω, ἔξω, γάμω, ἐδῶ, γύρω).

3. Ὅσα τελειώνουν σὲ —**ι** γράφονται:

α) μὲ γιώτα (ι): ἔτσι, μαζί, πάλι, πέρσι.

β) μὲ ἦτα (η): ἀκόμη.

γ) μὲ (ει): ἐκεῖ.

4. Ἡ μακρόχρονη λήγουσα τῶν ἐπιρρημάτων παίρνει περισπωμένη ἐκτὸς ἀπὸ τὸ καθῶς (καλῶς, κακῶς, ἀκριβῶς, ἐδῶ, ἐκεῖ, μονομιᾶς).

5. Τὸ **α** στὸ τέλος τῶν ἐπιρρημάτων εἶναι βραχύχρονο (πρῶτα, ὠραῖα, σπουδαῖα).

6. Τὰ ἐρωτηματικά **ποῦ** καὶ **πῶς** παίρνουν πάντοτε περισπωμένη (ποῦ πηγαίνει, πῶς ἦρθες).

Σημείωση. Τὸ **ποῦ** καὶ **πῶς** παίρνουν ὀξεῖα ὅταν δὲ ρωτᾶμε (αὐτὸ ποῦ σοῦ εἶπα, ἔμαθα πῶς . . .).

Ἀσκηση 134. Γράψε τίς καταλήξεις τῶν ἐπιρρημάτων στίς παρακάτω φράσεις: Πέρασ— πῆγα στὴν κατασκήνωση καὶ κάθισα πάν— ἀπὸ εἴκοσι μέρες. Πέρασα πολ— ὠραῖ— μὲ τοὺς φίλους μου τόσ— ποῦ δὲ θὰ ξεχάσω ποτέ. Ἡ τοποθεσία ἦταν πολ—ὠραία. Γύρ— γύρ— ἔτρεχαν νερὰ καὶ παντ—ἔβλεπες πεῦκα καὶ ἔλατα. Τρώγαμε νωρ— καὶ ὕστερ— ἀπὸ τὴν ὁμαδικὴ προσευχὴ ξαπλώναμε γρήγορ— στὰ κρεβάτια μας. Στίς εἴκοσι μέρες ἀκριβ— γυρίσαμε κάτ— στὰ σπίτια μας.

Προθέσεις

Ὑστερα ἀπὸ τὴν καταστροφὴ τῶν Περσῶν **στὴ** Σαλαμίνα ὁ Ξέρξης **μὲ** τὸν ὑπόλοιπο στρατό του τράβηξε **γιά** τὴν Περσία. **Σὲ** τί κατάντια τὸν ἔφεραν τὰ περήφανα σχέδιά του!

Οἱ λέξεις **ἀπό**, **σ(ε)τήν**, **μέ**, **γιά**, **σέ**, μπαίνουν μπροστὰ στὰ

ὀνόματα ἢ καὶ τὰ ἐπιρρήματα καὶ φανερόνουν ὅτι καὶ τὰ ἐπιρρήματα τόπο, τρόπο κτλ. Αὐτὲς οἱ ἄκλιτες λέξεις λέγονται **προθέσεις**.

Οἱ κυριώτερες προθέσεις στὴ γλώσσα μας εἶναι:
μέ, σέ, γιά, ὡς, πρὸς (μονοσύλλαβες)· **κατά, μετά, παρά, ἀντί, ἀπό, χωρὶς, δίχως** (δισύλλαβες)· **ἴσαμε** (τρισύλλαβη).

Στὴ γλώσσα μας ἔχομε ἀκόμη μερικὲς προθέσεις ἀπὸ τὴν ἀρχαία γλώσσα: **ἐκ (ἐξ), ἐν, ἐπί, πρὸ, ὑπέρ, σύν, διά, εἰς, ἀνά, περὶ, ὑπό, μέχρι** (καταχρηστική).

Σημείωση Πολλὲς προθέσεις ἐνώνονται μὲ λέξεις, προπάντων μὲ τὸ ἄρθρο καὶ κάνουν σύνθετες λέξεις· π.χ. στὴν=σὲ+τὴν, στοῦ=σὲ+τό, ἀντιστέκομαι=ἀντί+στέκομαι, κατακόκκινος=κατα+κόκκινος.

Ὁρθογραφία: Τὸ ε τῆς πρόθεσης **σὲ** ὅταν ἐνώνεται μὲ τὰ ἄρθρα χάνεται καὶ γίνεται μιὰ λέξη· σὲ+τό=στό, σὲ+τοὺς=στοὺς, σὲ+τίς=στίς).

Τὸ ἴδιο χάνονται τὰ τελευταῖα φωνήεντα ἀπὸ τὶς προθέσεις **μέ, σέ, γιά, ἀπό,** καὶ στὴ θέση τους μπαίνει ἀπόστροφος (γίνεται ἐκθλιψη) π.χ. μ' αὐτόν, σ' ἐμένα, γι' αὐτούς.

Ἀσκηση 135. Νὰ θρῆς ἀπὸ τὸ σημερινό σου μάθημα καὶ νὰ γράφης χωριστὰ τὰ ἐπιρρήματα καὶ τὶς προθέσεις.

Σύνδεσμοι

Ὁ Πελοπίδας **καὶ** ὁ Ἐπαμεινώντας ἦταν Θηβαῖοι στρατηγοί.
 Ὁ Λεωνίδας πολέμησε γενναῖα, **ἀλλὰ** σχοτώθηκε.

Μήπως ὅμως ἡ δόξα του εἶναι λιγότερη;

Οἱ λέξεις **καί, ἀλλά, μήπως, ὅμως** ἐνώνουν (συνδέουν) λέξεις ἢ προτάσεις μεταξύ τους. Αὐτὲς οἱ λέξεις λέγονται **σύνδεσμοι**.

Σύνδεσμοι λοιπὸν εἶναι οἱ ἄκλιτες λέξεις, ποὺ ἐνώνουν λέξη μὲ λέξη ἢ πρόταση μὲ πρόταση.

Οἱ σύνδεσμοι εἶναι:

1. **Συμπλεκτικοί:** καί, οὔτε, μήτε (**οὔτε** ἐγὼ **οὔτε** ἐσὺ).

2. **Διαχωριστικοί** : ἢ, εἴτε («τὰν ἢ ἐπὶ τὰς»).
3. **Ἀντιθετικοί** : μά, ἀλλά, ὅμως, ὥστόσο, ἐνῶ, ἂν καί, μόνο, μολονότι (**μολονότι** συνέφιασε δὲν ἔβρεξε).
4. **Εἰδικοί** : ὅτι, πού, πὼς (μοῦ εἶπες **πὼς** θὰ πᾶς).
5. **Χρονικοί** : ὅταν, σάν, ἐνῶ, καθὼς, ἀφοῦ, πρίν, μόλις, προ- τοῦ, ὥσπου (**μόλις** εἶδα τὸν ἥλιο...).
6. **Αἰτιολογικοί** : γιατί, ἀφοῦ, ἐπειδὴ (δὲν ἤρθα **γιατί**...)
7. **Υποθετικοί** : ἂν (σάν, ἅμα), ἔάν, ἴσως, ἐκτὸς ἂν (**ἂν** μελε- τήσω θὰ προβιασῶ).
8. **Τελικοί** : νά, γιὰ νά (πῆγα στὴν ἐκκλησία **γιὰ νά** ἔξομο- λογηθῶ).
9. **Συμπερασματικοί** : λουπόν, ὥστε, ἄρα, ἐπομένως (**ὥστε λοι- πὸν** θὰ ταξιδέψης;)
10. **Ἐπεξηγηματικός** : δηλαδή.
11. **Ἀποτελεσματικοί** : ὥστε, (νά), πὸν (ἀνέβηκε τόσο ψηλὰ **ὥστε** ἔβλεπε τὴ θάλασσα).
12. **Συγκριτικός** : παρὰ.
13. **Δισταχτικοί** : μή(ν), μήπως (φοβοῦμαι **μήπως** βρέξει).

Πα ρ α τ η ρ ῆ σ ε ι ς. 1. Πρόσεχε νὰ ξεχωρίζης τὸν εἰδικὸ σύνδεσμο **πὼς** ἀπὸ τὸ τροπικὸ ἐπίρρημα **πᾶς**. Εἶπα **πὼς** θὰ πῆγαινα ἐκδρομὴ, ἀλλὰ **πᾶς** μπορούσα μὲ τόση βροχή.

2. Τὸν εἰδικὸ σύνδεσμο **ὅτι** μὲ τὴν ἀντωνυμία **ὅτι** : Ἔξερεις **ὅτι** ἀκούω **ὅτι** μοῦ πῆς.

3. Τὸν εἰδικὸ σύνδεσμο **ποῦ** ἀπὸ τὸ τοπικὸ ἐπίρρημα **ποῦ** (**ποῦ** πῆγε αὐτὸς **ποῦ** πέρασε).

Ἄσκηση 136. Νὰ βρῆς ἀπὸ τὸ μάθημά σου τοὺς συνδέσμους καὶ νὰ πῆς τί εἶδους εἶναι ὁ καθένας.

Ἐπιφωνήματα

1. «Χαῖρε **ὦ!** χαῖρε, Ἐλευθεριά».
2. «**Ἄλιμονο** στοὺς κόπους, **κρίμα** στὶς δούλεψές μας».
3. «**ᾠ** καλὲ Θεέ μας
δειχνε μας στοργή
πάντα ἔδῳ στὴ γῆ».

4. « **Αχ** νὰ μποροῦσα κάθε ἀρχὴ
 σὲ κάθε πράξη μου καλὴ
 στὸ τέλος νὰ τὴ φτάσω ».

Ἡ λέξι **ὦ** ! ἐκφράζει θαυμασμό.

Ἡ λέξι **ἀλίμονο** φανερώνει λύπη.

Ἡ λέξι **ὦ** μπαίνει στὴν Κλητικὴ καὶ μ' αὐτὸ παρακαλοῦμε.

Ἡ λέξι **ἄχ** φανερώνει πόνο.

Οἱ ἀκλιτες αὐτὲς λέξεις λέγονται **ἐπιφωνήματα** καὶ τὶς χρησιμοποιοῦμε γιὰ νὰ ἐκφράσωμε λύπη, χαρὰ, θαυμασμό, ἐκπληξη, ἀπορία κτλ.

Ἐπιφωνήματα λοιπὸν λέγονται οἱ ἀκλιτες λέξεις ποὺ ἐκφράζουν χαρὰ, λύπη, συμπόνια, θαυμασμὸ καὶ ἄλλα συναισθήματα τῆς ψυχῆς μας.

Τὰ ἐπιφωνήματα φανερώνουν :

1. **Θαυμασμὸ** : ἄ !, ἴ !, ὄ !, ποπό !, μπά !
2. **Ἀπορία** : ἄ !, ὄ !, μπά !
3. **Πόνο - λύπη** : ἄχ !, ὠμέ !, ὦ !, ὄχ !, ὄχου !, ἀλί !, ἀλίμονο !
4. **Στενοχωρία, ἀπελπισία, ἀηδία** : ἔ !, οὐ !, οὐφ !, πούφ !, πᾶ-πᾶ-πᾶ !
5. **Εὐχὴ** : μακάρι !, ἄμποτε !, εἶθε !
6. **Περίπαιγμα, εἰρωνεία** : ἔ !, οὐ !, ἀχαχούχα !, γιούχα !
7. **Ἐπιδοκιμασία, ἔπαινο** : γειά σου !, μπράβο !, εὐγε !
8. **Κάλεσμα** : ἔ !, ὦ !
9. **Παρακίνηση** : ἄ !, χά !, αἴ !, ἄμε !, ἄντε !, μάρος !, ἄλτ !, στόπ !, σοὺτ !, μπρός !, στ !
10. **Ἄρνηση** : ἄ μπά !
11. **Ἀβεβαιότητα** : χμ !
12. **Ἐπιφωνηματικὲς ἐκφράσεις** : Γιὰ ἐπιφωνήματα μεταχειρίζονται καὶ μερικὲς ἐκφράσεις : κοίμα !, φοίτη !, Θεέ μου !, Χριστέ καὶ Παναγιά !, προσοχή !, θάρρος !, βοήθεια !, ἔλα !, ζήτω !, ἔξω !, περαστικά !, ὠραϊά !, συγχαρητήρια !, νὰ σὲ χαρῶ !

Ὁρθογραφία : Μετὰ τὸ ἐπιφώνημα βάζομε θαυμαστικόν.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟ.

Ἡ σημερινὴ γλῶσσα ποὺ μιλοῦμε εἶναι συνέχεια τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλῶσσας, ποὺ μιλοῦσαν ἀπὸ 3.000 χρόνια οἱ δοξασιμένοι μας πρόγονοι. Μὲ τὸ πέρασμα τοῦ καιροῦ πολλὲς λέξεις ἄλλαξαν καὶ πῆραν διαφορετικὴ μορφή. Πολλὲς ξένες λέξεις προστέθηκαν στὴ γλῶσσα μας ἀπὸ τὴ γλῶσσα τῶσων ξένων λαῶν ποὺ πέρασαν ἀπὸ τὸν τόπο μας, ὅπως μαθαίνομε ἀπὸ τὴν ἱστορία: (ξενικὲς λέξεις=καπετάνιος, κολόνια, σπὸρ, φουτ-μπόλ, Πάσχα, ἄλφα-βήτα κτλ.).

Καὶ τώρα ἀκόμη ἐξακολουθοῦν νὰ γίνονται νέες λέξεις καὶ νὰ πλουτίζεται ἔτσι συνεχῶς ἡ γλῶσσα μας.

Οἱ νέες αὐτὲς λέξεις τῆς γλῶσσας μας γίνονται μὲ τρεῖς τρόπους: α) μὲ τὴν **ὀνοματοποιΐα**, β) μὲ τὴν **παραγωγή** καὶ γ) μὲ τὴν **σύνθεση**.

α) **Ὀνοματοποιΐα**. Ἡ γλῶσσα μας ἀπὸ τὶς φωνὲς τῶν ζώων ἢ τοὺς ἤχους καὶ κρότους τῶν πραγμάτων φτιάγει καινούριες λέξεις· ὁ τρόπος αὐτὸς λέγεται ὀνοματοποιΐα.

Παράδειγμα τὰ: **κακαρίζω** (ἀπὸ τὸ **κά, κά, κά**, τῆς κότας)

γαβγίζω (ἀπὸ τὸ **γάβ, γάβ** τοῦ σκύλου)

καχανίζω (ἀπὸ τὸ **χά, χά, χά!**)

γαργάρα (ἀπὸ τὸ **γάρ, γάρ**).

β) **Παραγωγή**. Πολλὲς λέξεις γίνονται ἀπὸ τὸ θέμα ἄλλων λέξεων· αὐτὲς οἱ καινούριες λέξεις λέγονται **παράγωγες**· ἐγὼ ἐκεῖνες ποὺ δίνουν τὸ θέμα τους γιὰ νὰ γίνουν οἱ νέες, λέγονται **ρίζες** ἢ **πρῶτες** λέξεις· ὁ τρόπος αὐτὸς λέγεται **παραγωγή**.

Παράδειγμα τὰ: **πήδημα, πηδηχτός, πηδηχτά,**
γυμνῶνω, γυμνάζω, γύμνασμα, γυμναστική.

Σημείωση. Οἱ παράγωγες λέξεις μπορεῖ νὰ εἶναι: **ρήματα, ὀνό-**

ματά ουσιαστικά και επίθετα με διάφορες καταλήξεις που λέγονται **παραγωγικές** καταλήξεις.

γ) **Σύνθεση**: Οί σύνθετες λέξεις γίνονται με δυὸ τρόπους: ἢ μ' ἓνα μόριο, πού παίρνουν μπροστά τους οἱ λέξεις, ἢ με δυὸ καὶ περισσότερες λέξεις (ἀπλές), πού ἐνώνονται σὲ μιὰ. Οἱ καινούργιες λέξεις λέγονται **σύνθετες** καὶ ὁ τρόπος αὐτὸς **σύνθεση**.

Παραδείγματα: τύχη-ἄτυχος, καρδιά-ἄκαρδος, πόνος-ἄπικνος,

γράφω-ξεγράφω, ἄξιος-ἀνάξιος,

παίζω+γελῶ=παιζογελῶ, πονῶ+δόντι=πονόδοντος,

ἐπι+γράφω=ἐπιγραφὴ, συν+μαθητὴς=συμμαθητὴς.

Ἔργασία. Γράφε σὲ ξεχωριστὴ σελίδα τοῦ τετραδίου σου ὅσες λέξεις ὀνοματοποιημένες μπορεῖς νὰ βρῆς, σὲ ἄλλη σελίδα παράγωγες καὶ σ' ἄλλη σύνθετες λέξεις.

***Άσκηση 137**. Ἀπὸ ποιῆς ἀπλές λέξεις ἔγιναν οἱ παρακάτω σύνθετες: ἀμπελοχώραφα, λιανοτράγουδο, ἀνεμόσκαλα, λογοφέρνω, κίτρινοπράσινο, ἀστραπόβροντο, ἀρχοντόσπιτο, κατάματα, ὀλημερής, λαχανόκηπος, παραδουλεύτρα, τραπεζομάντηλο.

***Άσκηση 138**. Σχημάτισε σύνθετες λέξεις, ἀπὸ τίς παρακάτω ἀπλές: περι+πατῶ, γλυκό+λεμόνι, καράβι+πανί, πρῶτος+ἐξάδελφος, κατὰ+κόκκινος, θάλασσα+δέρνω, πολὺ+πάθος, ἀνοιχτὸ+χέρι, ὄλο+νύχτα, ὄλη+μέρα.

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ

Οί λέξεις πού χρησιμοποιοῦμε κάθε φορά, πού μιλοῦμε ἢ γράφομε δὲν μπαίνουν στοῦ λόγο ὅπως τύχη, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ δρισμένους κανόνες. Οἱ κανόνες αὐτοὶ λέγονται **συντακτικοὶ κανόνες**. Τὸ μέρος τῆς Γραμματικῆς, πού μᾶς διδάσκει μὲ ποιούς κανόνες πλέκονται οἱ λέξεις στοῦ λόγο, λέγεται **συντακτικό**.

1. Ἀπλή πρόταση

Ὁ μαθητῆς μελετᾷ τὸ πρόβατο βόσκει τὸ τριαντάφυλλο μαράθηκε. Κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς παραπάνω μικρὲς ὁμιλίες, πού ἔχουν ἓνα τέλειο νόημα, λέγεται **πρόταση**.

2. Κύριοι ὅροι τῆς προτάσεως

α) **ὑποκείμενο** : Κανονικὰ σὲ κάθε πρόταση ὑπάρχει ἓνα οὐσιαστικὸ γιὰ τὸ ὁποῖο γίνεται λόγος· αὐτὸ λέγεται ὑποκείμενο : π.χ. ὁ **ἥλιος** λάμπει ἐδῶ γίνεται λόγος γιὰ τὸν ἥλιο· ὁ ἥλιος εἶναι τὸ ὑποκείμενο. Τὸ ἴδιο λέμε : ὁ **Γιῶργος** μελετᾷ, τὸ **τριαντάφυλλο** μυρίζει.

β) **κατηγορούμενο** : Ὁ Πέτρος εἶναι **καθαρός**.

Τὸ ὄνομα **καθαρός** φανερώνει τί εἶναι τὸ ὑποκείμενο· ἡ λέξη αὐτή, πού φανερώνει τί εἶναι τὸ ὑποκείμενο, λέγεται **κατηγορούμενο**.

γ) **συνδεδεικτό** : Τὸ ὑποκείμενο καὶ τὸ κατηγορούμενο συνδέονται μὲ ἓνα ρῆμα, πού λέγεται **συνδεδεικτό**. Στὴν πρότασή μας συνδεδεικτὸ ἔχομε τὸ ρῆμα **εἶναι**.

Σημείωση. Γιὰ συνδεδεικτὸ χρησιμοποιοῦνται τὰ ρήματα : εἶμαι, γίνομαι, μένω, θρίσκομαι, γεννιέμαι, ὑπηρετῶ, ἔκαμα, στάθηκα, χρημάτισα.

3. Σύνθετη πρόταση

**“Αντρες, γυναίκες και παιδιά χορεύουν, τραγουδάνε.
Ο Ἄριστείδης ἦταν τίμιος, καλὸς καὶ δίκαιος.**

Στὶς παραπάνω προτάσεις βλέπομε πὸς ὑπάρχουν περισσότερα ἀπὸ ἓνα ὑποκείμενα, ρήματα καὶ κατηγορούμενα· οἱ προτάσεις αὐτὲς λέγονται σύνθετες.

4. Συμπληρωμένη πρόταση—ἠροσδιορισμοὶ

Τὰ μικρὰ παιδιά κοιμοῦνται νωρίς.

Στὴν πρόταση αὐτὴ βλέπομε πὸς ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς κυρίους ὅρους ὑπάρχουν κι ἄλλες λέξεις, πὸς συμπληρώνουν τὴν ἔννοια τῶν κυρίων ὄρων καὶ τοὺς **προσδιορίζουν**· οἱ λέξεις αὐτὲς λέγονται **προσδιορισμοί**. Ἡ πρόταση πὸς ἔχει προσδιορισμούς λέγεται **συμπληρωμένη** πρόταση. Οἱ προσδιορισμοὶ ἀναφέρονται (πηγαίνουν στὸ ὑποκείμενο, τὸ ρῆμα ἢ τὸ κατηγορούμενο) καὶ εἶναι: **ὀνόματα** (οὐσιαστικά - ἐπίθετα) καὶ τότε λέγονται **ὀνομαστικοὶ** προσδιορισμοί, ἢ ἐπιρρήματα καὶ λέγονται **ἐπιρρηματικοὶ** προσ-

5. Τὸ ἀντικείμενο

Ὁ ἥλιος φωτίζει τὴ γῆ. Ὁ κηπουρὸς ποτίζει τὸν κήπο.

Στὰ παραδείγματά μας βλέπομε πὸς τὰ ὑποκείμενα ἥλιος - κηπουρὸς κάνουν κάποια ἐνέργεια· ἡ ἐνέργεια αὐτὴ μεταβαίνει σὲ κάτι ἄλλο, πὸς ὀνομάζεται **ἀντικείμενο**. Ἀντικείμενο εἶναι τὸ οὐσιαστικὸ πὸς σ' αὐτὸ πηγαίνει ἡ ἐνέργεια τοῦ ὑποκειμένου. Τὰ ρήματα πὸς ἔχουν ἀντικείμενο λέγονται **μεταβατικά** καὶ ὅσα δὲν ἔχουν λέγονται **ἀμετάβατα**· π.χ. τὸ παιδί τρέχει, ἡ Φρόσω γελᾷ· τὰ ρήματα τρέχει, γελᾷ, λέγονται ἀμετάβατα, διότι ἡ ἐνέργεια τῶν ὑποκειμένων δὲν πηγαίνει πουθενά.

Σημείωση: Τὸ ἀντικείμενο μπαίνει σὲ πτώση αἰτιατική.

6. Ένεργητική - παθητική σύνταξη

Ὁ ἥλιος φωτίζει τὴ γῆ. Ἡ γῆ φωτίζεται ἀπὸ τὸν ἥλιο.

Στὴν πρώτη πρόταση τὸ ρῆμα εἶναι ἐνεργητικό· ἡ πρόταση ποὺ ἔχει ἐνεργητικὸ ρῆμα λέγεται ἐνεργητικὴ καὶ ἡ σύνταξί της ἐνεργητικὴ.

Στὴν δεύτερη πρόταση τὸ ρῆμα εἶναι **παθητικό** καὶ φανερώνει πὼς τὸ ὑποκείμενο παθαίνει κάτι ἀπὸ κάτι ἄλλο· αὐτὸ ποὺ εἶναι ἡ **αἰτία** τοῦ παθήματος τοῦ ὑποκ. τὸ λέμε **ποιητικό αἶτιο**. Τὸ ποιητικό αἶτιο φανερώνει ἀπὸ ποῖον παθαίνει τὸ ὑποκείμενο καὶ ἐκφέρεται μὲ τὴν πρόθεση **ἀπὸ** καὶ αἰτιατική.

7. Πὼς ἡ ἐνεργητικὴ σύνταξη γίνεται παθητικὴ

Ένεργητικὴ σύνταξη		
Ὑποκείμενο	Ρῆμα (ἐνεργ.)	Ἀντικείμενο
Ὁ ἥλιος	φωτίζει	τὴ γῆ
Ὁ κηπουρὸς	ποτίζει	τὸν κῆπο
Ὁ σεισμὸς	γκρεμίσε	τὸ σπίτι
Παθητικὴ σύνταξη		
Ὑποκείμενο	Ρῆμα (παθητ.)	Ποιητικό αἶτιο
Ἡ γῆ	φωτίζεται	ἀπὸ τὸν ἥλιο
Ὁ κῆπος	ποτίζεται	ἀπὸ τὸν κηπουρὸ
Τὸ σπίτι	γκρεμίστηκε	ἀπὸ τὸ σεισμὸ

Στὰ παραπάνω παραδείγματα βλέπομε πὼς γιὰ νὰ γίνῃ ἡ ἐνεργητικὴ σύνταξη παθητικὴ τρέπεται: α) τὸ ἀντικείμενο τῆς ἐνεργητικῆς σὲ ὑποκείμενο τῆς παθητικῆς· β) τὸ ἐνεργητικὸ ρῆμα σὲ παθητικό (πάντα στὸν ἴδιο χρόνο καὶ γ) τὸ ὑποκείμενο τῆς ἐνεργητικῆς σὲ ποιητικό αἶτιο.

Γραμματικὴ Δημοτικῆς, Δ. Κλειδᾶ—Λ. Γαβαλᾶ

8. Πώς ή παθητική σύνταξη γίνεται ένεργητική

Παθητική σύνταξη		
Υποκείμενο	Ρήμα (παθητ.)	Ποιητικό αίτιο
Τὸ δέντρο	ξεροζώθηκε	ἀπ' τὸν ἀέρα
Ὁ μαθητῆς	βραβεύεται	ἀπ' τὸ δάσκαλο
Τὸ ἄλεκτρο	σέρνεται	ἀπὸ τὸ ἄλλογο

Ένεργητική σύνταξη		
Υποκείμενο	Ρήμα (ένεργ.)	Αντικείμενο
Ὁ ἀέρας	ξεροζώσε	τὸ δέντρο
Ὁ δάσκαλος	βραβεύει	τὸ μαθητῆ
Τὸ ἄλλογο	σέρνει	τὸ ἄλεκτρο

Στὰ παραπάνω παραδείγματα βλέπομε πὼς γιὰ νὰ γίνη ἡ παθητική σύνταξη ένεργητική τρέπεται: α) τὸ ποιητικό αίτιο τῆς παθητικῆς σὲ ὑποκείμενο τῆς ένεργητικῆς β) τὸ παθητικό ρῆμα σὲ ένεργητικό (στὸν ἴδιο χρόνο) καί γ) τὸ ὑποκείμενο τῆς παθητικῆς σὲ αντικείμενο τῆς ένεργητικῆς.

***Άσκηση 139.** Γράφε τρεῖς ἀπλές προτάσεις καί ὑπογράμμισε τοὺς κυρίουσ ὄρους.

***Άσκηση 140.** Μὲ ὑποκείμενο τίς λέξεις: πλοῖο, σχολεῖο, μαθητῆς, ταχυδρόμος γράφε προτάσεις.

***Άσκηση 141.** Μὲ κατηγορούμενο τίς λέξεις καθαρός, φιλότιμος, έπιμελής, έργατικός γράφε προτάσεις.

***Άσκηση 142.** Γράφε τρεῖς σύνθετες προτάσεις (τῆ μιά μὲ πολλὰ ὑποκείμενα, τὴν ἄλλη μὲ πολλὰ ρήματα καί τὴν τρίτη μὲ πολλὰ κατηγορούμενα).

***Άσκηση 143.** Γράφε τρεῖς προτάσεις συμπληρωμένες μὲ προσδιορισμούς.

***Άσκηση 144.** Γράφε τρεῖς προτάσεις μὲ αντικείμενο.

***Άσκηση 145.** Νὰ βρῆς ἀπὸ τὸ βιβλίο σου 3 ένεργ. προτάσεις καί νὰ τίς μετατρέφῃς σὲ παθητικές καί 3 παθητ. σὲ ένεργητικές.

0020560749

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΕΡΕΥΝΑ

ΕΡΕΥΝΑ

ΝΕΑ ΒΟΗΘΗΤΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ

Παλαιά Διαθήκη, Καφετζή-Λυμπέρη (χρωματιστές εικόνες).

Παλαιά Διαθήκη, Παναγοπούλου—Μάνιου—Παπαευγενίου.

Παλαιά Διαθήκη, Πετρούνια (χρωματιστές εικόνες).

Παλαιά Διαθήκη, Φωτοπούλου (χρωματιστές εικόνες).

Καινή Διαθήκη, Καφετζή-Λυμπέρη (χρωματιστές εικόνες).

Καινή Διαθήκη, Παναγοπούλου-Μάνιου Παπαευγενίου.

Καινή Διαθήκη, Β. Πετρούνια (χρωματιστές εικόνες).

Καινή Διαθήκη, Φωτοπούλου (χρωματιστές εικόνες).

Ἐκκλησιαστική, Παναγοπούλου-Μάνιου.

Κατήχησις-Λειτουργική, Παναγοπούλου-Μάνιου-Παπαευγενίου.

Κατήχησις-Λειτουργική, Πετρούνια.

Εὐαγγέλια, Μεσολωρᾶ—Παπανικολάου.

ΙΣΤΟΡΙΑ

Ἱστορία Γ', Καφετζή-Λυμπέρη.

Ἱστορία Γ', Παναγοπούλου - Μούτσιανου.

Ἱστορία Γ', Ζαφειρακοπούλου - Φωτοπούλου (χρωματ. εικόνες).

Ἱστορία Δ', Καφετζή-Λυμπέρη.

Ἱστορία Δ', Παναγοπούλου - Μούτσιανου.

Ἱστορία Δ', Ζαφειρακοπούλου-Φωτοπούλου.

Ἱστορία Δ', Χριστοδουλοπούλου.

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

Πατριδογραφία Ζήση Χατζηγιάνη.

Πατριδογραφία Καζαντζάκη-Δημητράκου.

Γεωγραφία Δ', Ζήση Χατζηγιάνη.

Γεωγραφία Δ', Χριστοδουλοπούλου.

Γεωγραφία Ε', Χριστοδουλοπούλου.

Γεωγραφία Γ-Δ', Δημητράκου-Παπανικολάου.

Γεωγραφία Ε', Δημητράκου - Παπανικολάου.

Γεωγραφία ΣΤ', Δημητράκου-Παπανικολάου.

Γεωγραφία Ε', Ζήση Χατζηγιάνη.

ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Ζωολογία Γ'-Δ', Γοντζέ (χρωματιστές εικόνες).

Ἀνθρωπολογία (Ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸ σῶμα του), Ι. Φωτίου.

Πειραματικὴ καὶ Χημεία Ε', Γκιζελή-Γαβαλά.

Πειραματικὴ καὶ Χημεία ΣΤ', Γκιζελή-Γαβαλά.

Πειραματικὴ καὶ Χημεία Ε', Ι. Φωτίου-Τσαμασφύρου.

Πειραματικὴ καὶ Χημεία ΣΤ', Ι. Φωτίου-Τσαμασφύρου.

Ὀρυκτολογία, Παπασταματίου.

ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ

Γεωμετρία Ε', Παναγοπούλου - Μούτσιανου.

Γεωμετρία ΣΤ', Παναγοπούλου-Μούτσιανου.

Ἀριθμητικὴ Γ', Ζήση Χατζηγιάνη.

Ἀριθμητικὴ Γ', Φ. Ι. Φωτίου.

Ἀριθμητικὴ Δ', Ζήση Χατζηγιάνη.

Ἀριθμητικὴ Δ', Φ. Ι. Φωτίου.

Ἀριθμητικὴ Γ - Δ' (Α' ἔτος συνδιδασκαλίας) Ζ. Χατζηγιάνη.

Ἀριθμητικὴ Γ - Δ' (Β' ἔτος συνδιδασκαλίας), Ζ. Χατζηγιάνη.

Ἀριθμητικὴ Ε', Φωτίου (ἔχει συσταθῆ παρὰ τοῦ Ὑπουργείου).

Ἀριθμητικὴ ΣΤ', Φωτίου (ἔχει συσταθῆ παρὰ τοῦ Ὑπουργείου).

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

Γραμματικὴ τῆς Δημοτικῆς, Κλειδά-Γαβαλά.

Γραμματικὴ Καθαρευούσης, Κλειδά-

Γαβαλά.

Γραμματικὴ Δημοτικῆς, Γεωργαντοπούλου-Μάγου.

ΑΡΧΑΙΟΣ ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΔΗΜ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Α.Ε.
ΑΘΗΝΑΙ: ΠΛΑΤΕΙΑ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ — ΘΕΣ/ΝΙΚΗ: ΑΓΙΟΥ ΜΗΝΑ 10